

ÉHEN GYULA

VÁROSAINK KÖZÉLETE

ÁRA 2 KORONA

BUDAPEST
IFJU NAGEL OTTÓ KÖNYVKERESKEDÉSE
1906

ELŐSZÓ.

Városaink közéleté írásban való megismerésének alapvető feltétele, hogy azoknak intézményekben élő és megvalósuló egyéni jellege kidomboríttassék; hogy a kritikai szemlélet előtt feltárassanak mindazon vonatkozások, melyek a városok struktúrájának integráns részei gyanánt jelentkeznek.

Tárgyunk objektív szemléletének lehetősége céljából tehát az egybegyűjtött hiteles adatok felsorolásával bemutatjuk vidéki városaink vagyonkezelését, közegészségi állapotát, kulturális és közgazdasági színvonalát és az ezekkel szerves összefüggésben álló szociális élet jellemzésének kiegészítése gyanánt azon emberbaráti intézményeket és intézkedéseket, melyek a városok közéletében fontos szerepre hivatottak.

Minden egyes város individuális lényének megrajzolása bő alkalmat szolgáltatván a kritikai összehasonlításra; az autonóm jog alapján felépített közigazgatási szervezet kereteinek közös vonásán kívül, a berendezkedés és intézményes gondoskodás arányai tekintetében oly szembetűnő ellentétek elé jutunk, melyek keresetlenül is felhívják a hivatott tényezők figyelmét a sürgős cselekvésre: mely szerint alkottassék meg valahára az a külön városszervezési törvény, mely hivatva lesz városainkat államfejlesztő és megszilárdító rendeltetésük teljesítésére alkalmas erővel és szervezettel felruházni.

Ha a tényekben megrajzolt kép igaz: akkor a cselekvés konzekvenciái elmaradhatatlanok; és én meg lehetek elégedve törekvésemmel; mert elvégre oly területre hívtam fel a közfigyelmet, mely az ország jövőendő érdeke szempontjából most már elodázhatlan kötelességek teljesítését várja az illetékes tényezőktől.

Szombathely, 1906. május.

Éhen Gyula.

I.

BEVEZETÉS.

A jogfolytonosság elvén visszaállított 1867-ik évi alkotmány nyitotta meg hazánkban a minden irányu fejlődésnek kiapadhatlan forrását. A kiegyezési törvény az az alapvető mű, melyen Magyarország kulturájának, közgazdasági életének és belső konszolidációjának, törvényes institucziók megalkotásával ki kell alakulnia. Ez az egyedüli bázis, mely a maga változatlan szilárdságában törvényes módot és alkalmat szolgáltat, nem pusztán a kulturfejlődés és gazdasági jólét megvalósítására, hanem arra is, hogy rajta a konszolidált magyar nemzeti állam felépülhessen és megszilárdulhasson.

Azok a bölcs elmék és hazafias lelkek tehát, kik az 1867-iki kiegyezést, mint a helyzet és viszonyok által egyedül indokolt közjogi alapot megalkották, a magyar alkotmány visszaállításának tényében nem oly közjogi állapotot kívántak teremteni, melyet a pusztá szeszély, vagy a parlamentáris élet hullámverésének esélyei csak oly könnyedén kimozdithatnak sarkaiból; hanem a pragmatika szankció alapján ujra felépített alkotmányt oly reális és változatlan bázisra fektetett fenséges épületnek tekintették, mely a magyar nemzet létérdekeit és fejlődésének összes feltételeit magában egyesíti nemcsak, hanem paritásos alapon a nemzet jogos aspirációinak és eszményi vágyainak megvalósulását is lehetővé teszi.

A törvényhozás illetékes tényezői által megalkotott kiegyezési törvény, éppen ezen céljánál és tartalmánál fogva, nem pusztán a visszaállított magyar alkotmánynak legfőbb garanciája, hanem egyuttal a megkoronázott király és a magyar nemzet között létrejött szerződéses viszonynak inkarnációja,

melyet szükség és az ország békés fejlődésének kockáztatása nélkül megbolygatni nem lehet és nem szabad.

Mint minden emberi mű és alkotás a fejlődés és változás öröktörvényei alatt állván: a törvénybe iktatott alkotmány örökéletét és maradandóságát sem biztosíthatja ember. A gyorsan fejlődő nemzetközi érdekek és bonyodalmak teremthetnek oly helyzetet, mely a maitól eltérő pozíciót jelöl ki Magyarország számára; minélfogva mai alkotmányunk revíziója is elkerülhetetlenné válhatik. Ámde mindaddig, míg ily nemzetközi változások kényszerítő ereje az országra reá nem nehezedik, valóságos bűn a nemzet törvényhozó testületének egész idejét ok nélkül felidézett közjogi harczok áradatába belefojtani; ily módon akadályozván meg a parlament produktív munkálkodásának állandósításával az ország békés fejlődésének lehetőségét.

Az a nemzet, mely évszázadok elnyomatásának és hadviselésének súlya alatt annyi nyomornak és szenvedésnek volt részese, saját jól felfogott érdekében csak akkor cselekszik bölcsen és helyesen, ha visszaállított alkotmányának üde légkörében minden tudását és munkabírásiának egész erejét a kultur-fejlődés és gazdasági jólét céljának elérésére szenteli; hogy ekként vagyoni és ethikai erejének teljességében bármikor szembeszállhasson a netán keletkező viharok veszélyeivel.

Az a nemzet, mely csak Szent István király bölcs előre látása és gondoskodása folytán juthatott a nyugot európai kultur-népek és nemzetek családjába: maradjon hű történelmi tradícióihoz; maradjon hű a nemzet geniuszának utmutatásához; ne csapongjon szertelenségekbe és a hazafias felbuzdulás illúzióiban ne kergessen elérhetetlen álmokképeket; hanem tanuljon és dolgozzék; hogy közintézményeinek öntudatos és fokozatos fejlesztésével felemelje az országot azon színvonalra, mely nem pusztán a nemzet boldogulását, hanem a nemzeti célok megvalósulásának elérését is egyben biztosítja.

Sivár az a lélek, melynek eszményei nincsenek. Sivár annak a nemzetnek közéleté is, mely gondolatvilágából és vágyaiból ideáljait száműzte. A nemzeti eszményekről való lemondást csak egy rövid lépés választja el attól a szolgai megalázko-

dástól, mely petyhüdt tagjait erőtelen megadással nyújtja oda a durva önkény rabbilincseinek.

De éljenek a hazafias lélekben bármily fenséges eszmények: a reális élet követelményeinek teljesítésétől nem szabad eltekintenünk. Számot kell vetnünk az adott helyzettel; és míg tekintetünk a messze jövőnek álmoképein révedez: a törvény által megszabott alapra helyezkedve, hazafias odaadással és ernyedetlen szorgalommal teljesítsük a fejlesztésnek produktív munkáját; emeljük fel és szilárdítsuk meg ezen az alapon az egységes magyar nemzeti államnak épületét; fejlesszük intézményeinkben nemzeti kulturánkat és fektessünk kiváló súlyt közgazdasági érdekeinknek minél gyorsabb és intenzívebb fejlesztésére; hogy ezekben megteremtve nemzeti jólétünk alapvető feltételeit, biztos öntudattal nézhessünk a jövőnek bármily változásai elé.

Ha visszatekintünk alkotmányos életünknek közel félszázadot betöltő munkálkodására: nyugodt lelkiismerettel állhatunk meg azok előtt a szép sikerek előtt, melyeket a kulturhaladás, törvénykezés és a közlekedési modern intézmények megteremtésének terén eddigelé elértünk. De ezen becses eredmények mellett megdöbbenő hézagot tapasztalunk közigazgatási rendszerünk egész területén; különösen pedig az ország városainak elavult szervezetében; mely a szűk korlátok közé szorított autonóm jog gyakorlataival kapcsolatosan nem nyújt módot és lehetőséget arra, hogy a városok közéletében a polgári jelleg kellően kidomboríttassék. Meddőség és mozdulatlanság tapasztalható közgazdasági életünk széles területein is; hol a gyár- és ipar fellendülésének és a kisipar kellő támogatásának elhanyagolásával kapcsolatosan, távoli reményét sem látjuk felcsillanni ama jóakaratra, mely az ország közgazdasági életének önálló berendezésével a bennünket övező ipari államok kizsákmányoló helyzetéből hazánkat felszabadítani czélozná. Pedig ha objektív szemlélettel tekintünk végig a most megjelölt nagyfontosságú közjogi és közgazdasági területeken, be kell látnunk, hogy azok modern fejlesztése és lelkiismeretes kultusza nélkül hiába várjuk hazánkra egy szebb jövő hajnalának derületét!

Ezekhez a szembeszökő mulasztásokhoz járul még azon elhanyagolás is, melyet magyar nemzeti nyelvünk szuverén jogának érvényesítése körül mindenkoron tapasztalnunk kellett; mely féltett nemzeti kincsünk elhanyagolása volt az a bőséges forrás, melyből a közéletlenség táplálkozott; s melyből a közjogi sérelmeknek és parlamenti vitáknak határt nem ismerő és minden produktív munkát megakadályozó ellentállása és legszenvedélyesebb harcrai keletkeztek; mely meddő küzdelem azután végeredményében az országgyűlésnek törvénytelen feloszlatásához és az abszolút királyi hatalom gyakorlásának mélyen lesújtó állapotához vezetett.

Az ember és hazafi lényében és cselekvéseiben két különálló mozzanatnak kell kidomborodnia. Az egyik, mely lelki világával egybeforrott; vagyis az az erkölcsi világ, melyből hazafias eszményei sarjadzanak. A másik pedig a munkának és a tevékenységnek az a világa, mely a létező alapon, a gyakorlati utmutatás követelményeinek megfelelően, azon határok között érvényesül, melyeket az ország jól felfogott érdeke és annak közviszonyai megszabnak.

Az egyén individuális lényében kidomborodó ezen mozzanatoknak kell érvényre jutniuk a nemzetek organikus életében is. Mert, ha a pusztán eszményi célokért folytatott küzdelem hevében, lankadó erőink, a gyakorlati élet által megkövetelt munka teljesítésének stádiumában teljesen kimerültek; s ha az eszményi célokért való lelkesedés mámorában sem időnk, sem kedvünk nincs többé a produktív alkotások terén való dologtevésre: akkor a halkan susogó szellő és édesen hangzó pacsirtadal mellett nem lesz érett kalászunk; és gyönyörben ringató álmainkból a rideg valónak könyörtelen keze ébreszt fel bennünk egy sivár és szomorú jövőre!

Ó, lenne bár a most megrajzolt sötét kép is csak muló álomlátás; pusztá sejtelem, melyet az élet rideg valósága, a tapasztalat sohse vált valóra. De fájdalom, az abszolút hatalom borus felhője bármikor reánehezedszik ezer éves alkotmányunkra. Itt tehát az ideje, hogy okulva egyrészt az elmúlt idők mulasztásain, megtaláljuk másrészt a végleges kibon-

takozásnak azt a helyes útját, mely alkotmányunk sértetlen fentartása mellett, az intézményekben gazdag produktív alkotások hosszú láncolatában keresse és találja fel az ország jövőendő felvirulásának legfőbb biztosítékát.

A magyar nemzet nemrégiben válóutra jutott; melyen soká nem tévovázhatott és nem vesztelgelhetett. A bekövetkezett súlyos helyzetnek le kellett vonni összes következményeit; és a nemzet egyetemes akaratának határoznia kellett saját sorsa felett. A per, melynek vitája király és nemzet között támadt, egyelőre eldölt és e döntésben a hazafias higgadt megfontolásnak és a nemzet nagy érdekei objektív mérlegelésének kellett vinnie a vezető szerepet.

A nemzetnek egységessé kellett válnia szándékban, akaratban, elhatározásban és cselekvésben egyaránt.

Emez egységes állásfoglalás biztosíthatja csak alkotmányunk teljességének sértetlen fentartását; melynek bázisán a nemzet erkölcsi és anyagi erőit megeremtő intézményeknek plasztikailag ki kell domborodniuk.

Attól a válságos ponttól, melyre a magyar nemzet jutott, két ut ágazott szét. Egyik az a vérrel áztatott út, melyhez a nemzetnek annyi szomorú emléke fűződik. Másik pedig a békének az az útja, melyet az 1867-iki kiegyezés nyitott meg; melyet a nemzet saját jövőendő sorsának kialakítása érdekében maga jelölt ki; fejedelmi hozzájárulással maga egyengetett; s mely öntudatos és következetes fejlesztéssel alkalmas arra, hogy rajta egykoron majd eszményi vágyainknak boldogító céljához is eljuthassunk.

Az ultima ráció útjára való térésre nem volt megfelelő okunk. Hisz az ország alkotmányát ezidő szerint még élő törvény biztosítja. De láttuk igenis a közeledő szándékot, mely a magyar alkotmány integritását komoly veszélylyel fenyegette; mely lassu és következetes munkájával részekre tördeli féltetten őrizett nemzeti alkotmányunkat; melynek széthulló törmelékei azután maguk alá temetik legbecsesebb nemzeti instituczióinkat.

Minél több időt engedünk és minél több alkalmat szolgáltatunk arra, hogy az abszolút hatalomnak köztünk kísértő

sötét réme mind nagyobb és nagyobb pusztításokat és rombolásokat vigyen végbe alkotmányunkon: annál nehezebb elenyészteni a vágott réseket; annál fájóbbak lesznek a sebek, melyek alkotmánybiztosító nemzeti intézményeinket elborítják.

Az az egységes elhatározás tehát, mely a nemzetet arra sarkalta, hogy az 1867. évi kiegyezés útján keresse és találja fel a koronás királylyal támadt összeütközés kiegyenlítésének lehetőségét, nem gyáva visszavonulás; nem is a jövő fejlődéséről való lemondásnak kényszerűsége; hanem a megtámadott nemzeti alkotmány megvédésére irányuló kötelességtudás teljesítésének az a természetes mértéke, mely az adott helyzetben mást, mint a létező törvényes alapot, irányító zsinórmértékül nem tekinthet és kötelező direktiva gyanánt el sem is fogadhat!

Az a körülmény, hogy a törvényenkívüli állapotban, imparlamentáris kormány alatt, a magyar országgyűlést a törvényben megjelölt időhatár mellőzésével a magyar király — kétségtelen felség jogánál fogva — feloszlatta: oly mély aggodalmat keltő jelenség volt, melynek eshetőségeivel szemben legfőbb törekvésünket arra kellett összpontosítanunk, hogy országunkban a parlamentáris rend helyre álljon; mivégből a politikai kötelességek teljesítésében egységessé vált magyar nemzetre azon komoly és szigorú feladat várt, hogy követeléseik köréből eliminálja mindazon vonatkozásokat, melyek az alkotmányos élet organikus funkciójának a hatvanhetes alapon való tovább működését akadályozzák.

A béke és az ezzel járó alkotmányos rend állandósága csak akkor remélhető, ha szigorúan megállunk a törvényes állapot bázisán; s ha a királylyal szemben támadt differenciák kiegyenlítésének kérdésében törvénybiztosította jogaink határait túl nem lépjük.

Ha már alkotmányunk törvényes alapját az 1867-ik évi kiegyezés tényében helyesnek, czélszerűnek és a nemzet közérdekével összhangzásban állónak elismerve elfogadtuk: akkor meg kell maradnunk ezen az alapon. Mert nem képzelhető a nemzet nyugodt fejlődését és fenállását kockáztató nagyobb szerenestlenség, mint ha nemzetközi bonyodalmak és kény-

szerítő külső okok nélkül szüntelenül megbolygatjuk és gyengíteni iparkodunk azt a közjogi alapot, melyen alkotmányunk felépült; s melytől nemzeti ideáljainknak megvalósulását várjuk és reméljük.

A hatvanhetes alaphoz való törhetlen ragaszkodás nem jelent lemondást, nem jelent gyáva meghunyászkodást; de jelenti igenis a meglevő alkotmányhoz való feltétlen hűséget, annak intézményeihez való feltétlen bizalmat és annak elhatározását, hogy ezen törvényes alapon akarjuk hazánkat a fokozatos fejlődés útján jogos nemzeti törekvéseink céljához juttatni.

A magyar nemzetnek feladata és kötelessége, hogy a törvény által biztosított alkotmány intézményeinek intenzivitásával és azok hathatós erejével a kultúra, a közgazdasági élet, valamint a jogos nemzeti érdekek területein is oly konszolidált állapotot teremtsen, mely az egységessé vált, az összes vonatkozásaiban megizmosodott magyar államot bármely eshetőséggel szemben készen találja.

Az a háromszáz esztendőre terjedő szívós ellentállás, melyet Magyarország, mint a nyugateurópai kulturállamok védőbástyája tanusított, hosszú időre megakadályozta az országnak minden téren való fejlődését. S a hűbér uralom maradványaként fenmaradt rendi alkotmány korlátai nem kevésbé jelentékeny akadályául szolgáltak az ország intenzív fejlődésének.

Most nincs török invázió. A nagy szlávegység megvalósításának álmát szétrebbentette egyelőre az orosz népnek adott alkotmány; és ezzel kapcsolatosan hosszú időre lekerült napirendről a nagy német birodalmi egység parallel akciójának veszedelme is.

Az 1867-ik évi kiegyezés által biztosított parlamentáris alkotmányunk nyugodt és öntudatos munkálkodását tehát misem zavarja. Bekövetkezett tehát legfőbb ideje, hogy a nemzetközi béke állandóságának áldásos atmoszférájában hozzájárassunk az ország közjavát biztosító intézmények megteremtéséhez és a meglevő közintézmények megerősítéséhez; hogy országunk

minden téren és minden irányban megizmosodva, erős sziklagyanánt állhasson meg bárholnan jövő veszélyekkel és megpróbáltatásokkal szemben.

A nemzet és királya közt, mindkét tényező közös érdekének és tekintélyének teljes megóvásával megszerzett béke, az állandó munka és tevékenység kiindulási pontját képezvén, háttérbe kell szorulniok a hajuknál fogva előránczigált közjogi kérdések felett szünetet nem ismerő céltalan és meddő parlamenti harczoknak; s ezek helyét az ország belső konszolidációjával szerves kapcsolatban álló oly szükséges és hasznos közintézmények megteremtésére irányuló produktív munkálkodásnak kell felváltania, melyek az ország életerős fejlődésének és jóléte biztosításának objektív értékében jelentkeznek.

Az ország kulturális és közgazdasági érdeke, valamint a magyar nemzeti nyelv szuverén jogának institucziókban leendő megvalósítása; ez az a hármass program, melynek jegyében a jövő nagy munkájának indulnia kell. És mert ezen három fontos tényező közül a kulturális és közgazdasági életnek fókusai és éltető forrásai eminenter a városok: nagy súly helyezendő az ország városainak életerős fejlesztésére és azok autonóm jogának jelentős kiterjesztésével oly hathatós eszközökkel való felruházására, melyek Magyarország városait a tőlük teljes joggal elvárt nagy célok és feladatok megvalósítására alkalmasokká minősítik.

Azok a meg-megújuló mozgalmak, melyek az ország városait törekvéseik hatályosságának és súlyának fokozása céljából eddigelé is a váltakozó kormányoknál való közbejárásra serkentették, elvitázhatlan és élő bizonyítékai annak a készségnek, mely szerint a városok vezető munkát és szerepet követelnek az ország kulturális és közgazdasági haladásának terén; és hogy minél sikeresebben tehessenek eleget hazafias missziójuknak, természetszerűen kívánják a külön városi törvénynek megalkotását és ennek keretében a városok autonóm jogának bővítését, valamint a polgári jellegnek kidomborítását.

Ezek tehát azok a lényeges momentumok, melyekről az alábbiakban megemlékezni kívánunk; hivatalos adatok soroza-

tában igazolván, hogy Magyarország városai méltók és érettek arra, hogy az ország kulturális, közgazdasági és magyar nemzeti fejlődésének szilárd pillérei gyanánt tekintessenek.

II.

VÁROSAINK VAGYONKEZELÉSE.

A városok vagyoni viszonyai kettős irányban érdemelnek kiváló figyelmet. Az egyik az a gond nélkül való, független anyagi helyzet, mely szerint a város, adózó polgárainak anyagi megterheltetése nélkül képes eleget tenni a hozzáfűzött jogos várakozásoknak; az ezzel kapcsolatos másik előny pedig abban kulminál, hogy az anyagilag jól szituált és raczionábilis rendszerben gazdálkodó városnak közteherviselő polgárai, minden nagyobb közadóztatástól mentesítettén, könnyebb módot és alkalmat nyernek egyéni jólétük kifejtésére és anyagi gyarapodásukra.

A városok kormányzatának élén álló autonom tényezőknek mindenképp feleltetést kell lenniük azon magasabb értelemben vett állami feladatokkal, melyek gondolataikhoz, terveikhez is kifejtendő köztevékenységükhöz fűzvék. Annak a város kormányát igazgató intellektuális erőnek bele kell illeszkednie, azonosulnia kell mindazon magasabb intencziókban jelentkező célokkal, melyek míg egyrészt a város lakosainak jólétét és kényelmét lehetőleg biztosítják; addig másrészt integráns részét alkotják az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének és megszilárdításának.

A városok hivatása tehát nem pusztán a városok elvont magánérdekét megvalósítani hivatott parciális feladat; hanem az állam nagy érdekeivel szervesen egybekapcsolt, oly kötelesség, mely a nemzet eszményei megvalósulásának érdekében jelentkezik.

Azon szellemnek jelentősége, mely a városok vagyonkezelését áthatja, nem állapodik meg a város egyéni fejlődé-

sének szűk korlátai között, hanem, mint fontos nemzetgazdasági mozzanat beleolvad állami fejlődésünk jelentős feltételeinek programjába; ezen értékében emelvén fel a városokat államfejlesztő hivatásuk színvonalára.

Szerencsés az a város, mely tekintélyes vagyon felett rendelkezve, könnyebb módon felelhet meg államfejlesztő hivatásának. De maga a pusztá vagyoni jólét még nem jelenti a hozzá fűzött várakozásnak eredményét. A meglevő vagyonnak okos és célszerű, a szükséges és hasznos intézmények megteremtésében érvényesülő felhasználása adja csak meg annak a vagyonnak igazi értékét, tehát az a produktív és alkotó szellem, mely maradandó nyomokat hagy maga után a fejlesztés munkájában.

A produktív szellem alkotó munkája éppen abban jelentkezik, hogy kevesebb anyagi eszközzel is nagyobb eredményekre képes; holott annak hiányában bármily jelentékeny városi közvagyon is csak in produktív módon heverő holt tőke, mely pusztán a város vagyonleltárának képezi irigylést keltő diszét.

Magyarország városai anyagi állapotának és vagyonkezelésének egyéni felsorolásából mindenesetre érdekes kép tárul a szakértő szemlélő elé. Látjuk egyfelől, hogy megfelelő, bő anyagi eszközök mellett is, mily óriási hézagok és szakadékok tátonganak egyes városok intézményei körében; mennyi nélkülözhetetlenül szükséges és hasznos intézmény vár még itt is, ott is megvalósításra; és látjuk másfelől azt a nemes versenyt, azt a buzgó törekvést, mely egyes városokat a modern haladás útján való tovább munkálkodásra serkenti; nem riadván vissza a már meghozott anyagi áldozatok mellett a további küzdelmekről sem; egyedül a törvényhozás bölcsességétől várván azt az anyagi segínyt és erkölcsi támogatást, mely a kitűzött nemes célok elérésének egyedüli biztosítója.

Ezek előrebocsátásával áttérünk most már Magyarország városainak nagy konturokban megrajzolando monografiai ismertetésére; minden külön vonatkozás adatainak felsorolása után megtevéen észrevételeinket mindazon hiányokra és mulasztásokra, melyek egyenként és a maguk összességében elibénk tárják

azon fontos feladatok teljesítésének komplexumát, melyek az ország városainak intenzív fejlődése körében még megvalósításra várnak.

Arad th. város lakosainak száma 56,260. Birtokhatárának kiterjedése 19,530 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 5,178 hold, mely évenként 150,200 koronát jövedelmez. Lakóházainak összes száma 5,026; melyből a város magántulajdonát képező 58 épület évenként 106,500 korona bérjővedelmet hoz.

Arad város háztartásának évi szükséglete 2.080,850 kor. 31 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege: 375,800 kor; a — 4.649,334 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 264,643 korona. Pótadója: 65%. Nyugdíjszabályzata az 1885. évben alkottatott.

Abrudbánya r. t. város lakosainak száma 3,341. Birtokhatárának kiterjedése 2,195 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 921 kat. hold 40 □ öl, mely azonban nem jövedelmez. A lakóházak száma 660; melyből a város magántulajdonát képező 6 épület évenként 6,622 kor. évi bért jövedelmez.

Abrudbánya háztartásának évi szükséglete 74,285 kor. 38 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 28,132 kor. 60 fillér; a 102,316 kor. 30 fillér kölcsöntartozásának évi törlesztése pedig 5,436 kor. Pótadója: 12%. Nyugdíjszabályzata van.

Baja th. város lakosainak száma 20,361. Birtokhatárának kiterjedése 15,053 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 4,619 hold, mely évenként 131,684 koronát jövedelmez. A lakóházak száma 3,165; melyből a város magántulajdonát képező 23 épület évenként 23,063 kor. 50 fillér bérjővedelmet hoz.

Baja város háztartásának évi szükséglete 597,383 kor. 19 fillér; melyből a személyi kiadások összege 88,977 kor.; a 2.009,041 kor. 06 fill. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 69,688 kor. 69 fillér. Pótadója 58%. Nyugdíjszabályzata van.

Breznóbánya r. t. város lakosainak száma 3,942. Birtok-

határának kiterjedése 21,023 kat. hold. Ebből a tulnyomó részben erdőbirtokból álló területből a városnak magántulajdona 13,209 hold; mely évenként 129,000 koronát jövedelmez. A lakóházak száma 512; melyből a város magántulajdonát kepező 34 épület évenként 24,784 kor. bérjövedelmet hoz.

Breznóbánya város háztartásának évi szükséglete 238,827 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 60,460 kor.; és miután adóssága nincs, háztartását pótdó kivétele nélkül saját erejéből látja el. Nyugdíjszabályzata van.

Brassó r. t. város lakosainak száma 36,646. Birtokhatárának kiterjedése 39,209 kat. hold. Ebből a város magántulajdonát képező erdőségeknek évi jövedelme 165,327 kor. Lakóházainak összes száma: 4,070; melyből a városnak magántulajdona 45 épület, évi 84,289 kor. 29 fill. bérjövedelemmel.

Brassó város háztartásának évi szükséglete 2.239,668 kor. 23 fillér; ebből a személyi kiadások évi összege 403,332 kor. 93 fillér; a 2.914,979 kor. 24 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 30,900 kor. 96 fillér. Pótdója 11%. Nyugdíjszabályzata van.

Besztercebánya r. t. város lakosainak száma 9,264. Birtokhatárának kiterjedése 2,308 kat. hold. Lakóházainak összes száma 661; melyből a város magántulajdonát képező 20 épület évenként 69,900 kor. bérjövedelmet hoz.

Besztercebánya város háztartásának évi szükséglete 509,080 korona, melyből a személyi kiadások évi összege 116,540 kor., a 2,500,000 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 50,000 kor. Pótdója 35%. Nyugdíjszabályzata van.

Bártfa r. t. város lakosainak száma 6,102. Birtokhatárának kiterjedése 9,547 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 4,611 hold 138 □-öl, mely évenként 8,000 koronát jövedelmez. A lakóházak összes száma 879; melyből a fürdőtelepen épült 12 bérházzal együtt meglevő 46 épülete évenként 19,000 kor. bérjövedelmet hoz.

Bártfa város háztartásának évi szükséglete 284,218 kor. 47 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 62,000 kor., az 1.004,280 kor. 83 fillér kölcsöntartozásnak évi tör-

lesztése pedig 58,988 kor. 16 fillér. Pótadója 5⁰/₀. Nyugdij-szabályzata van.

Beregszász r. t. város lakosainak száma 9,629. Birtokhatárának kiterjedése 7,697 kat. hold. Lakóházainak összes száma 1,315. Háztartásának évi szükséglete 179,648 kor. 50 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 54,339 kor. 40 fillér. Pótadója 66⁰/₀.

Besztercze r. t. város lakosainak száma 12,081. Birtokhatárának kiterjedése 9,670 kat. hold. Lakóházainak összes száma 1,601. Háztartásának évi szükséglete 288,020 korona. Ebből a személyi kiadások évi összege 72,204 kor. Jövedelem feleslege van évenként.

Cegléd r. t. város lakosainak száma 30,106. Birtokhatárának kiterjedése 49,964 kat. hold. Lakóházainak száma 7,061. Háztartásának évi szükséglete 372,516 kor. 06 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 95,141 kor. 72 fillér. Pótadója nincs.

Csikszereda r. t. város lakosainak száma 2,858. Birtokhatárából a város magántulajdonát képező 143 kat. hold 1375 □-öl terjedelmű ingatlan évenként 413 kor. 08 fillért jövedelmez. A lakóházak összes száma 397. Háztartásának évi szükséglete 39,076 kor. 70 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 20,000 kor. Pótadója 27⁰/₀. Nyugdijszabályzata nincs.

Debreczen th. város lakosainak száma 56,260. Birtokhatárának kiterjedése 166,297 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 109,941 hold, mely évenként 921,985 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 8,228; melyből 106 épület a város magántulajdona és évenként 348,962 kor. bérjövedelmet hoz.

Debreczen város háztartásának évi bevétele 2.658,099 kor. Kiadása pedig 2.933,143 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 718,210 kor.; a 11.300,000 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 526,580 kor.; tehát a hiányzó évi szükséglet 28⁰/₀-ka póttal nyer fedezetet. Nyugdijszabályzata van.

Dés r. t. város lakosainak száma 9,888. Birtokhatárának kiterjedése 7,324 kat. hold. Lakóházainak száma 1,425. Ház-

tartásának évi szükséglete 144,505 kor. 76 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 55,178 kor. Pótadója 36%.

Déva r. t. város lakosainak száma 7,089. Birtokhatárából a város magántulajdonát képező 6,773 kat. holdnyi ingatlanok évenként 49,524 kor. 68 fillért jövedelmeznek. A lakóházak száma 1,206.

Déva város háztartásának évi szükséglete 143,259 kor. 48 fillér. Ezzel szemben az összes bevétel 111,784 kor. 89 fillér. Személyi kiadások évi összege 44,863 kor.; az 595,955 korona kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 35,882 korona. Évi pótadója 35%. Nyugdíjszabályzata van.

Dobsina r. t. város lakosainak száma 5,115. Birtokhatárának kiterjedése 16,530 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 16,000 hold, mely évenként 233,000 kor. jövedelmez. A lakóházak összes száma 942, melyből a város magántulajdonát képező épületek évi bérjövedelme jelentéktelen.

Dobsina város háztartásának évi szükséglete 478,026 kor. 36 fillér; melylyel szemben a rendes bevételek évi összege 487,303 kor. 43 fillér. A szükségletből a személyi kiadások évi összege 40,743 kor. Adóssága nincs. Pótadót nem fizet. Nyugdíjszabályzata van.

Eger r. t. város lakosainak száma 25,893. Birtokhatárának kiterjedése 10,760 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,475 hol 773 □-öl; mely évenként 76,093 kor. 16 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 3,572; melyből a város magántulajdonát képező 15 épület 44,662 kor. évi bérjövedelmet hoz.

Eger város háztartásának évi szükséglete 419,072 kor. 09 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 124,131 kor. 80 fillér. Az 1.026,602 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 55,605 korona. Pótadó a földadó után 95%; a többi adónemek után 104%. Nyugdíjszabályzata van.

Eperjes r. t. város lakosainak száma 14,447. Birtokhatárának kiterjedése 6,552 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 2,558 hold 1,200 □-öl; mely évenként 39,424 kor. 66 fill. jövedelmez. Lakóházainak száma 1,209; melyből a város

magántulajdonát képező 39 lakóház és 120 melléképület évi 99,267 kor. 90 fillér bérjövedelmet hoz.

Eperjes város háztartásának évi szükséglete 522,680 kor. 48 fillér; melylyel szemben a rendes bevételek évi összege 422,016 kor. 21 fillér. A személyi kiadások évi összege 127,399 kor. 69 fillér. Az 1.696,023 kor. 66 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 77,806 kor. 86 fillér. Pótadója 55%. Nyugdíjszabályzata van.

Érsekujvár r. t. város lakosainak száma 13,885. Birtokhatárának kiterjedése 12,601 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 560 hold 141 □-öl, mely évenként 17,490 kor. 14 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 1,368; melyből a város magántulajdonát képező 25 épület évenként 4,338 kor. 02 fillér bérjövedelmet hoz.

Érsekujvár város háztartásának évi szükséglete 335,637 kor. 46 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 57,688 kor. 43 fillér. A 789,422 kor. 87 fillér kölcsöntartozás évi törlesztése pedig 43,568 kor. 54 fillér. Pótadója 37%. Nyugdíjszabályzata van.

Esztergom r. t. város lakosainak száma 17,909. Birtokhatárának kiterjedése 15,880 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 6,448 hold 532 □-öl; mely évenként 24,101 kor. 52 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 2,130; melyből a város magántulajdonát képező 45 épület évenként 3,113 kor. bérjövedelmet hoz.

Esztergom város háztartásának évi szükséglete 518,985 kor. 25 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 212,144 kor. A 2.346,800 korona kölcsöntartozás évi törlesztése pedig 129,457 kor. 20 fillér; minélfogva a 173,801 kor. 34 fillér fedezetlen szükséglet 97% póttadóval nyer fedezetet. Nyugdíjszabályzata van.

Erzsébetváros r. t. város lakosainak száma 3,903. Birtokhatárának kiterjedése 2,970 kat. hold. Lakóházainak száma 613. Háztartásának évi szükséglete 96,292 kor. 16 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 32,920. Pótadója nincs.

Fehértemplom r. t. város lakosainak száma 10,849. Birtok-

határának kiterjedése 6,748 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 297 hold 938 □-öl; mely évenként 13,256 kor. 32 fillért jövedelmez. Az összes lakóházak száma 1,992; melyből a város magántulajdonát képezi 21 épület évenként 6,820 kor. bérjövödelmet hoz.

Fehértemplom város háztartásának évi szükséglete 274,196 kor. 21 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 55,242 kor. Adóssága nincs. Pótadója 61%. Nyugdíjszabályzata van.

Felsőbánya r. t. város lakosainak száma 4,584. Birtokhatárának kiterjedése 11,413 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 5,186 kal. hold, mely évenként 1,927 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 911; melyből a város magántulajdonát képező 29 épület évenként 5,853 korona bérjövödelmet hoz.

Felsőbánya város háztartásának évi szükséglete 130,243 kor. 61 fillér; melyből a személyi kiadások évi szükséglete 36,973 kor. 94 fillér. A 114,239 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 5,766 kor. Pótadója 9%. Nyugdíjszabályzata van.

Győr th. város lakosainak száma 28,989. Birtokhatárából a város magántulajdonát képezi 9,092 kat. hold 680 □-öl terjedelmű ingatlanok évenként 121,406 kor. 16 fillért jövedelmeznek. Lakóházainak száma 3,011.

Győr városa háztartásának évi szükséglete 1.736,602 kor. 68 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 496,695 kor. 50 fillér. A 6.507,768 kor. 21 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 341,439 kor. 52 fillér. Pótadója 63%. Nyugdíjszabályzata van.

Gyöngyös r. t. város lakosainak száma 16,442. Birtokhatárának kiterjedése 7,871 kat. hold. Lakóházainak száma 2,505. Háztartásának évi szükséglete 301,060 kor. 52 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 82,322 kor. 30 fill. Pótadója az összes állami adóknak 105,291%-a.

Gyula r. t. város lakóinak száma 22,446. Birtokhatárának kiterjedése 32,946 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 2,303 hold, mely évenként 83,144 kor. 86 fillért jövedelmez.

Lakóházainak száma 3,619; melyből a város magántulajdonát képező 36 épület évenként 20,736 kor. 28 fill. bérjövédelmet hoz.

Gyula város háztartásának évi szükséglete 352,605 kor. 68 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 89,285 kor. 43 fillér. Az 1.640,286 kor. 38 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 91,729 kor. Pótadó 85⁰/. Nyugdijszabályzata az 1903. évben készült.

Gyulafehérvár r. t. város lakosainak száma 11,507. Birtokhatárának kiterjedése 11,413 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 7,435 hold 1474 □-öl, mely évenként 53,656 kor. 60 fillért jövedelmez. Lakóházainak összes száma 1,595.

Gyulafehérvár város háztartásának évi szükséglete 138,266 k. 43 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 54,218 kor. 33 fillér. A 201,907 kor. 95 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése 5,831 kor. 65 fillér. Pótadója 20⁰/. Nyugdijszabályzata van.

Hajdubörszörmény r. t. város lakosainak száma 25,070. Birtokhatárának kiterjedése 56,778 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 2,200 hold erdő, 2,560 hold szántóföld és legelő, mely ingatlan évenként 138,355 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 5,251; melyből a város magántulajdonát képező 21 épület évenként 6,100 kor. bérjövédelmet hoz.

Hajdubörszörmény város háztartásának évi szükséglete 206,560 kor. 21 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 170,854 kor. 21 fillér. Adóssága nincs. Pótadója 25⁰/>.

Hajdunánás r. t. város lakosainak száma 15,884. Birtokhatárának kiterjedése 46,287 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,494 hold 332 □-öl, mely évenként 34,311 kor. 34 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 3,156; melyből a város magántulajdonát képező épületek évenként 6,522 kor. jövedelmet hoznak.

Hajdunánás város háztartásának évi szükséglete 131,024 kor. 66 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 47,923 kor. 60 fillér. A 245,539 kor. 52 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése 7,744 kor. 30 fillér. Pótadója 79⁰/. Nyugdijszabályzata nincs.

Hajduszoboszló r. t. város lakosainak száma 15,451. Birtokhatárának kiterjedése 41,504 kat. hold. Lakóházainak száma 3,860. Háztartásának évi szükséglete 106,366 korona 19 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 46,611 kor. Pótadója 15%.

Hódmezővásárhely th. város lakosainak száma 60,883. Birtokhatárának kiterjedése 32,258 kat. hold. Lakóházainak száma 11,163. Háztartásának évi szükséglete 1.117,372 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 244,623 kor. 91 fillér. Pótadója nincs.

Igló r. t. város lakosainak száma 9,301. Birtokhatárának kiterjedése 17,925 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 13,510 hold, mely évenként 235,970 koronát jövedelmez. Lakóházainak szám 1,076, melyből a város magántulajdonát képező 57 épület évenként 6,803 kor. bérjövedelmet hoz.

Igló város háztartásának évi szükséglete 494,318 kor. 61 fillér, melylyel szemben a rendes évi bevétel 504,203 kor. 84 fillér. A személyi kiadások évi összege 103,962 kor. Az 1.587,796 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig 84,486 kor. Pótadója nincs. Nyugdíjszabályzata van.

Jászberény r. t. város lakosainak száma 26,791. Birtokhatárának kiterjedése 48,830 kat. hold. Lakóházainak összes száma 5,406. Háztartásának évi szükséglete 323,345 kor. 68 fillér, melyből a személyi kiadások évi összege 78,726 kor. Pótadója nincs. Nyugdíjszabályzata van.

Jolsva r. t. város lakosainak száma 2,790. Birtokhatárának kiterjedése 8,133 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 5,322 hold, mely évenként 12,000 koronát jövedelmez. Az összes lakóházak száma 464.

Jolsva város háztartásának évi szükséglete 98,131 kor., melylyel szemben az évi bevételek összege 107,638 korona. A személyi kiadások évi összege 24,998 kor., a 400,000 korona kölcsöntartozásának évi törlesztése pedig 18,623 kor. Pótadója nincs. Nyugdíjszabályzata nincs.

Karánsebes r. t. város lakóinak száma 5,606. Birtokhatárának kiterjedése 9,214 kat. hold. Ebből a város magántulaj-

dona 8,685 hold, 1226 □-öl, mely évenként 19,300 kor. 79 fillért jövedelmez. A lakóházak összes száma 1,237.

Karánsebes város háztartásának évi szükséglete 140,645 kor. 94 fillér, melyből a személyi kiadások évi összege 43,253 kor. 43 fillér. Az 575,927 kor. kölcsöntartozás évi törlesztése 32,076 korona. Pótadója $80\frac{9}{10}\%$. Nyugdíjszabályzata van.

Kecskemét th. város lakosainak száma 37,812. Birtokhatárának kiterjedése 151,702 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 49,950 hold, 612 □-öl, melynek évi jövedelme 653,198 korona. Lakóházainak száma 2,151, melyből a város magántulajdonát képező 125 épület évenként 215,477 korona bérjövödelmet hoz.

Kecskemét város háztartásának évi szükséglete 2.180,508 kor. 77 fillér, melyből a személyi kiadások évi összege 412,483 kor. 42 fillér. A 11.637,059 kor. 92 fillér kölcsöntartozás évi törlesztése 617,845 kor. Pótadója 30% . Nyugdíjszabályzata van.

Kaposvár r. t. város lakosainak száma 18,218. Birtokhatárának kiterjedése 7,325 kat. hold. Ebből a város magántulajdonát képező földbirtok évi jövedelme 3,573 korona. Lakóházainak száma 2,297, melyből a város magántulajdona 15, és évenként 19,822 kor. bérjövödelmet hoz.

Kaposvár város háztartásának évi szükséglete 468,725 kor., melylyel szemben 315,640 kor. évi rendes bevétel áll. A személyi kiadások évi összege 91,925 kor., az 1.989,677 korona kölcsöntartozás évi törlesztése pedig a tőkének részint 4,90, részint $5,70\%$ -ka. A községi pótadó $60,23\%$. Nyugdíjszabályzata van.

Kassa th. város lakosainak száma 40,102. Birtokhatárának kiterjedése 16,096 kat. hold. A lakóházak száma 2,151, melyből a város magántulajdonát képező 50 épület évenként 79,554 kor. bérjövödelmet hoz.

Kassa város háztartásának évi szükséglete 2.474,305 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 467,273 korona. A 11.094,987 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 562,728 kor. 24 fillér. Pótadója $44\frac{1}{2}\%$. Nyugdíjszabályzata van.

Késmárk r. t. város lakossainak száma 5.606. Birtokhatárának kiterjedése 9,618 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 8,800 hold 46 □-öl, mely évenként 29,007 kor. 90 fillért jövedelmez. A lakóházak száma 719, melyekből a város magántulajdonát képező épületek évenként 14,503 kor. 95 fillér bérjövédelmet hoznak.

Késmárk város háztartásának évi szükséglete 205,599 kor. 99 fillér; mellyel szemben az évi rendes bevétel 156,856 kor. 06 fillér. A személyi kiadások évi összege 70,000 kor. A 700,000 kor. kölcsöntartozás évi törlesztése 36,000 kor. Pótadója 70⁰/₀. Nyugdíjszabályzata van.

Kolozs r. t. város lakosainak száma 3,767. Birtokhatárának kiterjedése 12,504 kat. hold. Lakóházainak száma 761. Háztartásának évi szükséglete 31,363 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 17,476 kor. Pótadója 40⁰/₀.

Kolozsvár th. város lakosainak száma 49,295. Birtokhatárának kiterjedése 28,159 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 10,143 hold 272 □-öl. A lakóházak száma 5,878, melyből a város magántulajdonát képező 58 épület évenként 168,143 kor. bérjövédelmet hoz.

Kolozsvár város háztartásának évi szükséglete 2.076,832 kor., melyből a személyi kiadás évi összege 459,512 kor. A 8.625,718 kor. kölcsöntartozás évi törlesztése 110,737 kor. Pótadója 68⁰/₀. Nyugdíjszabályzata van.

Komárom th. város lakosainak száma 19,996. Birtokhatárának kiterjedése 5,554 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,886 hold; mely évenként 16,500 koronát jövedelmez. A lakóházak összes száma 1,856; melyből a város magántulajdonát képező 21 épület évenként 8,100 kor. bérjövédelmet hoz.

Komárom város háztartásának évi szükséglete 935,055 kor. 56 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 110,000 korona. A 3.200,000 korona kölcsön tartozás évi törlesztése 156,800 korona. Pótadója 50⁰/₀. Nyugdíjszabályzata van.

Korpona r. t. város lakosainak száma 3,963. Birtokhatárának kiterjedése 15,403 kat. hold. Lakóházainak száma 899.

Háztartásának évi szükséglete 122,989 kor. 60 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 30,262 korona. Jövedelemfeleslege van.

Körmöcbánya r. t. város lakosainak száma 4,306. Birtokhatárának kiterjedése 6,614 kat. hold. Ebből a város magántulajdonát képező földbirtok évenként 29,601 kor. 44 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 517; melyből a város magántulajdonát képező épületek évenként 2,844 kor. bérjövédelmet hoznak.

Körmöcbánya város háztartásának évi szükséglete 498,560 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 114,700 kor. 94 fillér. A 837,175 korona kölcsöntartozásnak évi törlesztése 48,000 kor. Pótadója nincs. Nyugdíjszabályzata van.

Kőszeg r. t. város lakosainak száma 7,930. Birtokhatárának kiterjedése 7,999 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 4,326 hold, mely évenként 36,200 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 899; melyből a város magántulajdonát képező 28 épület évenként 7,700 kor. bérjövédelmet hoz.

Kőszeg város háztartásának évi szükséglete 285,942 kor. melyből a személyi kiadások évi összege 58,000 korona. A 354,000 korona kölcsöntartozás évi törlesztése 15,000 korona. Pótadója 38⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Kismarton r. t. város lakosainak száma 3,067. Birtokhatárának kiterjedése 3,032 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 522 hold; mely évenként 2,905 kor. 33 fillért jövedelmez. A lakóházak száma 338; melyből a város magántulajdonát képező 9 épület 5,810 kor. évi bérjövédelmet hoz.

Kismarton város háztartásának évi szükséglete 105,000 korona; melyből a személyi kiadások évi összege 18,000 kor. A 178,000 kor. kölcsöntökének évi törlesztése 6,800 korona. Pótadója 63⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Kiskunfélegyháza r. t. város lakosainak száma 33,408. Birtokhatárának kiterjedése 71,788 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 1,650 hold, mely évenként 21,134 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 5,408; melyből a város magántulajdonát képező 11 épület évenként 39,602 kor. bérjövédelmet hoz.

Kiskunfélegyháza város háztartásának évi szükséglete 508,294 kor. 64 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 117,645 kor. Az 1,457,691 kor. 72 fill. kölcsöntartozásnak évi törlesztése pedig, ennek 12·68⁰/₁₀₀-ka. Pótadója 73⁰/₁₀₀. Nyugdíjszabályzata van.

Kisujszállás r. t. város lakosainak száma 13,224. Birtokhatárának kiterjedése 35,628 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 912 hold; mely évenként 9,109 kor. jövedelmez. Lakóházainak száma 3,195; melyből a város magántulajdonát képező 41 épület évenként 7,738 kor. bérjövödelmet hoz.

Kisujszállás város háztartásának évi szükséglete 127,364 k. 54 fill.; mellyel szemben az évi rendes bevétel 88,464 kor. 83 fill. A személyi kiadások évi összege 51,720 korona. A 740,000 kor. kölcsön tartozás évi törlesztése pedig 36,942 kor. Pótadója 27⁰/₁₀₀. Nyugdíjszabályzata nincs.

Kisszeben r. t. város lakosainak száma 3,257. Birtokhatárának kiterjedése 4,053 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 750 hold, mely évenként 12,364 korona 06 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 439; melyből a város magántulajdonát képező 10 épület évenként 5,865 korona bérjövödelmet hoz.

Kisszeben város háztartásának évi szükséglete 114,343 k. 12 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 24,098 kor. A 393,309 kor. 48 fill. kölcsön tartozás évi törlesztése pedig 25,789 kor. Pótadója 16⁰/₁₀₀. Nyugdíjszabályzata van.

Léva r. t. város lakosainak száma 8,488. Birtokhatárának kiterjedése 4,955 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 280 hold; mely évenként 4,673 korona 87 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 919; melyből a város magántulajdonát képező 13 épület évenként 18,083 kor. bérjövödelmet hoz.

Léva város háztartásának évi szükséglete 320,545 kor. 54 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 48,671 k. 29 fill. Az 568,288 kor. 65 fill. kölcsön tőkének évi törlesztése pedig 28,060 kor. Pótadója 41⁰/₁₀₀. Nyugdíjszabályzata van.

Leibicz r. t. város lakosainak száma 2,803. Birtokhatárának kiterjedése 13,319 kat. hold. Ebből a város magán-

tulajdona 4,831 hold, mely évenként 1,000 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 486.

Leibicz város háztartásának évi szükséglete 110,237 kor. 80 fillér, melyből a személyi kiadások évi összege 17,980 kor., miután pedig évi rendes bevétele 172,478 kor. 06 fillér, ennek folytán adósága és pótagója nincs. Nyugdíjszabályzata sincs.

Losoncz r. t. város lakosainak száma 9,530. Birtokhatárának kiterjedése 6,059 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,707 hold, mely évenként 3,451 korona 60 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 887, melyből a város magántulajdonát képező 106 épület évenként 173,379 kor. 84 fillér bérjövedelmet hoz.

Losoncz város háztartásának évi szükséglete 419,454 kor. 08 fillér, melyből a személyi kiadások évi összege 122,221 kor. 83 fillér. A 4.004,000 kor. kölcsöntartozás évi törlesztése pedig 204,660 kor. 10 fillér. Pótagója 37⁰/. Nyugdíjszabályzata az 1904. évben készült.

Lőcse r. t. város lakosainak száma 8,868. Birtokhatárának kiterjedése 17,650 kat. hold. Lakóházainak száma 854. Háztartásának évi szükséglete 282,411 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 65,535 kor. Pótagója nincs.

Lugos r. t. város lakosainak száma 16,126. Birtokhatárának kiterjedése 11,893 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 5,200 hold, mely évenként 51,140 koronát jövedelmez. Lakóházainak összes száma 2,210.

Lugos város háztartásának évi szükséglete 569,385 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 98,230 kor. Az 1.530,750 kor. kölcsöntartozás évi törlesztése 76,357 kor. Pótagója 40,8⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Makó r. t. város lakosainak száma 33,722. Birtokhatárának kiterjedése 46,709 kat. hold. Lakóházainak száma 6,531. Háztartásának évi szükséglete 385,183 kor. 21 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 169,685 kor. 98 fillér. Pótagója nincs.

Marosvásárhely th. város lakosainak száma 19,528. Birtokhatárának kiterjedése 5,951 kat. hold. Ebből a város magán-

tulajdonát képező 44 épület évenként 108,500 kor. bérjövedelmet hoz.

Marosvásárhely város háztartásának évi szükséglete 2.654,299 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 213,301 kor. A 4.028,000 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 197,638 kor. Pótadója 69°%. Nyugdíjszabályzata van.

Máramarossziget r. t. város lakosainak száma 17,445. Birtokhatárának kiterjedése 17,439 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 537 hold 575 □-öl; mely évenként 426 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 2,173, melyekből a város magántulajdonát képező épületek évenként 79,718 kor. bérjövedelmet hoznak.

Máramarossziget város háztartásának évi szükséglete 369,681 kor. 32 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 68,619 kor. Az 1.677,266 kor. kölcsöntartozás évi törlesztése 88,094 kor. 96 fillér. Pótadója 47°%. Nyugdíjszabályzata nincs.

Mezőtur r. t. város lakosainak száma 25,383. Birtokhatárának kiterjedése 71,281 kat. hold. Lakóházainak száma 5,371; melyből a város magántulajdona 50 épület. A város magántulajdonát képező 536 hold földbirtok évenként 10,459 kor. 07 fillért, az épületek pedig 13,170 kor. 20 fillért jövedelmeznek.

Mezőtur város háztartásának évi szükséglete 335,386 kor. 90 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 65,700 kor. Az 1.040,685 kor. 63fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése 57,993 kor. 76 fill. Pótadója 89·66°%. Nyugdíjszabályzata nincs.

Miskolcz r. t. város lakosainak száma 43,096. Birtokhatárának kiterjedése 9,189 kat. hold. Lakóházainak száma 4,792. Háztartásának évi szükséglete 906,100 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 226,327 kor. Pótadója 26°%. Nyugdíjszabályzata van.

Modor r. t. város lakosainak száma 5,279. Birtokhatárának kiterjedése 8,636 kat. hold. Lakóházainak száma 675. Háztartásának évi szükséglete 133,196 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 38,919 kor. Pótadója 5°%.

Munkács r. t. város lakosainak száma 14,416. Birtokhatárának kiterjedése 10,559 kat. hold. Lakóházainak száma 1,553. Háztartásának évi szükséglete 274,243 kor. 39 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 53,898 kor. Pótadója 21‰.

Nagybánya r. t. város lakosainak száma 12,386. Birtokhatárának kiterjedése 36,434 kat. hold. Lakóházainak száma 2,205. Háztartásának évi szükséglete 549,871 kor. 29 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 63,915 kor. 40 fill. Pótadója 6‰.

Nagyenyed r. t. lakosainak száma 7,494. Birtokhatárának kiterjedése 6,454 kat. hold. Lakóházainak száma 1,101. Háztartásának évi szükséglete 117,670 kor. 92 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 47,716 kor. Pótadója nincs.

Nagykároly r. t. város lakosainak száma 23,978. Birtokhatárának kiterjedése 15.514 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 120 hold, mely 2,400 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 2,200. Háztartásának évi szükséglete 184,002 kor. 95 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 59,893 kor. Kölcsöntartozása 1,539,908 kor., melynek évi törlesztése 79,149 kor. Pótadója 72‰.

Nagykőrös r. t. város lakosainak száma 26,638. Birtokhatárának kiterjedése 66,810 kat. hold. Lakóházainak száma 5,351. Háztartásának évi szükséglete 428,717 kor. 35 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 105,798 kor. 34 fill. Kölcsöntartozása 621,147 kor.; mely után a város 5‰-os kamatot fizet. Az 5‰-os iskolai póttadóval együtt összes póttadója 42½‰. Nyugdíjszabályzata nincs.

Nagyróczke r. t. város lakosainak száma 1,812. Birtokhatárának kiterjedése 4,340 kat. hold. Lakóházainak száma 327. Háztartásának évi szükséglete 63,033 kor. 80 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 12,336 kor. 40 fillér. Pótadója nincs.

Nagyvárad th. város lakosainak száma 50,177. Birtokhatárának kiterjedése 8,313 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,179 hold, mely évenként 21,664 kor. 74 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 4,209; melyből a város

magántulajdonát képező 29 épület évenként 141,066 kor. 12 fillér bérjövödelmet hoz.

Nagyvárad város háztartásának évi szükséglete 1.979,496 k. 76 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 373,702 kor. A 9.864,600 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 490,977 kor. 95 fillér. Pótadója 47%. Nyugdíjszabályzata van.

Nagybecskerek r. t. város lakosainak száma 26,407. Birtokhatárának kiterjedése 33,689 kat. hold. Lakóházainak száma 3,353. Háztartásának évi szükséglete 1.240,103 kor. 33 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 166,717 kor. A 2.219,787 kor. 82 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése 137,625 kor. 43 fillér. Pótadója 60%. Nyugdíjszabályzata van.

Nagykanizsa r. t. város lakosainak száma 23,978. Birtokhatárának kiterjedése 12,928 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 4,099 hold 112 □-öl. Lakóházainak száma 2,932; melyből a város magántulajdonát képező 46 épület évenként 177,472 kor. 20 fillér bérjövödelmet hoz.

Nagykanizsa város háztartásának évi szükséglete 1.357,736 k. 14 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 128,374 kor. A 3.906,920 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 180,590 kor. 72 fillér, Pótadója 74%. Nyugdíjszabályzata van.

Nagykikinda r. t. város lakosainak száma 24,843. Birtokhatárának kiterjedése 49,780 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 5,440 hold 794 □-öl; mely évenként 250,000 koronát jövödelmez. Lakóházainak száma 4,245; melyből a város magántulajdonát képező 10 épület évenként 25,000 korona bérjövödelmet hoz.

Nagykikinda város háztartásának évi szükséglete 632,427 k. 17 fill; melyből a személyi kiadások évi összege 146,707 kor. A 2.684,238 kor. 82 fill. kölcsön tartozásnak évi törlesztése 140,164 kor. 14 fill. Pótadója 51%. Nyugdíjszabályzata van.

Nagyszeben r. t. város lakosainak száma 29,577. Birtokhatárának kiterjedése 9.804 kat. hold. Lakóházainak száma 2,465. Háztartásának évi szükséglete 509,499 kor. 91 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 134,028 k. 33 fill. Pótadója 12%.

Nagyszombat r. t. város lakosainak száma 13,181. Birtok-

határának kiterjedése 11,118 kat. hold. Lakóházainak száma 791. Háztartásának évi szükséglete 704,724 korona 99 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 161,810 kor. 94 fill. Pótadója nincs.

Nyiregyháza r. t. város lakosainak száma 33,088. Birtokhatárának kiterjedése 46,593 kat. hold. Háztartásának évi szükséglete 704,724 kor. 99 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 161,079 kor. Pótadója 37⁰/₀.

Nyitra r. t. város lakosságának száma 15,169. Birtokhatárának kiterjedése 7,095 kat. hold. Lakóházainak száma 1,189. Háztartásának évi szükséglete 297,576 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 77,865 kor. Pótadója 33⁰/₀.

Ólubló r. t. város lakosainak száma 1,977. Birtokhatárának kiterjedése 4,011 kat. hold. Lakóházainak száma 366. Háztartásának évi szükséglete 63,977 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 10,944 kor. Pótadója nincs.

Pancsova th. város lakosainak száma 19,044. Birtokhatárának kiterjedése 19,577 kat. hold. Lakóházainak száma 2,752. Háztartásának évi szükséglete 485,697 kor. 52 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 114,850 kor. Pótadója 85⁰/₀. Nyugdíjszabályzata van.

Pápa r. t. város lakosainak száma 17,426. Birtokhatárának kiterjedése 10,171 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 405 hold, mely évenként 10,191 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 1,580; melyből a város magántulajdonát képező 32 épület évenként 15,726 kor. bérjövödelmet hoz.

Pápa város háztartásának évi szükséglete 302,054 kor. 06 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 80,402 kor. 19 fill. Az 1.130,058 kor. 07 fill. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 56,929 kor. 50 fillér. Pótadója 46·1⁰/₀. Nyugdíjszabályzata van.

Pécs th. város lakosainak száma 43,982. Birtokhatárának kiterjedése 12,285 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 5,140 hold, mely évenként 43,013 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 4,596; melyből a város magántulajdonát képező 73 épület évenként 22,000 kor. bérjövödelmet hoz.

Pécs város háztartásának évi szükséglete 1.872,042 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 360,000 korona. A 6.439,311 kor. 40 fill. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 317,539 kor. 91 fill. Pótadója 47⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Pozsony th. város lakosainak száma 65,867. Birtokhatárának kiterjedése 13,693 kat. hold. Lakóházainak száma 2,465. Háztartásának évi szükséglete 2.650,017 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 665,154 kor. A 10.397,993 kor. kölcsöntartozásának évi törlesztése 597,931 kor. Pótadója 30⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Poprád r. t. város lakosainak száma 1,530. Birtokhatárának kiterjedése 2,712 kat. hold; melyből a város magántulajdonát képező ingatlanok évenként 87 koronát jövedelmeznek. Lakóházainak száma 178; melyből a város magántulajdona 14, melyek évenként 29,428 kor. bérjövédelmet hoznak.

Poprád város háztartásának évi szükséglete 92,913 kor. 31 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 17,820 kor. A 171,374 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 8,555 kor. Pótadója 10³/. Nyugdíjszabályzata nincs.

Rimaszombat r. t. város lakosainak száma 5,849. Birtokhatárának kiterjedése 6,172 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 4,555 hold 811 □-öl, mely évenként 38,162 kor. 73 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 1,071; melyből a város magántulajdonát képező 17 épület évenként 35,056 kor. 93 fillér bérjövédelmet hoz.

Rimaszombat háztartásának évi szükséglete 221,000 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 74,462 kor. 10 fill. A 604,000 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 27,400 kor. Pótadója 43⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Rozsnyó r. t. város lakosainak száma 5,198. Birtokhatárának kiterjedése 6,852 kat. hold. Lakóházainak száma 826. Háztartásának évi szükséglete 65,843 kor. 95 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 29,116 kor. Pótadója 45⁰/>.

Ruszt r. t. város lakosainak száma 1,609. Birtokhatárának kiterjedése 3,813 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 877 hold 456 □-öl, mely évenként 15,077 kor. 51 fillért

jövedelmez. Lakóházainak száma 163; melyből a város magántulajdonát képező 11 épület évenként 1,185 k. bérjövedelmet hoz.

Ruszt város háztartásának évi szükséglete 36,093 kor. 73 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 12,686 kor. 47 fill. A 39,796 kor. 12 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése 1,500 kor. Pótadója 34%. Nyugdíjszabályzata nincs.

Selmecz és Bélabánya th. város lakosainak száma 16,375. Birtokhatárának kiterjedése 15,334 kat. hold. Ebből a város magántulajdonát képező terület évenként 15,278 kor. 83 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 2,058; melyből a város magántulajdonát képező 38 épület évenként 15,458 kor. 63 fill. bérjövedelmet hoz.

Selmeczbánya háztartásának évi szükséglete 557.019 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 110,541 kor. 49 fill. A 824,550 kor. kölcsöntartozásának évi törlesztése 5,245 kor. 58 fill. Pótadója 68%. Nyugdíjszabályzata van.

Szatmárnémeti th. város lakosainak száma 26,881. Birtokhatárának kiterjedése 31,889 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 13,912 hold, mely évenként 75,665 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 3,047; melyből a város magántulajdonát képező 38 épület bérjövedelmet hoz.

Szatmárnémeti háztartásának évi szükséglete 1.000,000 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 220,000 korona. A 3.037,417 kor. kölcsöntartozásának évi törlesztése 184,331 kor. Pótadója 70%. Nyugdíjszabályzata van.

Szepesváralja r. t. város lakosainak száma 3,024. Birtokhatárának kiterjedése 3,543 hat. hold. Ebből a város magántulajdona 2,863 hold 35 □-öl, mely évenként 12,637 kor. 36 fillért jövedelmez. A lakóházak száma 539; melyből a város magántulajdonát képező épületek évenként 2,820 kor. bérjövedelmet hoznak.

Szepesváralja háztartásának évi szükséglete 62,399 kor. 13 fillér; melyből a személyi kiadások évi összeg 19,001 kor. A 80,000 kor. kölcsöntartozás évi törlesztése 3,900 kor. Pótadója 25%. Nyugdíjszabályzata nincs.

Székesfehérvár th. város lakosainak száma 32,167. Birtok-

határának kiterjedése 20,838 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 6,745 hold, mely évenként 72,002 kor. 62 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 2,621; melyből a város magántulajdonát képező 43 épület évenként 17,890 kor. bérjövédelmet hoz.

Székesfehérvár háztartásának évi szükséglete 1.390,000 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 213,587 korona. A 2,910,993 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 121,591 kor. Pótadója 59°/. Nyugdíjszabályzata van.

Segesvár r. t. város lakosainak száma 10,868. Birtokhatárának kiterjedése 15,900 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,452 hold; mely évenként 15,720 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 1,888; melyből a város magántulajdonát képező 38 épület évenként 8,480 kor. bérjövédelmet hoz.

Segesvár város háztartásának évi szükséglete 276,677 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 107,277 korona. Az 58,066 kor. 73 fill. kölcsöntartozás évi törlesztése 3,500 kor. Pótadója 14°/. Nyugdíjszabályzata van.

Szentes r. t. város lakosainak száma 31,308. Birtokhatárának kiterjedése 68,693 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 7,756 hold; mely évenként 66,053 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 6.645; melyből a város magántulajdonát képező 41 épület évenként 18,860 kor. bérjövédelmet hoz.

Szentes város háztartásának évi szükséglete 552,698 kor. 54 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 145,180 kor. A 2.396,463 kor. 32 fill. kölcsöntartozás évi törlesztése 121,589 kor. 97 fill. Pótadója 65°/. Nyugdíjszabályzata van.

Szepesolaszi r. t. város lakosainak száma 2,600. Birtokhatárának kiterjedése 7,336 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 340 hold 455 □-öl; mely évenként 2,617 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 464; melyből a város magántulajdonát képező 17 épület évenként 7,948 korona bérjövédelmet hoz.

Szepesolaszi város háztartásának évi szükséglete 86,094 kor. 43 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 23,589 kor. 80 fill. Adóssága nincs. Pótadója nincs. Nyugdíjszabályzata nincs.

Szilágysomlyó r. t. város lakosainak száma 5,658. Birtokhatárának kiterjedése 7,886 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,975 hold 959 □-öl: mely évenként 6,347 kor. 47 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 965; melyből a város magántulajdonát képező 12 épület évenként 12,549 kor. bérjövédelmet hoz.

Szilágysomló háztartásának évi szükséglete 110,104 kor. 93 fill.; melyből a személyi kiadások évi összege 30,600 kor. A 311,073 kor. 88 fill. kölcsöntartozás évi törlesztése 13,206 kor. Pótadója 28°/_o. Nyugdíjszabályzata nincs.

Szombathely r. t. város lakosainak száma 24,751 Birtokhatárának kiterjedése 5,278 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 551 hold; mely évenként 10,085 kor.-t jövedelmez. Lakóházainak száma 1,702; melyekből a város tulajdonát képező 31 épület évenként 49,945 kor. bérjövédelmet hoz.

Szombathely város háztartásának évi szükséglete 772,648 k.; melyből a személyi kiadások évi összege 158,776 korona. A 4.636,950 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 226,248 k. Pótadója 65°/_o. Nyugdíjszabályzata van.

Sátorajaujhely r. t. város lakosainak száma 16,886. Birtokhatárának kiterjedése 12,434 kat. hold. Lakóházainak száma 1,514. Háztartásának évi szükséglete 258,801 kor. 41 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 75,619 kor. Pótadója 0,7^o/_o.

Sopron th. város lakosainak száma 33,478. Birtokhatárának kiterjedése 23,196 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 17,915 hold, mely évenként 80,000 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 1,837; melyből a város magántulajdonát képező 83 épület évenként 192,000 kor. bérjövédelmet hoz.

Sopron város háztartásának évi szükséglete 1.600,000 k.; melyből a személyi kiadások évi összege 320,000 korona. A 6.200,000 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 344,000 k. Pótadója 63°/_o. Nyugdíjszabályzata van.

Szászrégen r. t. város lakosainak száma 6,552. Birtokhatárának kiterjedése 4,356 kat. hold. Lakóházainak száma 1,374. Háztartásának évi szükséglete 88,197 kor.; melyből

a személyi kiadások évi összege 46,293 korona 66 fillér. Pótadója 15‰.

Szászsebes r. t. város lakosainak száma 7,770. Birtokhatárának kiterjedése 13,253 kat. hold. Lakóházainak száma 1,374. Háztartásának évi szükséglete 88,197 kor. 02 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 42,234 korona. Pótadója $32\frac{1}{2}\%$.

Szokolcza r. t. város lakosainak száma 4,932. Birtokhatárának kiterjedése 10,264 kat. hold. Lakóházainak száma 975. Háztartásának évi szükséglete 173,784 kor. 31 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 33,871 korona. Pótadója 37‰.

Székelyudvarhely r. t. város lakosainak száma 8,045. Birtokhatárának kiterjedése 4,790 kat. hold. Lakóházainak száma 1,344. Háztartásának évi szükséglete 143,188 korona; melyből a személyi kiadások évi összege 59,652 korona. Pótadója 21‰.

Szeged th. város lakosainak száma 102,491. Birtokhatárának kiterjedése 141,776 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 72,514 hold; mely évenként 1.260,897 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 13,499; melyből a város magántulajdonát képező 128 épület évenként 11,085 korona jövedelmet hoz.

Szeged város háztartásának évi szükséglete 4.203,557 k.; melyből a személyi kiadások évi összege 809,714 korona. A 18.058,708 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 956,079 k. Pótadója 50‰. Nyugdijszabályzata van.

Szolnok r. t. város lakosainak száma 25,379. Birtokhatárának kiterjedése 26,169. Lakóházainak száma 3,873. Háztartásának évi szükséglete 368,154 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 97,682 kor. Pótadója 77·16‰.

Sepsiszentgyörgy r. t. város lakosainak száma 7,131. Birtokhatárának kiterjedése 9,391 kat. hold. Lakóházainak száma 1,222. Háztartásának évi szükséglete 127,892 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 42,468 kor. Pótadója 17‰.

Szentendre r. t. város lakosainak száma 4,822. Birtokhatárának kiterjedése 5,620 kat. hold. Ebből a város magán-

tulajdonát képező földterület 2,269 hold ; mely évenként 33,800 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 915 ; melyből a város magántulajdona 6 épület, mely évenként 600 korona bérjövödelmet hoz.

Szentendre város háztartásának évi szükséglete 126,194 k. 76 fillér ; melyből a személyi kiadások évi összege 47,245 k. 68 fillér. A 194,057 kor. 47 fillér kölcsöntartozás évi törlesztése 4,362 kor. 72 fillér. Pótadója 45⁰/₀. Nyugdijszabályzata van.

Szentgyörgy r. t. város lakosainak száma 3,456. Birtokhatárának kiterjedése 5,620 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdonát képező terület évenként 15,847 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 314 ; melyből a város magántulajdona 14 épület, mely évenként 4,903 korona bérjövödelmet hoz.

Szentgyörgy város háztartásának évi szükséglete 105,169 k. ; melyből a személyi kiadások évi összege 24,920 korona. A 23,628 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 2,410 kor. Pótadója 30⁰/₀. Nyugdijszabályzata van.

Szabadka th. város lakosainak száma 82,122. Birtokhatárának kiterjedése 166,077 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 53,927 hold ; mely évenként 1.076,711 kor. 28 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 12,502 ; melyből a város magántulajdonát képező 115 épület évenként 14,534 korona bérjövödelmet hoz.

Szabadka város háztartásának évi szükséglete 3.742,753 k. 24 fillér ; melyből a személyi kiadások évi összege 828,679 k. A 7.287,877 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 404,428 k. Pótadója 47¹/₂⁰/₀. Nyugdijszabályzata van.

Szamosújvár r. t. város lakosainak száma 6,363. Birtokhatárának kiterjedése 1,859 kat. hold. Lakóházainak száma 944. Háztartásának évi szükséglete 212,790 kor. 39 fillér ; melyből a személyi kiadások évi összege 63,225 korona 37 fillér. A 122,470 kor. 81 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése 3,378 korona. Pótadója 45⁰/₀. Nyugdijszabályzata van.

Szászváros r. t. város lakosainak száma 6,934. Birtokhatárának kiterjedése 7,189 kat. hold. Ebből a város magán-

tulajdonát képező földbirtok évenként 22,593 kor. 53 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 1,257; melyből a város magántulajdona 5 épület, melyek évenként 2,345 kor. bérjővedelmet hoznak.

Szászváros háztartásának évi szükséglete 174,712 korona 88 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 75,068 kor. A 74,970 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 12,000 kor. Pótadója nincs. Nyugdíjszabályzata van.

Temesvár th. város lakosainak száma 53,033. Birtokhatárának kiterjedése 6,358 kat. hold. A város magántulajdonát képező ezen és egyéb községek határaiban fekvő ingatlanoknak térfogata 6,670 hold 169 □-öl; melyek évenként 235,000 koronát jövedelmeznek. Lakóházainak száma 4,123; melyből a város magántulajdonát képező 150 épület évenként 231,000 kor. évi bérjővedelmet hoz.

Temesvár város háztartásának évi szükséglete 2.654,000 k.; melyből a személyi kiadásoknak évi összege 888,800 korona. A 8.700,506 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 524,711 k. Pótadója 35⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Torda r. t. város lakosainak száma 12.117. Birtokhatárának kiterjedése 20,555 kat. hold; melyből a város magántulajdonát képező földterület évenként 84,676 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 2,324. Háztartásának évi szükséglete 303,640 korona; melyből a személyi kiadások évi összege 106,153 kor. A 910,000 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 45,645 kor. Pótadója 20⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Trencsén r. t. város lakosainak száma 7,011. Birtokhatárának kiterjedése 5,122 kat. hold. Lakóházainak száma 460. Háztartásának évi szükséglete 107,407 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 33,270 korona. Pótadója 28⁰/>.

Turkeve r. t. város lakosainak száma 13,797. Birtokhatárának kiterjedése 31,779. Lakóházainak száma 2,984; melyből a város magántulajdonát képező épületek évenként 2,480 kor. bért jövedelmeznek.

Turkeve város háztartásának évi szükséglete 130,423 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 51,020 korona.

Az 514,410 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 33,350 kor. Pótadója $42\frac{6}{100}\%$. Nyugdíjszabályzata nincs.

Ujbánya r. t. város lakosainak száma 4,603. Birtokhatárának kiterjedése 10,593 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 5,027 hold; mely évenként 42,000 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 841; melyből a város magántulajdonát képező 25 épület évenként 2,200 korona bérjövédelmet hoz.

Ujbánya város háztartásának évi szükséglete 77,442 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 31,890 korona. A 186,210 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 11,000 kor. Pótadója 58% . Nyugdíjszabályzata van.

Újvidék th. város lakosainak száma 16,966. Birtokhatárának kiterjedése 27,717 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 6,841 hold; mely évenként 135,606 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 3,162; melyből a város magántulajdonát képező 29 épület évenként 43,428 korona jövedelmet hoz.

Újvidék város háztartásának évi szükséglete 925,612 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 293,167 kor. Az 1.346,205 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 92,360 kor. Pótadója 56% . Nyugdíjszabályzata van.

Vác r. t. város lakosainak száma 16,808. Birtokhatárának kiterjedése 11,985 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 9,555 hold, mely évenként 44,919 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 1,820.

Vác város háztartásának évi szükséglete 813,822 kor.; melyből a személyi kiadás évi összege 81,758 kor. A 400,000 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 20,000 kor. Pótadója 40% . Nyugdíjszabályzata nincs.

Vizakna r. t. város lakosainak száma 3,920. Birtokhatárának kiterjedése 10,642 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 1,903 hold, mely évenként 10,000 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 945; melyből a város magántulajdonát képező 7 épület évenként 1,900 kor. bérjövédelmet hoz.

Vizakna város háztartásának évi szükséglete 76,983 kor. 54 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 31,807

kor. 16 fillér. A 64,600 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 3,390 korona. Pótadója nincs. Nyugdíjszabályzata van.

Veszprém r. t. város lakóinak száma 17,426. Birtokhatárának kiterjedése 8,831. Ebből a város magántulajdona 2,663 hold, mely évenként 20,860 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 1,658; melyből a város magántulajdonát képező 7 épület évenként 13,835 kor. bérjövédelmet hoz.

Veszprém város háztartásának évi szükséglete 258,512 kor. 68 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 76,000 kor. A 839,572 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 42,880 kor. Pótadója 38⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Versecz th. város lakosainak száma 25,194. Birtokhatárának kiterjedése 34,191 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 12,757 hold; mely évenként 397,500 koronát jövedelmez. Lakóházainak száma 4,179; melyből a város magántulajdonát képező 31 épület évenként 37,995 kor. jövedelmet hoz.

Versecz város háztartásának évi szükséglete 932,200 kor; melyből a személyi kiadások évi összege 229,260 korona. A 3.592,600 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 119,400 korona. Pótadója 75⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Zalaegerszeg r. t. város lakosainak száma 9,782. Birtokhatárának kiterjedése 5,122 kat. hold. Lakóházainak száma 1,319. Háztartásának évi szükséglete 120,385 kor. 85 fillér, melyből a személyi kiadások évi 49,125 kor. Pótadója 60.9⁰/. Nyugdíjszabályzata van.

Zenta r. t. város lakosainak száma 28,588. Birtokhatárának kiterjedése 64,832 kat. hold. Lakóházainak száma 5,065. Háztartásának évi szükséglete 544,759 kor.; melyből a személyi kiadások évi összege 142,205 kor. 80 fillér. Pótadója 23⁰/.

Zilah r. t. város lakosainak száma 7,639. Birtokhatárának kiterjedése 9,436 kat. hold. Lakóházainak száma 1,260; melyből a város magántulajdonát képező épületek évenként 7,100 kor. bért jövedelmeznek.

Zilah város háztartásának évi szükséglete 200,235 kor., melyből a személyi kiadások évi összege 69,266 kor. Az

1.299,381 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 73,441 kor. Pótadója 49°/. Nyugdíjszabályzata van.

Zombor th. város lakosainak száma 29,609. Birtokhatárának kiterjedése 53,577 kat. hold. Ebből a városnak magántulajdona 3,903 hold 405 □-öl; mely évenként 68,109 kor. 27 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 3,864; melyből a város magántulajdonát képező 33 épület évenként 68,109 kor. 27 fillér bérjövédelmet hoz.

Zombor város háztartásának évi szükséglete 847,557 kor. 46 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 203,257 kor. 83 fillér. Az 1.451,175 kor. kölcsöntartozásnak évi törlesztése 66,062 kor. Pótadója 53°/. Nyugdíjszabályzata van.

Zólyom r. t. város lakosainak száma 3,919. Birtokhatárának kiterjedése 5,206 kat. hold. Ebből a város magántulajdona 3,028 hold 946 □-öl, mely évenként 5,768 kor. 45 fillért jövedelmez. Lakóházainak száma 426; melyből a város magántulajdonát képező 17 épület évenként 11,608 kor. bérjövédelmet hoz.

Zólyom város háztartásának évi szükséglete 152,778 kor. 29 fillér; melyből a személyi kiadások évi összege 42,274 kor. 61 fillér. A 221,444 kor. 84 fillér kölcsöntartozásnak évi törlesztése 12,020 kor. Pótadója 12°/. Nyugdíjszabályzata van.

III.

VÁROSAINK KÖZEGÉSZSÉGE.

A létért való küzdés izgalmainak színhelye a városok. Az a vágy és törekvés, mely a városok lakosságának nagy átlagát, a mindennapi lét és megélés gondjainak biztosítása érdekében áthatja, míg egyrészt fokozott tevékenységre és munkálkodásra kényszeríti az egyént; addig a fokozott erőki-fejtés kétségtelenül megviseli a testet és a lelket egyaránt.

Annak a városi lakosságnak tehát, mely az összezsúfolt házak tömegében, zárt falak között, majdnem összes idejét, saját egyéni létének biztosítása érdekében kénytelen eltölteni, sem ideje, sem kedve nincs ahhoz, hogy a saját házi körén kívül eső higiénikus feladatok teljesítéséről maga gondoskodjék. Ezen indoknál fogva tehát a városokat kormányzó hatóságnak legeminensebb kötelessége, hogy intézkedéseiben és megfelelő intézmények létesítésében oly színvonalra emelje a város közegészségi állapotát, mely a gonddal terhes élethez nyugözött városi embernek létét, megelőző gondoskodásával türhetőbbé és elviselhetőbbé alakítja.

Ezen lényeges momentumoknak kidomborítása után áttérünk most már az ország egyes városainak higiénikus ismeretetésére; felsorolván mindazon institucziókat, melyek a városok közegészségi érdekével szorosan egybekapcsolvák; reámutatván egyben a születések és halálozások közt mutatkozó arányra; mely ténybeli jelenségeknek feladata, hogy számszerű adatokkal igazolja minden egyes városnak közegészségi állapotát.

Abrudbánya r. t. városnak van vízvezetéke, közkórháza, közbúgóhidja, közfürdője, petroleum közvilágítása és kavicsburkolata. Csatornázása és parkja nincs. A legutóbbi születések száma 86, a halálozások száma pedig 94.

Arad th. városnak van vízvezetéke, melyet egy angol vállalkozási társaság épített, melyre vonatkozólag a város megváltási joga szerződésileg biztosítva van; — van továbbá Shone-rendszerű csatornahálózata. Van sertésszuró teleppel kapcsolatos és hűtő-kamarával felszerelt modern közbűgőhidja. Utcaburkolása az utcák fekvéséhez és rendeltetéséhez képest: aszfalt, keramit és terméskő. Van három nagy kiterjedésű parkja és a vármegye által létesített közkórháza. Közfűrdője nincs. A legutóbbi szűletések száma 1,664; a halálozások száma pedig 1,447.

Baja r. t. városnak van városi kórháza, közfűrdője, közbűgőhidja, légszeszvilágítása, fej- és hasított kő utcaburkolata és két parkja. Vízvezetéke és csatornája nincs. Szűletések száma 565; halálozások száma 563.

Beregszász r. t. városnak vízvezetéke és csatornázása nincs. A szűletések száma 402; és elhaltak száma pedig 269,

Besztercze r. t. városnak van vízvezetéke; csatornázási terve pedig elkészült. Szűletések száma 334; elhaltak száma pedig 228.

Brassó r. t. városnak van vízvezetéke, közkórháza, vágóhidja, közkórháza, parkja és légszeszkozvilágítása. Csatornahálózata nincs. Szűletések száma 934; halálozások száma 786.

Breznóbánya r. t. városnak van vízvezetéke, csatornázása, petróleum közvilágítása, parkja és sétatere; gyalogjárói részint aszfalttal, részint kővel vannak burkolva. Kórháza, közbűgőhidja és közfűrdője nincs. Szűletések száma 119; halálozások száma 79.

Besztercebánya r. t. városnak van magasnyomású vízvezetéke, usztató rendszerben készült betoncsatorna-hálózata, villamos közvilágítása, aszfalt- és részben kőburkolata, három szép parkja, nyilvánosjellegű kórháza, három közfűrdője, egy hidegvizgyógyintézete és közbűgőhidja. Szűletések száma 203; halálozások száma 183.

Bártfa r. t. városnak van régebbi részleges vízvezetéke és csatornázása; kőolaj közvilágítása; kőburkolata, közkórháza és járványkórháza, figyelővel kapcsolatban; van sertésszuró

telepje és felszerelt modern rendszerű közbúgóhidja; két parkja, gyógyfürdője és az ezt övező szép üdülő helye. Születések száma 261; halálozások száma 194.

Czepléd r. t. városnak van közkórháza, közvilágítása, közbúgóhidja és parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 1,108; halálozások száma 919.

Csikszereda r. t. városnak van részleges csatornázása, közfürdője, közkórháza, közbúgóhidja, petroleum közvilágítása és egyoldali aszfalt gyalogjáró burkolata. Vizvezetéke nincs. Születések száma 63; halálozások száma 84.

Debreczen th. városnak van részleges csatornázása, de vizvezetéke nincs. Van közkórháza, közfürdője, modern közbúgóhidja, városi kezelés alatt álló légszuszvillágítása, több utcának szilárd burkolata, 2 városi parkja és 1 sétáló helye. Születések száma 2,521; halálozások száma pedig 2,026.

Dés r. t. városnak van közbúgóhidja, közvilágítása, sétáló helye és vizvezetéke; de csatornázása nincs. Születések száma 293; halálozások száma pedig 249.

Déva r. t. városnak van a vármegye által létesített kórháza, városi közbúgóhidja, villamos közvilágítása, koczka és aszfalt burkolata, valamint városi népkertje és az ugynevezett „Várhegy“ parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 213; a halálozások száma pedig 243.

Dobsina r. t. városnak van 5 medenczével és 38 közkúttal létesített vízműve, csatornája, közfürdője, közbúgóhidja, két sétatere és népkertje, valamint petroleum közvilágítása. Kórháza nincs. Születések száma 140; halálozások száma 124.

Eperjes r. t. városnak van régi vizvezetéke, mely azonban a modern igényeket ki nem elégíti; ugyanezért a 750,000 kor. költséggel tervezett új vizvezeték most épül. Az utcák vonalaiban épült eddigelé 6,000 hossz méterben beton- és 1,000 méter hosszúságban kőcsatorna; melyekkel 450 lakóház van egybekapcsolva. Van két kádfürdője, gőzfürdője és uszodája, melyek magánvállalatok. Legujabban épült közbúgóhidja sertés-szuró teleppel kapcsolatos. A közvilágítást villamos áram szolgáltatja. A kocsit utak ugynevezett „macskafej“-jel, a gyalogjárók

pedig részint aszfalttal (11,000 □ méter) részint pedig kölemezzel (8,000 □ méter) vannak burkolva. Van két parkja 8,000 □ méter kiterjedésben és két sétánya 1,000 méter hosszúságban, valamint 500 □ métert elfoglaló gyermekjátszó kertje. Van nyilvános jelleggel felruházott közkórháza és járványkórháza, valamint katonai kórháza. Születések száma 489; halálozások 402.

Esztergom r. t. városnak van közkórháza és a hercegprimás által fenntartott „Vörös kereszt“ kórháza; van dunai fürdője, hévíz gyógyfürdője, gőz- és kádfürdője mágánkezelésben. Van közbúgóhidja, városi villamos közvilágítása; terméskő, kockakő és aszfaltburkolata; a Duna partját szegélyező parkja és egyéb sétáló helyei. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 512; halálozások száma 471.

Eger r. t. városnak van katonai csapatkórháza, irgalmas rendű férfi és női kórháza, izr. járványkórháza, vizvezetéke, részleges csatornázása, közfürdője, sertésszuró teleppel kapcsolatos modern közbúgóhidja, villamos közvilágítása, 2 parkja és az ugynevezett „Erzsébet-kert“-je, aszfalt, keramit és makadám burkolata. Születések száma 921, elhaltak száma 722.

Érsekújvár r. t. városnak van közkórháza, gőz- és kádfürdője, közbúgóhidja, víz-gáz közvilágítása, kocka- és kőburkolata és „Erzsébet sétater“-e. Vizvezetéke nincs. Csatornázása kezdetleges. Születések száma 552, elhaltak száma 371.

Erzsébetváros r. t. városnak van közbúgóhidja, közvilágítása és sétáló tere. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 100, elhaltak száma 72.

Fehértemplom r. t. városnak van közkórháza, közfürdője, közbúgóhidja, petróleum közvilágítása, aszfalt- és kockakő burkolata, három parkja és két sétáló helye. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 230; elhaltak száma 246.

Felsőbánya r. t. városnak van járványkórháza, vizvezetéke, kőolaj közvilágítása, makadám utcaburkolata, közbúgóhidja, „város liget“-e, „sörház-kert“-je és erdei kiránduló helye. Csatornázása nincs. Születések száma 199; halottak száma 154.

Gyula r. t. városnak van a vármegye által létesített kórháza és tébolydája. Van két gőzfürdője és kádfürdője magánkezelésben. Van közbúgóhidja, villamos közvilágítása; a „Göndöcs Benedek“-ról elnevezett népkertje, benne nyári színházzal és kőburkolata. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 815; halottak száma 752.

Gyulafehérvár r. t. városnak van nyilvánosság jellegével felruházott városi kórháza, egy irgalmas nővérek kórháza és izraelita kórház; van három közfürdője és magánkezelés alatt álló gőzfürdője; van legújabban épült modern berendezésű közbúgóhidja; villamos közvilágítása; aszfalt- és kőburkolata; két szép sétatere és a várost körülövező sétautja. — Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 310; halottak száma 244.

Győr th. városnak van a „Szentháromság“-ról nevezett alapítványi kórháza, járványkórháza, a győrszigeti irgalmas nővérek kórháza és egy katonai csapatkórháza. Van két vízvezetéke, usztató-rendszerben készült betoncsatorna-hálózata; két Dunafürdője, gőzfürdője és kádfürdője, közbúgóhidja, légszszvilágítása; kő- és makadam utcaburkolata; aszfalt gyalogjáró burkolata és négy parkja. Születések száma 849; halálozások száma 626.

Gyöngyös r. t. városnak van közbúgóhidja, kórháza, közvilágítása és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 700; halálozások száma 673.

Hajduböszörmény r. t. városnak van kórháza, közfürdője, közbúgóhidja, petróleum közvilágítása, 7 utcában burkolata és parkja. Vizvezetéke és közcsatornája nincs. Születések száma 1,103; halálozások száma 629.

Hajdúnánás r. t. városnak van községi közkórháza, csatornája, 3 közfürdője, közbúgóhidja, petroleum közvilágítása; részint kő, részint tégl (Klinker) utcaburkolata; parkja és sétáló helye. Vizvezetéke nincs. Születések száma 538; halottak száma 429.

Hajdusoboszló r. t. városnak van közbúgóhidja, közvilágítása és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 633; halálozások száma 513.

Igló r. t. városnak van közkórháza, vízvezetéke, csatornázása, közfürdője, közvágóhidja, villamos világítása, bazalt, beton utcaburkolata, kővel burkolt gyalogjárója és 5 parkja. Születések száma 356; halálozások száma 332.

Jászberény r. t. városnak van közkórháza, közvágóhidja, közvilágítása, parkjai és főutca burkolata. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 1,191; halálozások száma 1,026.

Jolsva r. t. városnak van járványkórháza, vízvezetéke, részleges csatornázása, közfürdője, közvágóhidja, villamos közvilágítása, bazaltkővel burkolt gyalogjárója és „Fürdő-park“-ja. Születések száma 81; halálozások száma 59.

Karánsebes r. t. városnak van koleraháza, katonai és közkórháza; csatornázása, közvágóhidja, 1 parkja és villamos közvilágítása, melynek telepe a város tulajdona. Vízvezetéke, közfürdője és utcaburkolata nincs. Születések száma 169; halálozások száma 171.

Kaposvár r. t. városnak van a vármegye által létesített közkórháza, vízvezetéke, közfürdője, villamos közvilágítása, koczkakő, aszfalt és makadám utcaburkolata és parkja. Csatornázása most van tervezés alatt. Születések száma 615; halálozások száma 558.

Kismarton r. t. városnak van a herceg Eszterházy Miklós magántulajdonát képező vízvezetéke, csatornája, közvágóhidja, villamos közvilágítása, közönséges kőburkolata és parkja. Születések száma 65; halálozások száma 55.

Kiskunfélegyháza r. t. városnak van fürdője, közkórház alapja (159,925 kor.), közvágóhidja, petroleum közvilágítása, parkjai és főutczájának szilárd burkolata. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 1,506; halottak száma 1,005.

Kolozs r. t. városnak van közvágóhidja, közvilágítása és sétánya. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 168; elhaltak száma 67.

Korpona r. t. városnak van közkórháza, közvágóhidja, sétányai és közvilágítása. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 118; halálozások száma 97.

Kőszeg r. t. városnak van közkórháza, közvágóhidja, közvilágítása, parkjai, hegyi kiránduló helyei (Óház, Hétforrás stb.), hidegvíz-gyógyintézete (Dreiszer-féle), közfürdője, makadám burkolata és részleges csatornázása. Vizvezetéke nincs. Születések száma 174; halálozások száma 146.

Körmöcbánya r. t. városnak van magánkórháza, vízvezeték, csatornázása és „Stubnya“ gyógyító fürdője. Van közvágóhidja, petroleum közvilágítása, elegyes utcaburkolata, parkja és két sétálóhelye. Születések száma 127; halálozások száma 121.

Kassa th. városnak van alapítványi kórháza, 2 nyári közfürdője, városi közvágóhidja, légszesz- és villamos világítása, kockakő és makadám utcaburkolata, 6 szép parkja és sétáló helye. A városi vízvezeték és csatornahálózat most van építés alatt. Születések száma 1,455; halálozások száma 306.

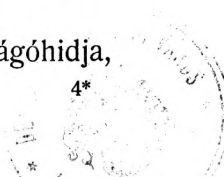
Kisujzállás r. t. városnak van közkórháza, magán gőzfürdője, közvágóhidja, petroleum közvilágítása, $4\frac{8}{10}$ kilométer hosszú utcaburkolata és egy parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 436; halálozások száma 306.

Kolozsvár th. városnak van vízvezetéke és usztató rendszerben készült betoncsatorna-hálózata; van állami közkórháza, légszesz- és villamos közvilágítása, granit és aszfalt utcaburkolata; két szép parkja, valamint léghűtővel és sertésszűrő teleppel kapcsolatos modern közvágóhidja és jéggyára. Közfürdője nincs. Születések száma 1,701; halálozások száma 1,383.

Késmárk r. t. városnak van kórháza, kőagyag csatornája a csapadékok és szennyvizek elvezetésére; közvágóhidja, villamos közvilágítása, valamelyes utcaburkolata és parkjai. Vizvezetéke és közfürdője nincs. Születések száma 194; halálozások száma 143.

Komárom th. városnak van közkórháza, vízvezetéke, usztató rendszerben készült betoncsatorna hálózata, közfürdője, közvágóhidja, Auer-féle égőkkel felszerelt légszesz közvilágítása, kő- és makadám burkolata és parkjai. Születések száma 508; halálozások száma 450.

Kisszeben r. t. városnak van közfürdője, közvágóhidja,

petroleum közvilágítása, kőburkolata és 3 parkja. Közkórháza, vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 107 ; halálozások száma 84.

Kecskemét th. városnak van nyilvánosság jellegével felruházott városi kórháza és járványkórháza. Néhány főutczában a csapadékok elvezetése céljából épült csatornája. Van két gőzfürdője, belső uszodája és sziksó szabadfürdője ; közvágóhidja ; villamos közvilágítása ; keramit- és kockakő utcaburkolata ; parkjai és sétáló utjai. Vízvezetéke és rendszeres csatornahálózata nincs. Születések száma 2,350 ; halálozások száma 1,592.

Léva r. t. városnak van Barsmegye köztörvényhatósága által létesített közkórháza, rituális izr. fürdője, közvágóhidja, villamos közvilágítása, aszfalt-, keramit- és kővel burkolt gyalogjárója és két sétateret. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 252 ; halálozások száma 158.

Leibicz r. t. városnak van parkja, petroleum közvilágítása, részleges vízvezetéke és csatornája. Kórháza, közfürdője, közvágóhidja és utcaburkolata nincs. Születések száma 120 ; halálozások száma 84.

Losoncz r. t. városnak van 9 ágygyal berendezett betegháza, gőz- és uszoda fürdője, modern közvágóhidja, a budapesti egyesült villamos részvénytársaság által szolgáltatott közvilágítása, aszfalt és bazaltkő burkolata, parkjai és erdei kiránduló helyei. A vízvezeték és csatornázás tervei most készülnek. Kórháza nincs. Születések száma 264 ; halálozások száma 250.

Lőcse r. t. városnak van vízvezetéke, csatornázása, közkórháza, közvágóhidja, fürdője, közvilágítása, parkja és sétáló helye. Születések száma 273 ; halálozások száma 232.

Lugos r. t. városnak van nyilvánosság jellegével felruházott kórháza, közfürdője, gőz- és kádfürdője, közvágóhidja, villamos közvilágítása, kőburkolata és két újabban készült parkja. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 452 ; halálozások száma 476.

Makó r. t. városnak van 10 artézi kutja, közkórháza,

közbágyóhídjá, közvilágítáása és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 1,102; halálozások száma 903.

Marosvásárhely th. városnak van állami közkórháza, járványkórháza, katonai kórháza és főiskolai kórháza; közfürdője, jéggyárral kapcsolatos közbágyóhídjá, villamos közvilágítáása, aszfalt és granit burkolata, valamint nagyszámu parkja és sétáló helye. Vizvezetéke és csatornahálózata tervezés alatt áll. Születések száma 544; halálozások száma 493.

Máramarossziget r. t. városnak van a vármegye által létesített közkórháza, két fürdője, városi közbágyóhídjá, villamos közvilágítáása, szilárd anyag utcaburkolása és 3 parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 668; halálozások száma 451.

Miskolcz r. t. városnak van vizvezetéke, közkórháza, közbágyóhídjá, közvilágítáása, részleges utcaburkolata és sétáló helye. Csatornázása nincs. Születések száma 1,480; halálozások száma 1,163.

Mezőtur r. t. városnak van kórháza, közbágyóhídjá, közfürdője, részben acetelin, részben petroleum közvilágítáása, koczka és makadam utcaburkolata és sétáló helye. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 944, halálozások száma 652.

Modor r. t. városnak van közbágyóhídjá, fürdője, parkja és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 153, halálozások száma 106.

Munkács r. t. városnak van kórháza, közbágyóhídjá, fürdője, parkja és közvilágítáása. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 631, halálozások száma 511.

Nagybánya r. t. városnak van kórháza, közbágyóhídjá, közvilágítáása, parkja és egyéb sétáló helye. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 398, halálozások száma pedig 299.

Nagyenyed r. t. városnak van kórháza, közbágyóhídjá, fürdője, parkja, közvilágítáása és vizvezetéke. Csatornázása nincs. Születések száma 197, halálozások száma 161.

Nagykároly r. t. városnak van kórháza, közbágyóhídjá,

villamos közvilágítása, fürdője és parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 466, halálozások száma 367.

Nagykőrös r. t. városnak van 50 beteg befogadására berendezett kórháza, két fürdője, sertésszuró teleppel egybekapcsolt közvágóhidja, 650 lámpával felszerelt petroleum világítása, aszfalt, téglá és makadam utczaburkolata és 18. kat. hold kiterjedésű ugynevezett „Széchényi fürdőkert”-je. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 873, halálozások száma 601.

Nagyrocze r. t. városnak van közvágóhidja, közfürdője, közvilágítása, valamelyes utczaburkolata, fürdője és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 64, halottak száma 35.

Nagyszeben r. t. városnak van vízvezetéke, csatornázása, közkórháza, közvágóhidja, közvilágítása, utczaburkolata és parkja. Születések száma 639, halálozások száma 701.

Nagyszombat r. t. városnak van kórháza, közvágóhidja, fürdője, közvilágítása és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 386; halálozások száma 415.

Nagyvárad th. városnak van gyermekkórháza és járványkórháza, van gőzhajtó erőre berendezett magastartályu vízvezetéke, mely naponként 7,000 km. vizet szolgáltat. Van részleges csatornázása, sertésszuró teleppel egybekapcsolt közvágóhidja, villamos közvilágítása, aszfalt, koczka és Kőrös-kőburkolata és öt parkja; valamint az ugynevezett „Püspökfürdő”-je. Születések száma 1,625, halálozások száma 1,449.

Nagybecskerek r. t. városnak van a vármegye által létesített közkórháza, magánfürdője, egészen új közvágóhidja, villanyos közvilágítása, keramit-, aszfalt-, koczka- és törtkőburkolata, több parkja és 3,074 □-öl terjedelmű „Népkert”-je. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 992; halálozások száma 845.

Nagykanizsa r. t. városnak van városi közkórháza és járványkórháza, villamos közvilágítása, Klinker utczaburkolata, közvágóhidja és parkja. Vizvezetéke és rendszeres csatornázása, valamint közfürdője nincs. Születések száma 761; halálozások száma 653.

Nagykikinda r. t. városnak van a vármegye által létesí-

tett közkórháza; két fürdője; közvágóhidja; részleges utcza-
burkolata; a diszes főutcai sétányon kívül van a városnak
ugynevezett „Népkert-“je. Villamoserőt szolgáltató közvilágítási
telepe most épül. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések
száma 994; halálozások száma 778.

Nyiregyháza r. t. városnak van kórháza, közvágóhidja,
fürdője és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Szüle-
tések száma 1,376; halálozások száma 1,111.

Nyitra r. t. városnak van kórháza, közvágóhidja, köz-
világítása, részleges utcza-
burkolata és sétáló helye. Vizvezetéke és
csatornázása nincs. Születések száma 500; halálozások száma 545.

Ólubló r. t. városnak van vízvezetéke, közfürdője, köz-
vágóhidja, sétatere és kőolaj-lámpa közvilágítása. Kórháza,
vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 66; halá-
lozások száma 58.

Pancsova th. városnak van kórháza, közvágóhidja, köz-
világítása, fürdője és sétáló helye. Vizvezetéke és csatornázása
nincs. Születések száma 622; halálozások száma 493.

Pápa r. t. városnak van vízvezetéke, két kórháza, 3 fürdője,
közvágóhidja, villamos közvilágítása, aszfalt és kőburkolata,
valamint sétáló helyei. Csatornázása tervezés alatt áll. Szüle-
tések száma 562; halálozások száma 436.

Pécs th. városnak van 1.400,000 korona költséggel fel-
épült közkórháza és elmegyógyintézete; van vízvezetéke, modern
közvágóhidja, légszuszvilágítása, elegyes szilárd utcza-
burkolata, 4 parkja és magánfürdője. Csatornázási tervei most készülnek.
Születések száma 1,172; halálozások száma 1,122.

Pozsony th. városnak van 7 közkórháza, vízvezetéke és
régebben készült csatornája; két magán- és két folyamfürdője,
egy népfürdője és 2 vízgyógyító intézete; sertésszuró teleppel
egybekapcsolt közvágó- és külön lóvágó hidja; van légszusz
és villamos közvilágítása; granit, bazalt, keramit, aszfalt és
makadám utcza-
burkolata; szigeti diszkertje és hegyligete, vala-
mint 10 parkozott köztere. Születések száma 2,142; halálozá-
sok száma 1,897.

Poprád r. t. városnak van a „Vörös Kereszt-Egyesület“

által létesített mentőhelyisége, utczalocsolásra felhasználható vízvezetéke, csatornája, közbúgóhidja, a város tulajdonát képező villamos közvilágítása, utczaburkolása és két diszes parkja. A nyári idény alatt a „Huss-parkban“ és „Virág-völgyben“ levő fürdőhelyek a közönség rendelkezésére állanak. Születések száma 63; halálozások száma 41.

Rimaszombat r. t. városnak van kórháza, két közfürdője, közbúgóhidja, bazalt-koczkakő burkolata és két parkja. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 63; halálozások száma 47.

Rozsnyó r. t. városnak van kórháza, közbúgóhidja, közvilágítása, fürdője és sétánya, valamint vízvezetéke. Csatornázása nincs. Születések száma 174; halálozások száma 214.

Ruszt r. t. városnak van egy beteg szobája, a Fertő tavában közfürdője, petroleum közvilágítása, két csinos sétáló helye és közbúgóhidja. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 57; halálozások száma 37.

Sátoraljaujhely r. t. városnak van kórháza, közbúgóhidja, közvilágítása, fürdője, elegyes utczaburkolata, parkja és egyéb sétáló helye. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 686; halálozások száma 480.

Szokolcza r. t. városnak van kórháza, közbúgóhidja, közvilágítása, fürdője és sétányai. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 147; halálozások száma 106.

Szászrégen r. t. városnak van kórháza, közbúgóhidja, közvilágítása, sétánya és fürdője. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 145; halálozások száma 132.

Szászsebes r. t. városnak van kórháza, közbúgóhidja, közvilágítása, fürdője és sétáló helye. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 227; halálozások száma 145.

Székelyudvarhely r. t. városnak van kórháza, közbúgóhidja, közvilágítása, fürdője és sétatere. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 204, halálozások száma 222.

Selmecz- és Bélabánya th. városnak nyilvánosság jellegével felruházott „Erzsébet kórház“-a, vízvezetéke, csatornázása, nyári uszodája a „Klinger tavon“, közbúgóhidja, légszusz-

világítása, granit és trachyt kőtábla burkolata és városi parkja. Születések száma 557, halálozások száma 459.

Szatmárnémeti th. városnak van közkórháza, városi közfürdője, magánfürdője, közvágóhidja, villamos közvilágítása, keramit és bazalt utczaburkolata, „Kossuth-kert”-je és „Szatmárhegy” nevet viselő sétáló helye. Csatornázása és vízvezetéke nincs. Születések száma 874, halálozások száma 637.

Szepesváralja r. t. városnak van közkórháza, közfürdője közvágóhidja, ligroin lámpákkal felszerelt közvilágítása. Vízvezetéke, csatornázása, utczaburkolata, valamint sétáló helyei nincsenek. Születések száma 108, halálozások száma 87.

Székesfehérvár th. városnak van egy városi közkórháza, járványkórháza és a vármegye által pavillon rendszerben épült modern berendezésű „Szent György kórháza” van közfürdője, közvágóhidja, légszesz és villamos közvilágítása, kő és aszfalt, valamint makadám burkolata és parkja. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 1,046, halálozások száma 755.

Segesvár r. t. városnak van vízvezetéke, közvágóhidja, villamos közvilágítása, utczaburkolata és néhány parkja. Közkórháza, csatornázása és közfürdője nincs. Születések száma 372, halálozások száma 311.

Szentes r. t. városnak van városi járványkórháza és a vármegye által létesített közkórháza, van egy gőz- és szabadfürdője, továbbá a város magántulajdonát képező villamos telepen fejlesztett villamos közvilágítása, keramit, aszfalt és trachit kőburkolata, a belterületen két parkja és a külső területen szép sétáló helye. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 886, halálozások száma 690.

Szepesolaszi r. t. városnak van valamelyes csatornája, közvágóhidja és petróleum közvilágítása. Kórháza, közfürdője, parkja és vízvezetéke nincs. Születések száma 89, halálozások száma 59.

Szeged th. városnak van városi közkórháza, ragálykórháza, állami szemkórháza, honvéd és közös katonai kórháza, vízvezetéke, részleges csatornázása, tiszai közfürdője, modern közvágóhidja, részben légszesz és villamos, részben pedig

petroleum közvilágítása, elegyes utcزابurkolata, parkja és sétáló helyei. Születések száma 3,642, halálozások száma 2,175.

Sepsiszentgyörgy r. t. városnak van vízvezetéke, kórháza, közbághidja, közvilágítása, fürdője és sétánya. Csatornázása nincs. Születések száma 236, halálozások száma 198.

Szolnok r. t. városnak van közkórháza, közbághidja, közvilágítása, közfürdője, elegyes utcزابurkolata és sétánya. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 988, halálozások száma 674.

Szilágyosmlyó r. t. városnak van közkórháza, városi gőzfürdője, közbághidja, petroleum közvilágítása és a „Báthory-féle várkert“-je. Vízvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 180; halálozások száma 107.

Szombathely r. t. városnak van nyilvánosság jellegével felruházott, ugynevezett „Emberbaráti egyeslet kórháza“, van gyermekkórháza és katonai csapatkórháza, valamint gyógyíthatatlan betegek menedéke. Van vízvezetéke, usztató rendszerben kiépült beton csatornahálózata, gőzfürdője, két kádfürdője, két uszodája és egy népfürdője, van közbághidja, villamos és Auer lángokkal felszerelt légszeszvilágítása, granitkocza, aszfalt és makadám utcزابurkolata, 6 parkja és sétáló utai. Születések száma 978, halálozások száma 588.

Sopron th. városnak van 3 kórháza, vízvezetéke, csatornája, közbághidja, légszesz és villamos közvilágítása; részben gránit kocza, részben makadám utcزابurkolata, 6 parkja és több sétáló helye. Közfürdője nincs. Születések száma 959; halálozások száma 713.

Szentendre r. t. városnak van kórháza, közbághidja, petroleum közvilágítása és sétáló helye. Vízvezetéke, csatornázása és közfürdője nincs. Születések száma 157; halálozások száma 138.

Szentgyörgy r. t. városnak van közfürdője, kénfürdője, közbághidja, petroleum közvilágítása és sétáló helye. Kórháza, vízvezetéke, csatornázása és utcزابurkolása nincs. Születések száma 132; halálozások száma 80.

Szabadka th. városnak van „Mária Valéra“ nevet viselő közkórháza, 1 városi 2 magán és 1 rituális fürdője. Közbághidja,

hidja, légszesz és petroleum közvilágítása, aszfalt, keramit, kockkakő és makadám utczaburkolata; városligete és 3 parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 3,660; halálozások száma 2,740.

Szamosujvár r. t. városnak van közkórháza, közfürdője, közvágóhidja, kőolaj közvilágítása, szilárd gyalogjáró burkolata befásított szegélyzettel és „Népkert”-je. Vizvezetéke és csatornázása most van tervezés alatt; a villamos közvilágítás pedig most készül. Születések száma 130; halálozások száma 173.

Szászváros r. t. városnak van katonai kórháza, járványkórháza és gimnáziumi kórháza; van uszodája, közvágóhidja; vállalatban levő villamos közvilágítása; aszfalt és kavics burkolata, parkja és sétáló helyei. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 185; halálozások száma 156.

Temesvár th. városnak van 8 kórháza, 2 népfürdője és magánosok által fentartott két fürdője; van modern közvágóhidja; 1,802 drb. villamos izzólámpája és 45 drb. villamos ivlámpája; kísérletképpen pedig 22 db. Auer égővel felszerelt légszeszlámpája; kockkakő és makadám utca burkolata; 5 ligete és 30 fasora; Vizvezetéke és csatornázása most van tervezés alatt. Születések száma 1,422; halálozások száma 1,296.

Trencsén r. t. városnak van kórháza, vízvezetéke, közvágóhidja, fürdője és sétánya. Csatornázása nincs. Születések száma 180; halálozások száma 304.

Torda r. t. városnak van vármegyei közkórháza, 300 méter hosszú betoncsatornája, 3 fürdője, közvágóhidja; részben villamos, részint petroleum közvilágítása; elegyes utczaburkolat és 4 sétáló helye. Vizvezetéke, nincs. Születések száma 292; halálozások száma 228.

Turkeve r. t. városnak van közfürdője, közvágóhidja, három főutczáját petroleum lámpák világítják; van terméskő gyalogjárója és népkertje. Vizvezetéke, csatornázása, közkórháza és közfürdője nincs. Születések száma 471; halálozások száma 355.

Ujbánya r. t. városnak van vízvezetéke, gőzfürdője, közvágóhidja, petroleum közvilágítása és két erdei sétáló utja.

Csatornázása és közkórháza, valamint közfürdője nincs; makadám utcaburkolata azonban most készül. Születések száma 186; halálozások száma 120.

Ujvidék th. városnak van közkórháza, 2 közfürdője, közvágóhidja, petroleum közvilágítása, keramit, aszfalt és kőburkolata; valamint egy parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 925; halálozások száma 756.

Vác r. t. városnak van városi közkórháza és egy irgalmas rendű kórháza; van dunai közfürdője, közvágóhidja; villamos közvilágítása; kockakő és makadám utcaburkolata és két parkja. Születések száma 577; halálozások száma 459.

Vizakna r. t. városnak van közkórháza, állami gyógyfürdője, közvágóhidja, petroleum közvilágítása, beton gyalogjárója és több parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 126; halálozások száma 129.

Veszprém r. t. városnak van közkórháza, vizvezetéke, közfürdője, közvágóhidja; részben aczeten, részben petroleum közvilágítása. A főutcák kővel, a gyalogjárók pedig aszfalttal burkolvák. Sétatereinek térfogata 5 kat. hold. A csatornahálózat előmunkálatai most vannak folyamatban. Születések száma 409; halálozások száma 314.

Versecz th. városnak van városi kórháza, főcsatornája, közvágóhidja, villamos közvilágítása, aszfalt, makadám, aszfaltkulé és kockakő burkolata; városi kertje és 3 sétáló helye. Vizvezetéke és közfürdője nincs. Születések száma 884; halálozások száma 702.

Zalaegerszeg r. t. városnak van kórháza, közvágóhidja, közvilágítása, sétáló helye, gyalogjáró aszfalt burkolata és közfürdője. Vizvezetéke, csatornázása és utcaburkolata nincs. Születések száma 292; halálozások száma 228.

Zenta r. t. városnak van kórháza, közvágóhidja, közvilágítása, gyalogjáró burkolata, fürdője és sétánya. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 124; halálozások száma 719.

Zilah r. t. városnak van kórháza, közfürdője, közvágóhidja, villamos közvilágítása, aszfalt és kő gyalogjáró burkolata,

valamint két parkja. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 235; halálozások száma 272.

Zombor th. városnak van közkórháza, két gőzfürdője, közvágóhidja, villamos közvilágítása, keramit, kockakő és hasítottkő utczaburkolata; van városi parkja és „Erzsébet liget“-e. Vizvezetéke és csatornázása nincs. Születések száma 831; halálozások száma 761.

Zólyom r. t. városnak van kórháza, kád- és gőzfürdője, petroleum közvilágítása; a főutczákban elvonuló gyalogjáróknak kockakő burkolata; és az ugynevezett „Erzsébet sétatere“. Vizvezetéke, csatornahálózata és közfürdője nincs. Születések száma 302; halálozások száma pedig 144.

IV.

VÁROSAINK MINT KULTURÁLIS KÖZÉPPONTOK.

A modern állam létének, fenállásának és fejlődésének legfőbb tényezője és biztosítója: annak kulturája és közgazdasági jóléte.

A kultúra az a kiapadhatatlan forrás, melyből a nemzet intellektuális erejét meríti; mely forrásnak jellemző sajátossága, hogy minél többet merítenek abból, annál bővebbé, annál gazdagabbá válik.

A nemzeti nyelv szuverén jogának törvényes kultusza az az egységesítő erő, mely áthatva a nemzet összes rétegeit, azokat érzésben és gondolkodásban egybefoglalja.

Népoktatás, tudomány, művészet, ipar és kereskedelem, mint a kultúrának integráns részei; minél magasabb színvonalra emelkednek, minél fejlettebbek: annál szilárdabbá válik az alap, melyen a modern állam felépült.

A kultúrának bölcsői a városok. A városok intellektuális ereje szabja meg a nemzet kulturális fejlettségének mértékét. A városoknak intézményekben megvalósuló kulturája tehát oly nemzeti közvagyon, mely elvont helyi gazdasági jelentősége mellett, hatásának egyetemességénél fogva méltán képezi az állam és a törvényhozás eminens gondoskodásának tárgyát.

Minél számosabb és minél jól berendezettebb kulturális intézmények összpontosulnak a városokban: annál magasabb színvonalon áll az állam kulturája.

Ha tehát objektív szemlélettel bírálva akarjuk megállapítani hazánk kulturális színvonalát: akkor legfőképpen a városokat és azok kulturális intézményeit kell tüzetes vizsgálódás tárgyává tennünk.

A nagy vonásokban megrajzolt kép tárja elbénk azokat az értékes intézményeket, melyeken országunk kulturális léte nyugszik. De egyben ezen kép tünteti fel a hézagokat is, melyeknek elenyésztetése és kitöltése már az államnak és a törvényhozásnak legfőbb feladata és kötelessége.

Az ország városainak intézményekben kifejezett kulturális állapotát tehát, rendszerbe foglalva a következő adatok csoportozatában szemlélhetjük.

Abrudbánya r. t. városnak van 6 osztályból álló állami népiskolája, 1 román leányiskolája és 2 román fiúiskolája. Van 1 állami és 1 városi kereskedői és iparostanoncziskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 350 kor. és 2%-os iskolai pótdó. Van helyi hirlapja és nyomdája. 3,341 lakosa közül magyarul beszél 1,832; ír és olvas 1,724. Intelligens kereső elem a lakosság 43%-ka.

Arad th. városnak van hét városi elemi fiú iskolája, hat városi elemi leányiskolája, tanítóképzője, városi polgári fiú- és leány iskolája; gimnáziuma, reáliskolája, felsőbb leányiskolája; felső kereskedelmi iskolája és süket-némák iskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 274,300 kor. Van állandó színháza, nyomdája és több helyi hirlapja. 56,260 lakosa közül magyarul beszél 49,191. Ír és olvas 35,785. Az intelligens kereső lakosság száma 57%.

Baja th. városnak van gimnáziuma, r. kath., izraelita, szerb., ev. ref. és ág. ev. népiskolája; tanítóképzője, városi és izr. polgári iskolája, valamint zárdái iskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 75,499 kor. 15 fillér. Van nyomdája és helyi hirlapja. 20,361 lakosa közül magyarul beszél 19,602. Intelligens elem a kereső lakosság 49%-ka.

Beregszász r. t. városnak van gimnáziuma, 13 elemi iskolája és alreál tanodája. Iskolai évi kiadása 15,024 kor. 9,629 lakosa közül magyarul beszél 9,534; ír és olvas 6,094. Intelligens elem a lakosság 47%-ka.

Besztercze r. t. városnak van 10 elemi iskolája és gimnáziuma. Iskolai kiadásainak évi összege 23,800 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 12,081 lakosa közül magyarul

beszél 5,066; ir és olvas 7,690; intelligens kereső elem a lakosság 39⁰/₀-ka.

Brassó r. t. városnak van 23 elemi iskolája, r. kath. és görög kel. főgimnáziuma, felső kereskedelmi iskolája és két reáliskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 42,608 kor. Van nyomdája és német helyi lapja. 36.646 lakosa közül magyarul beszél 24,388; ir és olvas 25,344. Intelligens elem a lakosság 53⁰/₀-ka.

Breznóbánya r. t. városnak van elemi, polgári és földmives iskolája (államiak) és két állami ovodája. Iskolai kiadásainak évi összege 19,287 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 3,942 lakosa közül magyarul beszél 1,378; ir és olvas 2,814; intelligens elem a lakosság 41⁰/₀-ka.

Besztercebánya r. t. városnak van r. kath. főgimnáziuma, ág. ev. algimnáziuma, állami felső kereskedelmi iskolája, állami felső leányiskolája, papnevelő intézete, apáczakolostora tanítással összekapcsolva; 4 elemi és 2 ismétlő iskolája; ág. ev. és izr. elemi iskolája. Iskolai kiadásának évi összege 53,168 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 9,264 lakosa közül magyarul beszél 5,442; ir és olvas 7,336; intelligens elem a lakosság 56⁰/₀-ka.

Bártfa r. t. városnak van állami gimnáziuma, állami népiskolája, iparostanoncz iskolája és gazdasági ismétlő iskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 32,000 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 6,102 lakosa közül magyarul beszél 1,862; ir és olvas 3,315; intelligens elem a lakosság 48⁰/₀-ka.

Csikszereda r. t. városnak van földmives iskolája és államilag segélyezett népiskolája. Iskolai kiadásainak évi kiadása 1,780 kor. Van helyi hirlapja és nyomdája. 2,858 lakosa közül magyarul beszél 2,821; ir és olvas 1,997; intelligens elem a lakosság 49⁰/₀-ka.

Czegléd r. t. városnak van 10 elemi iskolája és gimnáziuma. Iskolai kiadásának évi összege 22,101 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 30,106 lakosa közül magyarul beszél 30,086; ir és olvas 20,684; intelligens elem a lakosság 27⁰/₀-ka.

Dés r. t. városnak van népiskolája és gimnáziuma. Isko-

lai kiadásainak évi összege 6,330 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 9,888 lakosa közül magyarul beszél 8,419; ir és olvas 5,231; intelligens elem a lakosság 50%-ka.

Debreczen th. városnak van 4 tanyai és 1 gazdasági ismétlő iskolája, ev. ref. kollegiuma, r. kath. gimnáziuma, ev. ref. tanítóképezője, ev. ref. felsőbb leányiskolája, reáliskolája, felsőbb leányiskolája, tanító és tanítónő képezője, felsőbb gazdasági tanintézete, kereskedelmi és több polgári iskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 249,040 kor. Van városi muzeuma, könyvtára és színháza; nyomdája és több helyi hirlapja. 75,000 lakosa közül magyarul beszél 74,545; ir és olvas 52,609; intelligens elem a lakosság 46%-ka.

Déva r. t. városnak van állami főreáliskolája, állami tanítóképezője, állami polgári leányiskolája, állami népiskolája, r. kath. és gör. kel. elemi iskolája, ipar- és kereskedői tanoncziskolája és leányárvaháza. Iskolai kiadásainak évi összege 6,000 kor. Van régészeti muzeuma; nyomdája és helyi hirlapja. 7,089 lakosa közül magyarul beszél 5,300; ir és olvas 3,445; intelligens elem a lakosság 47%-ka.

Dobsina r. t. városnak van állami polgári fiu iskolája, községi polgári leányiskolája, állami kisdédóvója és népiskolája, 2 telepi elemi iskolája és 1 r. kath. elemi iskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 45,204 kor. Van nép- és ifjúsági könyvtára, nyomdája és helyi hirlapja. 5,426 lakosa közül magyarul beszél 2,426; ir és olvas 3,445; intelligens elem a lakosság 31%-ka.

Eger r. t. városnak van jogakadémiája, theológiája, gimnáziuma, főreáliskolája, tanítóképezője, 1 állami felsőbb leányiskolája, angol kisasszonyok nevelő intézete, benne polgári, felsőbb leányiskolával és tanító képezővel; ezeken kívül 21 elemi iskolája. Iskolai kiadásainak évi 47,604 kor. Van színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 25,893 lakosa közül magyarul beszél 25,863; ir és olvas 16,590; intelligens elem a lakosság 39%-ka.

Eperjes r. t. városnak van 3 ovodája, van 3 fiu és 2 leány elemi iskolája, két polgári leányiskolája, iparos és keres-

kedői tanoncziskolája, 2 főgimnáziuma, papnevelő intézete, 1 nő és 2 férfi tanító képezője és jogakadémiája. Iskolai kiadásainak évi összege 30,364 kor. Van színháza, szépművészeti egyesülete, nyomdája és helyi hirlapja. 14,447 lakosa közül magyarul beszél 8,133; ír és olvas 9,208; intelligens elem a lakosság 46%-ka.

Érsekújvár r. t. városnak van 4 népiskolája, főgimnáziuma, gazdasági és ipari iskolája. Iskolai évi kiadása 87,043 kor. 85 fillér. Van nyomdája és helyi hirlapja. 13,385 lakosa közül magyarul beszél 12,987; ír és olvas 9,183; intelligens elem a lakosság 53%-ka.

Esztergom r. t. városnak van főgimnáziuma, alreáliskolája, 4 elemi fiúiskolája, 1 leányiskolája, tanítóképezője, 2 ovodája, izr. elemi iskolája, 3 zárdai elemi iskolája, melyek egyike polgári iskolával kapcsolatos. Iskolai kiadásainak évi összege 33,752 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 17,904 lakosa közül magyarul beszél 7,376; ír és olvas 13,192; intelligens elem a lakosság 37%-ka.

Erzsébetváros r. t. városnak van 4 elemi iskolája és algimnáziuma. Iskolai kiadásainak évi összege 10,991 korona. Van nyomdája. 3,903 lakosa közül magyarul beszél 3,163; ír és olvas 2,222; intelligens elem a kereső lakosság 34%-ka.

Fehértemplom r. t. városnak van 3 községi elemi iskolája, (szerb, román és német) állami főgimnáziuma és felső polgári leányiskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 18,767 kor. 10,849 lakosa közül magyarul beszél 4,217; ír és olvas 7,861; intelligens elem a lakosság 40%-ka.

Felsőbánya r. t. városnak van 1 r. kath. elemi fiú és leányiskolája, 1 gör. kel. elemi fiú és leányiskolája és 1 ev. ref. elemi fiú- és leányiskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 6,631 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 4,584 lakosa közül magyarul beszél 4,451; ír és olvas 2,435; intelligens elem a lakosság 22%-ka.

Gyula r. t. városnak van 5 tanyai iskolája, 2 ovodája, 1 polgári leányiskolája, 13 felekezeti iskolája 18 tanteremmel, és 8 osztályból álló főgimnáziuma. Iskolai kiadásainak évi

összege 27,376 kor. Van színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 22,446 lakosa közül magyarul beszél 21,693; ír és olvas 12,964; intelligens elem a lakosság 37°/_o-ka.

Gyulafehérvár r. t. városnak van r. kath. főgimnáziuma, 1 r. kath. és 1 izr. felekezeti elemi fiuiskolája, 2 állami népiskolája, 1 zárdai r. kath. elemi leányiskolája, 4 osztályból álló polgári leányiskolája, 2 gör. kel. és 1 ág. ev. népiskolája, 2 kisdédóvója és 1 iparostanoncz iskolája. Van nyomdája és helyi hirlapja. Iskolai kiadásainak évi összege 12,030 kor. 11,507 lakosa közül magyarul beszél 7,320; ír és olvas 6,650; intelligens elem a lakosság 42°/_o-ka.

Gyöngyös r. t. városnak van 4 elemi iskolája és főgimnáziuma. Iskolai kiadásainak évi összege 17,576 korona. 16,442 lakosa közül magyarul beszél 16,332; ír és olvas 10,338; intelligens elem a lakosság 40°/_o-ka.

Győr th. városnak van püspöki nagyobb és kisebb papnevelő intézete, szt. Benedek-rendü főgimnáziuma, m. kir. állami főreáliskolája, felsőbb kereskedelmi iskolája, r. kath. tanítóképezője, m. kir. állami tanítóképezője, községi polgári fiuiskolája, állami polgári leányiskolája, szt. Orsolya-rendü r. kath. polgári leányiskolája, női kereskedelmi tanfolyama, női kézimunka tanfolyama, Skultety-féle magán elemi fiuiskolája, Opitz Anna-féle leány elemi magániskolája, r. kath. felekezeti népiskolája, Orsolya zárda leány elemi iskolája, belvárosi és újvárosi községi népiskolája, Szabadhegyen vegyes elemi iskolája, ev. ref. elemi és izr. felekezeti iskolája, győrszigeti és révfalui népiskolája, zeneiskolája, Frank-féle magán zeneiskolája, m. kir. állami fa- és fémipar szakiskolája; kereskedelmi tanoncziskolája, iparos tanoncziskolája és építő iparosok szakrajziskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 200,163 korona. Van zeneegylete, négyes társulata, filharmonikus egylete, zenekedvelők egylete, dalos egyesülete és állandó színháza; nyomdája és több helyi hirlapja. 28,989 lakosa közül magyarul beszél 28,264; ír és olvas 22,713; intelligens elem a lakosság 52°/_o-ka.

Hajduböszörmény r. t. városnak van 10 népiskolája, ev.

ref. gimnáziuma, polgári leány- és fiúiskolája. Iskolai kiadása nincs. 25,070 lakosa közül magyarul beszél 25,069; ír és olvas 16,299; intelligens elem a lakosság 14%-ka.

Hajdunánás r. t. városnak van ev. ref. főgimnáziuma, 6. osztályból álló ev. ref. leány és fiú elemi iskolája, polgári leányiskolája, r. kath. és izr. felekezeti népiskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 11,240 kor. 15,884 lakosa közül magyarul beszél 15,876; ír és olvas 10,486; intelligens elem a lakosság 16%-ka.

Hajdusoboszló r. t. városnak van 8 elemi iskolája. Iskolai évi kiadása 3,038 kor. 15,451 lakosa közül magyarul beszél 15,443; ír és olvas 10,508; intelligens elem a lakosság 15%-ka.

Hódmezővásárhely th. városnak van 41 elemi iskolája, óvónő képezője és ev. ref. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 102,761 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 60,883 lakosa közül magyarul beszél 60,839; ír és olvas 40,195; intelligens elem a lakosság 21%-ka.

Igló r. t. városnak van r. kath. elemi, ág. ev. elemi és ág. ev. polgári leányiskolája, izr. elemi iskolája, állami polgári iskolája, ág. ev. főgimnáziuma, állami tanítóképező intézete, állami faipar szakiskolája és községi ovodája. Iskolai kiadásainak évi összege 52,262 kor. Van színháza, nyomdája és több helyi hirlapja. 9,301 lakosa közül magyarul beszél 3,747; ír és olvas 3,883; intelligens elem a lakosság 45%-ka.

Jászberény r. t. városnak van 9 népiskolája és főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 57,810 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 26,791 lakosa közül magyarul beszél 26,756; ír és olvas 14,738; intelligens elem a lakosság 21%-ka.

Jolsva r. t. városnak van 3 elemi iskolája, ipartanodája és siketnéma iskolája. Iskolai kiadásainak évi összege 6,386 kor. 2,790 lakosa közül magyarul beszél 2,410; ír és olvas 2,118; intelligens elem a lakosság 51%-ka.

Karánsebes r. t. városnak van 2 ovodája, tanító és papnevelő intézete, 2 elemi és polgári iskolája, 1 gyakorló iskolája, 1 görög keleti és 1 r. kath. felekezeti népiskolája, s

végül egy határőrvidéki nevelési és jótékonyczélu alapja. Iskolai évi kiadása 1,000 kor. 6,497 lakosa közül magyarul beszél 2,741; ír és olvas 4,034; intelligens elem a lakosság 46%-ka.

Kaposvár r. t. városnak van állami gimnáziuma, 6 állami elemi iskolája, 2 magán elemi iskolája, városi polgári iskolája, 2 városi ovodája, vasuti nevelő és tápintézete és siketnémák tanintézete. Iskolai évi kiadása 43,000 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 18,218 lakosa közül magyarul beszél 18,003; ír és olvas 12,855; intelligens elem a kereső lakosság 47%-ka.

Kassa th. városnak van r. kath. theológiája, jogakadémiája, r. kath. főgimnáziuma, kir. főreáliskolája, kir. felső ipariskolája, kir. gazdasági tanintézete, kir. felsőbb leányiskolája, kath. tanítóképező intézete, felső kereskedelmi iskolája, női kereskedelmi tanfolyama, állami polgári fiuiskolája, kereskedői tanoncziskolája, városi zeneiskolája, katonai hadapródiskolája, elemi és polgári leányiskolája az apáczáknál, 41 osztályból álló községi népiskolája, előkészítő ipariskolája, izr. elemi iskolája, városi ovodája, Fröbel-gyermekkertje, kolostori ovodája és női gazdasági iskolája. Iskolai évi kiadása 266,652 kor. Van állandó színháza, muzeuma, javítóintézete, nyomdája és több helyi hirlapja. 40,108 lakosa közül magyarul beszél 31,736; ír és olvas 27,602; intelligens elem a lakosság 50%-ka.

Kismarton r. t. városnak van népiskolája, polgári fiu- és leányiskolája, katonai iskolája, kisdédóvója és r. kath. árvaháza. Iskolai évi kiadása 10,000 kor. 3,067 lakosa közül magyarul beszél 1,296; ír és olvas 2,490, intelligens elem a lakosság 46%-ka.

Kiskunfélegyháza r. t. városnak van r. kath. főgimnáziuma, 4 központi népiskolája, 12 tanyai iskolája, polgári iskolája és 3 ovodája. Iskolai évi kiadása 166,603 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 38,408 lakosa közül magyarul beszél 33,379; ír és olvas 14,486; intelligens elem a lakosság 27%-ka.

Kolozs r. t. városnak van 6 elemi iskolája. Iskolai évi kiadása 400 kor. 3,767 lakosa közül magyarul beszél 2,574; ír és olvas 1,576; intelligens elem a lakosság 8%-ka.

Korpona r. t. városnak van 3 népiskolája. Iskolai évi

kiadása 6,747 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 3,963 lakosa közül magyarul beszél 1,044; ir és olvas 2,574; intelligens elem a lakosság 19%-ka.

Körmöcbánya r. t. városnak van állami főreáliskolája, városi elemi és polgári iskolája, városi kisdedóvója, iparostanoncz iskolája és süketnéma iskolája. Iskolai évi kiadása 57,296 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 4,306 lakosa közül magyarul beszél 3,252; ir és olvas 2,886; intelligens elem a lakosság 47%-ka.

Kőszeg r. t. városnak van gimnáziuma, polgári fiuiskolája, ág. ev. felső leányiskolája, polgári leányiskolája, tanítónő képzője, 4 elemi iskolája, ovodája és katonai alreáliskolája. Iskolai évi kiadása 19,500 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 7,930 lakosa közül magyarul beszél 5,997; ir és olvas 6,431; intelligens elem a lakosság 43%-ka.

Kisujszállítás r. t. városnak van főgimnáziuma, 1 fiu- és 5 leány elemi iskolája, r. kath. és izr. felekezeti népiskolája. Iskolai évi kiadása 7.240 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 13,224 lakosa közül magyarul beszél 13,215; ir és olvas 9,930; intelligens elem a lakosság 21%-ka.

Kolozsvár th. városnak van 12 ovodája, 4 népiskolája, polgári fiuiskolája, iparostanoncz iskolája, egyeteme, szemináriummal egybekötött unitárius kollegiuma, ev. ref. és r. kath. főgimnáziuma, reáliskolája, férfi és női tanítóképzője valamint kisdedóvó képező intézete. Iskolai évi kiadása 133,300 kor. Van gazdag könyvtára, mindenféle gyűjteménye, állandó színháza és közművelődési egyesülete, nyomdája és több hirlapja. 49,295 lakosa közül magyarul beszél 45,975; ir és olvas 31,210; intelligens elem a lakosság 50%-ka.

Késmárk r. t. városnak van 3 felekezeti népiskolája, felső kereskedelmi iskolája, polgári leányiskolája, főgimnáziuma és szövőiskolája. Iskolai évi kiadása 14,060 kor. Van nyomdája. 5,606 lakosa közül magyarul beszél 2,380; ir és olvas 3,883. intelligens elem a lakosság 59%-ka.

Komárom th. városnak van városi elemi iskolája, r. kath. elemi iskolája, városi polgári fiu- és állami polgári leány-

iskolája, szt. Benedekrendűek algimnáziuma és városi árva-háza. Iskolai évi kiadása 80,814 kor. Van muzeuma, nyomdája és helyi hirlapja. 19,996 lakosa közül magyarul beszél 18,248; ir és olvas 15,186; intelligens elem a lakosság 44%-ka.

Kisszeben r. t. városnak van állami népiskolája, ovodája, kegyesrendű algimnáziuma és iparostanoncz iskolája. Iskolai évi kiadása 9,655 kor. 3,257 lakosa közül magyarul beszél 1,269; ir és olvas 1,854; intelligens elem a lakosság 38%-a.

Kecskemét th. városnak van 4 kerületi és 3 pótnépisko-lája, 26 pusztai elemi iskolája, községi fiu és leány népiskolája, alsófoku ipar és kereskedelmi iskolája, jogakadémiája, piarista és ev. ref. főgimnáziuma, állami reáliskolája, siketnémák és vakok tanintézete, valamint női ipariskolája. Van állandó színháza, nyomdája és több helyi hirlapja. 37,812 lakosa közül magyarul beszél 37,669; ir és olvas 31,574; intelligens elem a lakosság 32%-ka.

Léva r. t. városnak van községi elemi iskolája, kegyes-rendű főgimnáziuma, tanítóképzője elemi előkészítővel, apácza-ovodája, leánynevelő intézet 4 polgári osztálylyal, ev. ref. ág. ev. és izr. elemi iskolája, alsófoku ipari és kereskedelmi iskolája és gazdasági ismétlő iskolája. Iskolai évi kiadása 18,543 kor. Van nyomdája. 8,444 lakosa közül magyarul beszél 8,140; ir és olvas 6,100; intelligens elem a lakosság 52%-a.

Leibicz r. t. városnak van népiskolája. Iskolai évi kiadása 700 kor. 2,083 lakosa közül magyarul beszél 481; ir és olvas 1,494; intelligens elem a kereső lakosság 32%-ka.

Losoncz r. t. városnak van állami főgimnáziuma, állami tanítóképzője, polgári leányiskolája, r. kath., ev. ref., ág. ev. és izr. felekezeti népiskolája, kereskedelmi és iparostanoncz iskolája és fémipari munkás egylete. Iskolai évi kiadása 38,776 kor. 9,530. lakosa közül magyarul beszél 9,329; ir és olvas 7,005; intelligens elem a lakosság 56%-ka.

Lugos r. t. városnak van állami főgimnáziuma, 1 állami, 1. görög kel., 1 görög kath. 1 r. kath. és 1 izraelita feleke-zeti népiskolája, 1 zárdai leányiskolája, ipari és kereskedelmi iskolája. Iskolai évi kiadása 17,220 kor. Van nyomdája és

helyi hirlapja. 16,722 lakosa közül magyarul beszél 7,893; ír és olvas 10,084; intelligens elem a lakosság 51°/_o-ka.

Makó r. t. városnak van gimnáziuma és 28 elemi iskolája. Iskolai évi kiadása 83,530 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 46,709 lakosa közül magyarul beszél 33,722; ír és olvas 33,658; intelligens elem a lakosság 26°/_o-ka.

Marosvásárhely th. városnak van 18 tanítóintézete és pedig ev. ref. és róm. kath. főgimnáziuma, városi polgári iskolája, ev. ref. r. kath., ág. ev. és izraelita elemi népiskolája, kisdédóvói, zárdai iskolája, ipari szakiskolája, közigazgatási tanfolyama, iparos és kereskedő tanoncziskolája. Iskolai évi kiadása 57,512 kor. Van Teleky-könyvtára és Székely-muzeuma, nyomdája és helyi hirlapja. 19,522 lakosa közül magyarul beszél 10,352; ír és olvas 12,617; intelligens elem a lakosság 55°/_o-ka.

Máramarossziget r. t. városnak van 6 állami népiskolája, ev. ref. jogakadémiája és főiskolája, piarista algimnáziuma, felsőbb leányiskolája, 3 felekezeti népiskolája, tanítóképezője és 3 ovodája. Iskolai évi kiadása 22,188 kor. Van nyári színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 17,445 lakosa közül magyarul beszél 14,594; ír és olvas 9,395; az intelligens elem a lakosság 53°/_o-ka.

Mezőtúr r. t. városnak van 8 községi népiskolája, felsőbb leányiskolája és ev. ref. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 15,802 kor. 44 fillér. Van nyomdája és helyi hirlapja. 25,383 lakosa közül magyarul beszél 25,346; ír és olvas 16,651; intelligens elem a lakosság 22°/_o-ka.

Miskolcz r. t. városnak van 21 elemi iskolája, kir. algimnáziuma, ev. ref. főiskolája, felső kereskedelmi iskolája, felsőbb leány iskolája és állami reáliskolája. Iskolai évi kiadása 59,630 kor. Van állandó színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 41,096 lakosa közül magyarul beszél 40,776; ír és olvas 29,742; intelligens elem a lakosság 60°/_o-ka.

Modor r. t. városnak van 9 elemi iskolája és tanító képezője. Iskolai évi kiadása 4,020 kor. Van nyomdája. 5,274

lakosa közül magyarul beszél 1,044; ir és olvas 3,740; intelligens elem a lakosság 21%-ka.

Munkács r. t. városnak van 3 népiskolája és állami főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 22,274 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 14,416 lakosa közül magyarul beszél 11,837; ir és olvas 8,371; intelligens elem a lakosság 60%-ka.

Nagybánya r. t. városnak van 9 elemi iskolája, állami főgimnáziuma és festőiskolája. Iskolai évi kiadása 40,745 kor. 11,183 lakosa közül magyarul beszél 9,613; ir és olvas 5,458; intelligens elem a lakosság 40%-ka.

Nagyenyed r. t. városnak van 8 elemi iskolája, tanítóképezője, ev. ref. gimnáziuma. Iskolai évi kiadása 13,447 kor. 7,494 lakosa közül magyarul beszél 6,485; ir és olvas 4,273; intelligens elem a lakosság 39%-ka.

Nagykároly r. t. városnak van 9 elemi iskolája és r. kath. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 22,361 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 15,382 lakosa közül magyarul beszél 15,223; ir és olvas 9,456; intelligens elem a lakosság 57%-ka.

Nagykőrös r. t. városnak van 22, 4 és 6 osztályu fiú és leány elemi iskolája, ev. ref. főgimnáziuma, 4 oszt. polgári leányiskolája, tanítóképezője és a város különböző pontjain elhelyezett 4 ovodája. Iskolai évi kiadása 56,360 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 26,638 lakosa közül magyarul beszél 26,614; ir és olvas 17,225; intelligens elem a lakosság 22%-ka.

Nagyszeben r. t. városnak van 15 elemi iskolája, tanító- és tanítónő képezője, ág. ev. gimnáziuma, állami főgimnáziuma és reáliskolája. Iskolai évi kiadása 38,401 kor. Van színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 23,577 lakosa közül magyarul beszél 12,824; ir és olvas 22,533; intelligens elem a lakosság 48%-ka.

Nagyszombat r. t. városnak van 6. népiskolája, tanítóképezője és r. kath. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 53,159 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 13,181 lakosa közül magyarul beszél 5,831; ir és olvas 9,379; intelligens elem a lakosság 35%-ka.

Nagyvárad th. városnak van főgimnáziuma, ipariskolája, tanítóképezője, kereskedelmi tanoncziskolája, reáliskolája, női ipariskolája, felső kereskedelmi iskolája, polgári fiú és polgári leányiskolája, óvónő képezője, 9 községi és több felekezeti népiskolája, jogakadémiája és 10 ovodája. Iskolai évi kiadása 255,510 kor. Van múzeuma, állandó színháza, nyomdája és több helyi hirlapja. 50,177 lakosa közül magyarul beszél 48,382; ír és olvas 34,175; intelligens elem a lakosság 57%-ka.

Nagybecskerek r. t. városnak van főgimnáziuma, polgári és felső kereskedelmi iskolája, 2 állami népiskolája, zárdai elemi iskolája, a Messinger-féle magán leánynevelő intézete, szerb. felekezeti népiskolája és községi közigazgatási tanfolyama. Iskolai évi kiadása 78,848 kor. 26,407 lakosa közül magyarul beszél 14,528; ír és olvas 19,763; intelligens elem a lakosság 38%-ka.

Nagykanizsa r. t. városnak van főgimnáziuma, 1 állami és 9 községi népiskolája, 2 ovodája, felső kereskedelmi iskolája és 1 ipariskolája. Iskolai évi kiadása 27,471 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 23,978 lakosa közül magyarul beszél 23,588; ír és olvas 15,706; intelligens elem a lakosság 47%-ka.

Nagykikinda r. t. városnak van görög kel., szerb, r. kath., ág. ev. és izraelita népiskolája, állami gimnáziuma, alsófoku kereskedelmi és ipariskolája, felső leányiskolája, községi elemi iskolája, Renkovits-féle magán leánynevelő intézete, gőzmalmi iskolája, női varró szakiskolája. Iskolai évi kiadása 82,556 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 24,843 lakosa közül magyarul beszél 8,825; ír és olvas 12,210; intelligens elem a lakosság 31%-ka.

Nyíregyháza r. t. városnak van 27 elemi iskolája és ág. ev. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 26,250 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 33,088 lakosa közül magyarul beszél 32,434; ír és olvas 21,857; intelligens elem a lakosság 34%-ka.

Nyitra r. t. városnak van 3 népiskolája felső keresk. iskolája, r. kath. főgimnáziuma és felsőbb leányiskolája. Iskolai évi kiadása 30,452 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja.

15,169 lakosa közül magyarul beszél 10,460; ir és olvas 10,072; intelligens elem a lakosság 59°/_o-ka.

Ólubló r. t. városnak van 6 osztályból álló népiskolája, és ovodája, Iskolai évi kiadása 5,809 kor. 1,927 lakosa közül magyarul beszél 400; ir és olvas 1,108; intelligens elem a lakosság 43°/_o-ka.

Pancsova th. városnak van 9 elemi iskolája és állami főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 30,452 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 19,044 lakosa közül magyarul beszél 6,469; ir és olvas 12,151; intelligens elem a lakosság 46°/_o-ka.

Pápa r. t. városnak van 4 felekezeti népiskolája, városi iparos és kereskedői tanoncziskolája, izr. polgári fiuiskolája, állami polgári leányiskolája, ev. ref. leányinternátusa polgári iskolával és képezdével egybekötve, r. kath. leánynevelő intézete, állami tanítóképezdéje, ev. ref. főiskolája és róm. kath. algimnáziuma. Iskolai évi kiadása 41,190 kor. 23 fill. Van színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 17,426 lakosa közül magyarul beszél 17,344; ir és olvas 10,558; intelligens elem a lakosság 54°/_o-ka.

Pécs th. városnak van jogakadémiája, r. kath. theologiája és papnevelő intézete, valamint kis szeminárium, r. kath. főgimnáziuma, állami főreáliskolája r. kath. tanítóképzője, kereskedelmi iskolája, elemi iskolái, gyermekkertje és leány kézimunka iskolája. Iskolai évi kiadása 180,000 kor. Van könyvtára, muzeuma, állandó színháza, nyomdája és több helyi hirlapja. 43,982 lakosa közül magyarul beszél 40,538; ir és olvas 31,638; intelligens elem a lakosság 47°/_o-ka.

Pozsony th. városnak van kir. jogakadémiája, 3 főiskolája, 5 középiskolája, 21 felekezeti népiskolája, 4 magán elemi iskolája, 13 katonai és szakiskolája, 4 felsőbb leányképező intézete és ovodái. Iskolai évi kiadása 53,631 kor. Van muzeuma, könyvtára, állandó színháza, közművelődési egyesülete és a magyar kultúra érdekeit szolgáló „Toldy kör“-e, nyomdája és több helyi hirlapja. 65,867 lakosa közül magyarul beszél 35,076; ir és olvas 51,067; intelligens elem a lakosság 57°/_o-ka.

Poprád r. t. városnak van r. kath. és ág. ev. felekezeti népiskolája. Iskolai évi kiadása 5,000 kor. Van „Kárpát egyesületi muzeuma“ és nyomdája. 1,530 lakosa közül magyarul beszél 736; ir és olvas 1,108; intelligens elem a lakosság 63%-ka.

Rimaszombat r. t. városnak van főgimnáziuma, állami fiu és leány népiskolája és állami polgári leányiskolája. Iskolai évi kiadása 21,036 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 5,849 lakosa közül magyarul beszél 5,706; ir és olvas 4,470; intelligens elem a lakosság 57%-ka.

Rozsnyó r. t. városnak van 4 elemi iskolája, kir. főgimnáziuma és ág. ev. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 676 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 5,198 lakosa közül magyarul beszél 5,073; ir és olvas 3,885; intelligens elem a lakosság 54%-ka.

Ruszt r. t. városnak van 2 elemi iskolája és kisdédóvója. Iskolai évi kiadása 1,331 kor. 1,069 lakosa közül magyarul beszél 509; ir és olvas 1,264; intelligens elem a lakosság 15%-a.

Sátoraljaujhely r. t. városnak van 10 elemi iskolája és r. kath. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 10,294 kor. Van állandó színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 16,886 lakosa közül magyarul beszél 16,192; ir és olvas 10,154; intelligens elem a lakosság 46%-ka.

Sepsiszentgyörgy r. t. városnak van 6 elemi iskolája, tanítónő képzője és ev. ref. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 8,200 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 7,131 lakosa közül magyarul beszél 7,102; ir és olvas 4,895; intelligens elem a lakosság 48%-ka.

Szokolcza r. t. városnak van 4 elemi iskolája és kir. algimnáziuma. Iskolai évi kiadása 23,350 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 4,987 lakosa közül magyarul beszél 1,101; ir és olvas 3,252; intelligens elem a lakosság 21%-ka.

Szászrégen r. t. városnak van 6 elemi iskolája és ág. ev. algimnáziuma. Iskolai évi kiadása 17,580 kor. Van nyomdája. 6,552 lakosa közül magyarul beszél 6,001; ir és olvas 4,688; intelligens elem a lakosság 68%-ka.

Szászsebes r. t. városnak van 3 elemi iskolája és ág. ev. algimnáziuma. Iskolai évi kiadása 6,484 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 7,770 lakosa közül magyarul beszél 1,672; ir és olvas 4,678; intelligens elem a lakosság 34%-ka.

Szeged th. városnak van 8 belsőkerületi és 4 külső kerületi népiskolája, városi főgimnáziuma, állami és piarista főgimnáziuma, polgári leányiskolája, állami főreáliskolája, állami felső leányiskolája, fa- és fémipari szakiskolája, kereskedelmi és iparostanoncz iskolája, női ipariskolája, tanító és tanítónő képzője, ovodái és zeneiskolája. Iskolai évi kiadása 430.105 kor. Van képtára, könyvtára, muzeuma, állandó színháza, nyomdája és több helyi hirlapja. 102,991 lakosa közül magyarul beszél 101.178; ir és olvas 63,169; intelligens elem a lakosság 32%-ka.

Székelyudvarhely r. t. városnak van 4 népiskolája, r. kath. és ev. ref. főgimnáziuma és állami főreáliskolája. Iskolai kiadása 7,800 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja, 8,045 lakosa közül magyarul beszél 8,006; ir és olvas 5,205; intelligens a lakosság 62%-ka.

Szentgyörgy r. t. városnak van 3 elemi iskolája és 4 osztályból álló gimnáziuma. Iskolai évi kiadása 11,915 kor. 3,456 lakosa közül magyarul beszél 1,716; ir és olvas 2,505; intelligens elem a lakosság 21%-ka.

Szolnok r. t. városnak van 8 elemi iskolája és állami főgimnáziuma, ovodája és festőiskolája. Iskolai évi kiadása 65,380 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 25,379 lakosa közül magyarul beszél 25,310; ir és olvas 15,791; intelligens elem a lakosság 51%-ka.

Selmecz- és Bélabánya th. városnak van erdész- és bányászakadémiája, r. kath. és ág. ev. főgimnáziuma, rajztanodája, 6 elemi iskolája, tanítóképzője és 3 óvodája. Iskolai évi kiadása 34,776 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja; 16,375 lakosa közül magyarul beszél 6,401; ir és olvas 10,191; intelligens elem a lakosság 37%-ka.

Szatmárnémeti th. városnak kereskedelmi és ipariskolája, állami elemi iskolája, két főgimnáziuma, tanítóképzője és ev.

ref. felsőbb leányiskolája. Iskolai évi kiadása 34,000 kor. Van színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 26,881 lakosa közül magyarul beszél 26,209; ir és olvas 17,688; intelligens elem a lakosság 52%-ka.

Szepesváralja r. t. városnak van egy ovodája és 3 elemi iskolája. Iskolai évi kiadása 7,715 kor. 2,025 lakosa közül magyarul beszél 857; ir és olvas 1,902; intelligens elem a lakosság 56%-ka.

Székesfehérvár th. városnak van főgimnáziuma, állami főreáliskolája, felső és alsó kereskedelmi iskolája, női kereskedelmi tanfolyama, felső leányiskolája, 11 városi elemi iskolája és 5 felekezeti népiskolája; iparos tanoncz és iparos szakrajziskolája. Iskolai évi kiadása 143,588 kor. Van állandó színháza, zeneegylete és javítóintézete, nyomdája és több helyi hirlapja. 32,167 lakosa közül magyarul beszél 31,317; ir és olvas 24,339; intelligens elem a lakosság 52%-ka.

Segesvár r. t. városnak van ev. ág. főgimnáziuma, népiskolája és iparos tanoncz iskolája. Iskolai évi kiadása 6,473 Van nyomdája. 10,868 lakosa közül magyarul beszél 6,005; ir és olvas 7,045; intelligens elem a lakosság 51%-ka.

Szentes r. t. városnak van gimnáziuma, polgári leányiskolája, 2 ovodája, 7 külsőtelki népiskolája és községi elemi iskolája. Iskolai évi kiadása 57,827 kor. Van régészeti egyesülete, nyomdája és helyi hirlapja. 31.308 lakosa közül magyarul beszél 31,299; ir és olvas 21,136; intelligens elem a lakosság 27%-ka.

Szepesolaszi r. t. városnak van községi elemi és kosárfonó iskolája. Iskolai évi kiadása 7,525 kor. 2,600 lakosa közül magyarul beszél 858; ir és olvas 1,588; intelligens elem a kereső lakosság 47%-ka.

Szilágysomlyó r. t. városnak van 1 állami, 1 izraelita és 1 r. kath. népiskolája és 4. osztályból álló gimnáziuma. Iskolai évi kiadása 1,068 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 5,658 lakosa közül magyarul beszél 5,177; ir és olvas 3,774; intelligens elem a lakosság 50%-ka.

Szombathely r. t. városnak van kir. kath. főgimnáziuma,

felső kereskedelmi iskolája, polgári fiu és leányiskolája, 3. kerületi fiu és leány népiskolája, r. kath. népiskolája, 2 izr. felekezeti elemi iskolája, szt. Domokos rendű apácák nevelő-intézete, a Lakner-féle magán leány elemi iskolája, 2 ovodája, iparos tanoncziskolája, női kereskedelmi tanfolyama, községi közigazgatási tanfolyama, állami bábaképezője, vakok intézete és zeneiskolája. Iskolai évi kiadása 76,000 kor. Van állandó színháza, kulturpalotája könyvtárral, képtárral, régiségtárral és etnografiai muzeummal. Van nyomdája és több helyi hirlapja. 24,751 lakosa közül magyarul beszél 23,954; ir és olvas 18,818; intelligens elem a lakosság 57%-ka.

Sopron th. városnak van ág. ev. theológiája és tanítóképezője, kath. főgimnáziuma, felső reáliskolája, felső leánynevelő intézete, polgári fiu és leányiskolája, honvéd hadapród iskolája, 20 elemi iskolája és ovodája. Iskolai évi kiadása 134,000 kor. Van állandó színháza, zenedéje és muzeuma; nyomdája és helyi hirlapja. 33,478 lakosa közül magyarul beszél 21,514; ir és olvas 27,096; intelligens elem a lakosság 41%-ka.

Szentendre r. t. városnak van 5 felekezeti és 1 állami népiskolája, valamint 2 ovodája. Iskolai évi kiadása 2,152 kor. 4,822 lakosa közül magyarul beszél 3,750; ir és olvas 2,653; intelligens elem a lakosság 35%-ka.

Szabadka th. városnak van főgimnáziuma, tanítóképezője, polgári fiu és leányiskolája, 10 belsőterületi és 20 külsőterületi elemi iskolája, földmives iskolája és 8 ovodája. Iskolai évi kiadása 420,662 kor. Van állandó színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 82,122 lakosa közül magyarul beszél 60,626; ir és olvas 34,344; intelligens elem a lakosság 27%-ka.

Szamosújvár r. t. városnak van elemi fiu és leányiskolája, polgári leányiskolája, tanítóképezője, állami főgimnáziuma, gör. kel. tanítóképezője és papnevelő intézete. Iskolai évi kiadása 28,495 kor. Van örmény muzeuma, nyomdája és helyi hirlapja. 6,363 lakosa közül magyarul beszél 5,678; ir és olvas 3,612; intelligens elem a lakosság 48%-ka.

Szászváros r. t. városnak van ev. ref. főgimnáziuma,

állami leányiskolája és polgári iskolája, 4 felekezeti népiskolája és iparostanoncz iskolája. Iskolai évi kiadása 7,000 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 6,934 lakosa közül magyarul beszél 3,232; ir és olvas 4,330; intelligens elem a lakosság 43%-ka.

Temesvár th. városnak van 8 ovodája, 31 elemi iskolája, 3 polgári iskolája, 5 községi iskolája, 19 szakiskolája és egy főiskolája. Iskolai évi kiadása 363,800 kor. Van 26 közművelődési egylete és társulata, városi közkönyvtára és népkönyvtára; állandó színháza, nyomdája és több helyi hirlapja. 53,323 lakosa közül magyarul beszél 34,658; ir és olvas 37,817; intelligens elem a lakosság 54%-a.

Torda r. t. városnak van állami polgári fiu és leányiskolája, 2 állami népiskolája, unitárius algimnáziuma, róm. kath., gör. kel. és izraelita felekezeti népiskolája. Iskolai évi kiadása 8,950 kor. Van zeneegylete, nyomdája és helyi hirlapja. 12,117 lakosa közül magyarul beszél 10,491; ir és olvas 6,533; intelligens elem a lakosság 49%-ka.

Trencsén r. t. városnak van 6 elemi iskolája, felsőbb leányiskolája és kir. főgimnáziuma. Iskolai évi kiadása 31,712. Van nyomdája és helyi hirlapja. 9,782 lakosa közül magyarul beszél 3,146; ir és olvas 6,771; intelligens elem a lakosság 39%-ka.

Turkeve r. t. városnak van ev. ref. 8 fiu és 6 leány elemi iskolája, 1 r. kath. és 1 izraelita népiskolája. Iskolai évi kiadása 930 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 13,797 lakosa közül magyarul beszél 13,792; ir és olvas 9,186; intelligens elem a lakosság 13%-ka.

Ujbánya r. t. városnak van 1 óvodája, 3 elemi iskolája és egy ideiglenes kosárfonó tanfolyama. Iskolai évi kiadása 1,760 kor. 4,603 lakosa közül magyarul beszél 909; ir és olvas 2,386; intelligens elem a lakosság 44%-a.

Ujvidék th. városnak van 2 gimnáziuma, 2 polgári leányiskolája, zárdai nevelőintézete és népiskolái. Iskolai évi kiadása 103,950 kor. Van színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 29,296 lakosa közül magyarul beszél 16,964; ir és olvas 18,818; intelligens elem a lakosság 48%-a.

Vác r. t. városnak van főgimnáziuma, polgári leányiskolája, 2 kath. óvodája, róm. kath.; ev. ref.; ág. ev.; és izraelita felekezeti népiskolája, zeneiskolája és országos siket-némák tanintézete. Iskolai évi kiadása 28,983 kor. Van muzeuma, nyomdája és helyi hirlapja. 16,806 lakosa közül magyarul beszél 16,426; ir és olvas 11,931; intelligens elem a lakosság 52%-a.

Vizakna r. t. városnak van 1 ellemi fiu- és leányiskolája és 4 felekezeti népiskolája. Iskolai évi kiadása 300 korona. 3,920 lakos közül magyarul beszél 1,359; ir és olvas 2,167; intelligens elem a lakosság 15%-a.

Veszprém r. t. városnak van piarista főgimnáziuma, polgári és kereskedelmi iskolája, iparos- és kereskedő tanoncziskolája, 4 felekezeti elemi iskolája, 2 női elemi iskolája, tanítóképezője, angol kisasszonyok és izraelita nőnevelő intézete és Dávid-árvaháza. Iskolai évi kiadása 5,200 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 17,426 lakosa közül magyarul beszél 14,004; ir és olvas 10,558; intelligens elem a lakosságnak 55%-a.

Versecz th. városnak van réaliskolája, polgári leányiskolája, elemi fiu- és leányiskolája, 3 óvodája, tanoncziskolája, gazdasági ismétlő iskolája. Iskolai évi kiadása 106,553 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 25,199 lakosa közül magyarul beszél 7,026; ir és olvas 16,347; intelligens elem a lakosságnak 39%-a.

Zalaegerszeg r. t. városnak van gimnásiuma, 3 elemi iskolája, felső ker. iskolája és polgári fiuiskolája. Iskolai évi kiadása 31,712 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 9,782 lakosa közül magyarul beszél 9,741; ir és olvas 6,771; intelligens elem a lakosság 53%-a.

Zenta r. t. városnak van 21 elemi iskolája és községi algimnáziuma. Iskolai évi kiadása 148,210 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 28,588 lakosa közül magyarul beszél 27,810; ir és olvas 14,643; intelligens elem a lakosság 25%-a.

Zilah r. t. városnak van gimnáziuma, 2 polgári iskolája, 1 elemi és 1 róm. kath. felekezeti népiskolája. Iskolai évi ki-

adása 5,264 kor. Van nyomdája és helyi hirlapja. 7,689 lakosa közül magyarul beszél 7,474; ir és olvas 4,801; intelligens elem a lakosság 48⁰/₀-a.

Zombor th. városnak van 1 városi felső kereskedelmi iskolája, állami gimnáziuma, 3 kath. elemi fiu- és 1 leányiskolája, 1 izr. elemi és 3 gör. keleti népiskolája; 9 tanyai görög keleti és 3 tanyai róm. kath. elemi iskolája, tanító és tanítónő, valamint óvónő képzője és óvodája. Iskolai évi kiadása 64,285 kor. Van színháza, nyomdája és helyi hirlapja. 29,609 lakosa közül magyarul beszél 14,663; ir és olvas 14,351; intelligens elem a lakosság 32⁰/₀-a.

Zólyom r. t. városnak van 1 állami elemi iskolája, állami polgári fiu iskolája, iparos- és kereskedő tanoncziskolája. Van nyomdája és helyi hirlapja. 7,173 lakosa közül magyarul beszél 2,919; ir és olvas 4,906; intelligens elem a lakosság 70⁰/₀-a.

V.

VÁROSAINK MINT KÖZGAZDASÁGI KÖZÉPPONTOK.

Magyarország munkára vágyó társadalmának alsó rétegeiben már régóta hallható az a hosszú, mély sóhajtás, mely panaszkodó szavának segélyre hívó intelmével megmozdítja a gondolkodó elméket.

A lenyügzött erők felszabadításra várnak! Szabad mozgás és szabad levegő után áhitoznak.

Nem a kenyérsztás után epedő renyhe római nép sóhajtásáról van itt szó; hanem a politikai szabadság légkörében tehetetlenül vergődő magyar nemzet népmillióiról; kik föld után sóvárogva, nem juthatnak földhöz; s kik munkabíráruk teljes erejével készséggel vállalnák a munkát; de nincs tér, nincs alkalom, mely a munka nagy tőkájének értékesítésére módot nyújtana.

A nép nyomorának lényege nem abban kulminál, hogy rossz termések és kedvezőtlen árviszonyok muló szükségét és nélkülözést teremtenek; hanem a közgazdasági életnek azon állandó és mind ijesztőbb méreteket öltő bajában nyilvánul, melyszerint törvényben gyökerező intéucziók állják útját a földszerzés lehetőségének; s ennek folytán gyáripárunk sem fejlődhetvén, a munkáskezeknek százezrei nem jutnak tisztes munkához és keresethez.

Annak daczára, hogy alkotmányunk visszaállítása óta a magyar nemzet közéletében lényeges változások állottak be; nevezetesen pedig a közgazdasági tevékenység területén is a munkaerők szaporodásának aránya parallel lépést tartott a közfejlődés egyéb ágaival, — közgazdasági életünk keretei még mindig a régiek maradtak. A tartalomnak e felduzzadása

Besztercze r. t. városnak van 1,741 kereső iparosa, 328 kereskedője és 120 közlekedési személyzete. Van 20 segéd-munkásnál többet foglalkoztató 6 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteinek betéte 6.878,487 kor. Nyereség 80,345 kor.

Besztercebánya r. t. városnak van 1,888 kereső iparosa, 1,297 kereskedője és 866 közlekedési személyzete. Van 2 irányban elágazó vasutvonala, 2 szürkeposztó gyára, 1 hengermalma, 8 téglagyára, hajlított butorgyára, 1 különféle színű posztógyára, 1 cementgyára, 3 gőzfűrésze, kékfestő gyára, sörgyára, likőr- és rumgyára, vasgyára, vasuti műhelye, fém- és kőszénbányászata, valamint katonai laktanyája. Pénzintézeteinek betéte 15.395,402 kor. Nyereség 281,064 kor.

Breznóbánya r. t. városnak van 580 kereső iparosa, 69 kereskedője és 28 közlekedési személyzete. Van 2 irányban elágazó vasutvonala és közuti vasutja, 20 segédmunkásnál többet foglalkoztató fűrésszalma. Pénzintézeteinek betéte 2.590,227 kor. Nyereség 52,162 kor.

Bártfa r. t. városnak van 612 kereső iparosa, 193 kereskedője és 89 közlekedési személyzete. Van 5 ipartelepe, gyermekjáték gyára és téglagyára. Pénztézeteinek betéte 3.121,301 kor. Nyereség 56,438 kor.

Brassó r. t. városnak van 6,417 kereső iparosa, 1,207 kereskedője és 886 közlekedési személyzete. Van 4 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Husz segédmunkásnál többet foglalkoztató gyárainak száma 16; ipartelepe pedig 15. Pénzintézeteiben a betét 18.396,475 kor. Nyereség 258,908 kor.

Csikszereda r. t. városnak 307 kereső iparosa, 84 kereskedője, 42 közlekedési személyzete; 2 irányban elágazó vasutvonala, közuti vasutja és katonai laktanyája. Pénzintézeteiben a betét 1.058,113 kor. Nyereség 19,896 kor.

Czegléd r. t. városnak van 2,235 kereső iparosa, 481 kereskedője és 391 közlekedési személyzete; 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van gőzmalma. Pénzintézeteiben a betét 10.897,404 kor. Nyereség 211,531 kor.

Debreczen th. városnak van 10,160 kereső iparosa,

2,195 kereskedője és 326 közlekedési személyzete; 6 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husz segéd-munkásnál többet foglalkoztató 15 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 29.244,745 kor. Nyereség 489,976 kor.

Dés r. t. városnak van 1,167 kereső iparosa, 318 kereskedője és 220 közlekedési személyzete és 3 irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 2.916,072 kor. Nyereség 134,635 kor.

Déva r. t. városnak van 938 kereső iparosa, 209 kereskedője és 120 közlekedési személyzete; 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van konzervgyára, villany- és kőfaragó telepe. Pénzintézeteiben a betét 856,408 kor. Nyereség 27,103 kor.

Dobsina r. t. városnak van 445 kereső iparosa, 54 kereskedője és 160 közlekedési személyzete; 2 irányban elágazó vasutvonala. Van 1 vaskohója, 2 gőzfürésze, és gyárilag berendezett asztalos és lakatos műhelye. Pénzintézeteiben a betét 2,163,396 kor. Nyereség 26,956 kor.

Eperjes r. t. városnak van 1,824 kereső iparosa, 524 kereskedője és 153 közlekedési személyzete; 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van szeszfinomítója, sajtgyára, kályha és terrakotta-gyára, hengermalma, szövő- és posztógyár, villany- és fűrésztelepe, 6 téglagyára és sertés-hizlaló telepe. Pénzintézeteiben a betét 11,788,749 kor. Nyereség 152,943 kor.

Esztergom r. t. városnak van 2,002 kereső iparosa, 400 kereskedője és 202 közlekedési személyzete; 1 vasutvonala, gőzhajóállomása és katonai laktanyája. Van üveggyára, szeszgyára és 2 szappangyára. Pénzintézeteiben a betét 15,726,177 kor. Nyereség 208,453 kor.

Eger r. t. városnak van 2,912 kereső iparosa, 619 kereskedője és 138 közlekedési személyzete; 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van lemezgyára, szivar-gyára, téglagyára és szeszfőzője. Pénzintézeteiben a betét 10,516,520 kor. Nyereség 260,340 kor.

Érsekújvár r. t. városnak van 1,667 kereső iparosa, 385

kereskedője és 625 közlekedése személyzete; két irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van bőrgyára, cipő felsőrész készítő gyára, melasz és szalmatok készítője. Pénzügyintézeteiben a betét 5,857,154 kor. Nyereség 79,383 kor.

Erzsébetváros r. t. városnak van 354 kereső iparosa, 82 kereskedője és 19 közlekedési személyzete, valamint 2 irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 940,281 kor. Nyereség 14,360 kor.

Fehértemplom r. t. városnak van 1,516 kereső iparosa, 384 kereskedője, 81 közlekedési személyzete, vasutvonala és katonai laktanyája. Van 1 gőzfürész gyára, gőzmalma, gőzre berendezett asztalos műhelye, szerelő gyára és lakatos műhelye. Pénzüntézeteiben a betét 4,640,348 kor. Nyereség 110,228 kor.

Felsőbánya r. t. városnak van 219 kereső iparosa, 62 kereskedője, 42 közlekedési személyzete és 1 vasutvonala. Van 1 gőzerőre és 1 vízi erőre berendezett fűrészelő gyára. Pénzintézeteiben a betét 1,031,380 kor. Nyereség 19,472 kor.

Gölniczbánya r. t. városnak van 760 kereső iparos, 68 kereskedője, 44 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 1,473,992 kor. Nyereség 4,071 kor.

Győr th. városnak van 5,502 kereső iparosa, 2,195 kereskedője, 1,417 közlekedési személyzete, 5 irányban elágazó vasutvonala, gőzhajóállomása és katonai laktanyája. Van akkumulátor gyára, biszkit gyára, csokoládé gyára, 2 czukorka gyára, cement-gyár, 2 eczet gyára, érczöntő gyára, festék-lemez gyára, fémárugyára, 2 füstölthus és szalámi gyára, gyufagyára, 2 jéggyára, kenczegyára, 5 kékfestő gyára, 2 kocsi-gyára, nádfonó gyára, olajgyára, orgonaépítője, selyemfonó gyára, 2 kefe és seprőgyára, szappan és szeszgyára, 3 pálinka és likőr gyára, szövőgyára, 2 téglagyára, 2 vasöntője, vatta-gyára, waggongyára, viaszkosvászon gyára, villamos telepe, fatelepe, gőzfűrésze és városi közraktártelepe. Pénzintézeteiben a betét 21,624,859 kor. Nyereség 305,263 kor.

Gyöngyös r. t. városnak van 1,886 kereső iparosa, 460 kereskedője, 98 közlekedési személyzete, két irányban elágazó

vasutvonala és katonai laktanyája. Van husz segéd munkásnál többet foglalkoztató 2 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 6,989,051 kor. Nyereség 255,911 kor.

Gyula r. t. városnak van 2,495 kereső iparosa, 296 kereskedője, 123 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Pénzintézeteiben a betét 6,118,166 korona. Nyereség 110,267 kor.

Gyulafehérvár r. t. városnak van 1,586 kereső iparosa, 447 kereskedője, 174 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van két szeszgyára, szekérkenő gyára, gőzmalma és villamos telepe. Pénzintézeteiben a betét 782,514 kor. Nyereség 21,032 kor.

Hajduböszörmény r. t. városnak van 913 kereső iparosa, 277 kereskedője, 50 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutnala. Van 5 ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 8,235,881 kor. Nyereség 69,669 kor.

Hajdunánás r. t. városnak van 694 kereső iparosa, 171 kereskedője, 49 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala; van 2 téglagyára, 1 gőzüzemre berendezett szalmakalap gyára. Pénzintézeteiben a betét 1.791,365 k. Nyereség 34,978 kor.

Hajduszentoszló r. t. városnak van 556 kereső iparosa, 174 kereskedője, 4 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 571,669 kor. Nyereség 35,276 kor.

Hódmezővásárhely th. városnak van 3,655 kereső iparosa, 877 kereskedője, 279 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husz segéd munkásnál többet foglalkoztató 3 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 11.595,878 kor. Nyereség 172,128 kor.

Igló r. t. városnak van 1,035 kereső iparosa, 79 kereskedője, 29 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van szövőgyára, keményítő és szörpgyára, téglagyára, bőrgyára, gőzmalma, 2 szeszfőzője és 2 gőzfűrésztelepe.

Jászberény r. t. városnak van 1,637 kereső iparosa,

314 kereskedője, 99 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husz segéd-munkásnál többet foglalkoztató 2 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 5.152,802 kor. Nyereség 172,182 kor.

Jolsva r. t. városnak van 582 kereső iparosa, 57 kereskedője, 457 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van három magnezit pörkölő és műmalom telepe. Pénzintézeteiben a betét 1.230,334 k. Nyereség 23,706 kor.

Karánsebes r. t. városnak van 1,828 kereső iparosa, 204 kereskedője, 143 közlekedési személyzete; 2 irányban elágazó vasuti hálózata és katonai laktanyája. Van 2 téglagyára és hordógyára. Pénzintézeteiben a betét 1.237,599 kor. Nyereség 53,191 kor.

Kaposvár r. t. városnak van 2,282 kereső iparosa, 544 kereskedője, 357 közlekedési személyzete, 5 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 4 téglagyára, czukorgyára, gépgyára, jutagyára és 5 ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 9.971,882 kor. Nyereség 238,642 kor.

Kassa th. városnak van 7,151 kereső iparosa, 1431 kereskedője, 808 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van 2 téglá és keramitgyára, 2 műmalma, 1 gőzmalma, árpakásagyára, 3 likörgyára, 2 sörgyára, diszmű, bádigos és ércz-koporsó gyára, majolika, kályha és agyagipar gyára, 2 cserép-kályha gyára, festék, fénymáz és rizsszalma-seprő gyára, betonmunka és csatornázás cementáru gyára, ruhafestő és vegytisztító intézete, vasáru gyára, fa-, vas- és sodronyáru gyára, parkett gyára, hajlitott fabutor gyára, gépgyára és vasöntődéje, pótkávé gyára, magpergető gyára, szappangyára, husfüstölő és kolbászgyár, gáz- és villamtelepe, gépgyár és malomépítészete, szövő és műszövőgyára. Pénzintézeteiben a betét 27,610,686 kor. Nyereség 206,857 kor.

Kiskunfélegyháza r. t. városnak van 2,124 kereső iparosa, 529 kereskedője, 222 közlekedési személyzete, 5 irányban

elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 3 gőzmalma, gyufagyára és cémentgyára.

Kiskunhalas r. t. városnak van 733 kereső iparosa, 199 kereskedője, 159 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala.

Kolozs r. t. városnak van 50 kereső iparosa, 18 kereskedője, 24 közlekedési személyzete és 3 irányban elágazó vasutvonala.

Korpona r. t. városnak van 277 kereső iparosa, 43 kereskedője, 40 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 1.021,000 kor. Nyereség 24,904 kor.

Körmöcbánya r. t. városnak van 647 kereső iparosa, 195 kereskedője, 43 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Van bőrgyára, dobozgyára, pipagyára és kőedénygyára. Pénzintézeteiben a betét 2.466,757 kor. Nyereség 25,225 kor.

Kőszeg r. t. városnak van 1,115 kereső iparosa, 151 kereskedője, 75 közlekedési személyzete, vasútja és katonai laktanyája. Van nemezgyára, téglagyára, csipkegyára és gőzmalma. Pénzintézeteiben a betét 13,297,813 kor. Nyereség 128,876 kor.

Kisújszállás r. t. városnak van 653 kereső iparosa, 175 kereskedője, 120 közlekedési személyzete és 4 irányban elágazó vasutvonala. Van téglagyára és 3 gőzmalma. Pénzintézeteiben a betét 3,050,734 kor. Nyereség 72,401 kor.

Kolozsvár th. városnak van 8,030 kereső iparosa, 1,698 kereskedője, 1,227 közlekedési személyzet, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 20 segéd munkásnál többet foglalkoztató 20 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 30,401,072 kor. Nyereség 526,745 kor.

Késmárk r. t. városnak van 1,052 kereső iparosa, 203 kereskedője, 59 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Van szövőgyára, himzőgyára, fehérítő gyára, furógyára, burgonyakeményítő gyára, árpa-dara gyára, gőzfürésze

és két ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 3,232,115 korona. Nyereség 31,977 kor.

Komárom th. városnak van 2,844 kereső iparosa, 689 kereskedője, 523 közlekedési személyzete, gőzhajóállomása, 4 irányban szétágazó vasutvonala és katonai várerődítménye laktanyákkal. Van selyemfonó gyára, lenfonó gyára, butorgyára, spódium gyára, gőzmalma és 2 gőzfűrésze. Pénzintézeteiben a betét 8,602,427, kor. Nyereség 159,558 kor.

Kisszeben r. t. városnak van 428 kereső iparosa, 59 kereskedője, 18 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Van 2 papirgyára, 1 műmalma és 1 téglagyára. Pénzintézetében a betét 602,548 kor. Nyereség 15,668 kor.

Kecskemét th. városnak van 4,088 kereső iparosa, 1,323 kereskedője, 432 közlekedési személyzete, 4 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van konyakgyára, konzerv gyára, szódavíz részvénytársasága, 1 városi és 2 részv. társ. téglagyára, szeszfinomító gyára, baromfi és gyümölcsszállító telepe. Pénzintézeteiben a betét 11,041,294 kor. Nyereség 104,813 kor.

Léva r. t. városnak van 1,134 kereső iparosa, 400 kereskedője, 101 közlekedési személyzete, két irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 2 téglagyára, 3 szeszgyára, 3 épületfatelepe, 1 mésztelepe, 3 tűzifa telepe és villamosáram fejlesztő telepe. Pénzintézeteiben a betét 5,439,294 kor. Nyereség 104,813.

Leibicz r. t. városnak van 329 kereső iparosa, 16 kereskedője, 3 közlekedési személye. Gyára, ipartelepe és pénzintézete nincs.

Losonc r. t. városnak van 1,171 kereső iparosa, 400 kereskedője, 124 közlekedési személye, 3 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van 2 edényzománcoló gyára, gazdasági gépgyára, gőzmalma, posztógyára, 2 szesz finomító gyára, fűrésztelepe, villanytelepe, városi tőzeg és műtrágya telepe. Pénzintézeteiben a betét 8,704,168 kor. Nyereség 107,567.

Lőcse r. t. városnak van 908 kereső iparosa, 122 keres-

kedője, 49 közlekedési személyzete, két irányban elágazó vasutvonal és katonai laktanyája. Pénzintézteiben a betét 6,694,566 kor. Nyereség 641,493 kor.

Lugos r. t. városnak van 2,414 kereső iparosa, 672 kereskedője, 245 közlekedési személyzete, 4 irányban elágazó vasutvonal és katonai laktanyája. Van 4 téglagyára, selyemgyára, szövőgyára, cement és villamos telepe. Pénzintézteiben a betét 7,288,189 kor. Nyereség 295,869 kor.

Makó r. t. városnak van 2,345 kereső iparosa, 239 kereskedője, 171 közlekedési személyzete; két irányban elágazó vasutvonal és katonai laktanyája. Van 1 gőzmalma. Pénzintézteiben a betét 2.825,689 kor. Nyereség 58,401 kor.

Marosvásárhely th. városnak van 2,844 kereső iparosa, 689 kereskedője, 523 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonal két állomással és katonai laktanyája. Van fűrés-, petroleum-, tégl-, játék-, sör- és cukorgyára, malmai és téglagyárai. Pénzintézteiben a betét 8.699,606 kor. Nyereség 188,942 kor.

Máramarossziget r. t. városnak van 1,796 kereső iparosa, 732 kereskedője, 447 közlekedési személyzete; 5 irányban elágazó vasutvonal, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van 3 gőzfűrészgára, czinkanál-gyára, szövőgyára és 1 ugynevezett máramarosi szövőgyára. Pénzintézteiben a tőkebetét 4.782,017 korona. Nyereség 115,119 kor.

Miskolcz r. t. városnak van 7,388 kereső iparosa, 1,680 kereskedője, 1,378 közlekedési személyzete; 5 irányban elágazó vasutvonal és katonai laktanyája. Van 20 segéd munkásnál többet foglalkoztató 18 gyári és ipartelepe. Pénzintézteiben a betét 28.737,401 kor. Nyereség 641,493 kor.

Mezőtur r. t. városnak van 1,470 kereső iparosa, 289 kereskedője, 180 közlekedési személyzete; 4 irányban elágazó vasutvonal és laktanyája. Van 2 téglagyára, 3 gőzmalma és 2 fatelepe. Pénzintézteiben a betét 4,852,972 kor. Nyereség 129,551 kor.

Munkács r. t. városnak van 1,890 kereső iparosa, 876 kereskedője, 322 közlekedési személyzete; két irányban elágazó

vasutvonala, katonai laktanyája és 20 segédmunkásnál többet foglalkoztató 4 ipar- és gyártelepe.

Modor r. t. városnak van 475 kereső iparosa, 64 kereskedője és 13 közlekedési személyzete. Vasutja, gyárai és pénzintézetei nincsenek.

Nagybánya r. t. városnak van 1,243 kereső iparosa, 254 kereskedője, 156 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és 20 segédmunkásnál többet foglalkoztató 4 gyár- és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 3.177,511 kor. Nyereség 42,115 kor.

Nagyenyed r. t. városnak van 896 kereső iparosa, 155 kereskedője, 117 közlekedési személyzete; 2 irányban elágazó vasutvonala. Van 20 segédmunkásnál többet foglalkoztató 2 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 2.978,948 kor. Nyereség 120,953 kor.

Nagykároly r. t. városnak van 2,315 kereső iparosa, 525 kereskedője, 208 közlekedési személyzete; 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 3 téglagyára, 1 műgőzmalma, gépjavitó műhelye, gőzerőre berendezett asztalos műhelye és cserépkályhagyára. Pénzintézeteiben a betét 6.925,775 kor. Nyereség 155,378 kor.

Nagykőrös r. t. városnak van 1,587 kereső iparosa, 333 kereskedője, 98 közlekedési személyzete; 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 4 mészkőhomok téglagyára, szeszgyára, kályhagyára, eczetgyára és 4 gőzmalma. Pénzintézeteiben a betét 6.720,124 kor. Nyereség 151,505 kor.

Nagyvárad th. városnak van 7,282 kereső iparosa, 2,382 kereskedője, 1,161 közlekedési személyzete, 7 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van 28 különféle gyára és ipartelepe, melyek közül 17 husznál több segédmunkást foglalkoztat. Legkiválóbbak: a rizshántó-, szesz-, olaj- és szappangyárai. Pénzintézeteiben a betét 35.617,111 kor. Nyereség 800,086 kor.

Nagybecskerek r. t. városnak van 2,562 kereső iparosa, 760 kereskedője, 366 közlekedési személyzete; 4 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van szőnyeg- és

butorszövetgyára, 2 szeszgyára, 6 tégl- és cserépfedőgyára, harisnyagyára, 2 gőzfűrészgára, 7 fatelepe, 3 hizlalótelepe, 2 gőzmalma és 3 gépjavitó-műhelye. Pénzintézeteiben a betét 8.152,426 kor. Nyereség 178,650 kor.

Nagykanizsa r. t. városnak van 2,728 kereső iparosa, 926 kereskedője, 791 közlekedési személyzete, 4 irányban elágazó vasutvonala és laktanyája. Van gépgyára, vasuti műhelye, sörgyára, gőzmalma és cipőgyára. Pénzintézeteiben a betét 12.862,129 kor. Nyereség 267,508 kor.

Nagykikinda r. t. városnak van 2,013 kereső iparosa, 504 kereskedője, 125 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 4 téglagyára, keményítőgyára és 4 gőzmalma. Pénzintézeteiben a betét 4.126,201 kor. Nyereség 108,340 kor.

Nagyőrce r. t. városnak van 271 kereső iparosa, 29 kereskedője, 25 közlekedési személyzete és két irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 1.356,733 korona. Nyereség 46,393 korona.

Nagyszeben r. t. városnak van 4,997 kereső iparosa, 980 kereskedője, 420 közlekedési személyzete, 4 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husznál több segéd munkást foglalkoztató 17 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 35.093,079 kor. Nyereség 718,327 kor.

Nagyszombat r. t. városnak van 1,929 kereső iparosa, 473 kereskedője, 173 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 20 segéd munkásnál többet foglalkoztató 4 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 11.617,111 kor. Nyereség 145,327 kor.

Nyíregyháza r. t. városnak van 2,778 kereső iparosa, 668 kereskedője, 413 közlekedési személyzete, 4 irányban elágazó vasutvonala, katonai laktanyája és husz segéd munkásnál többet foglalkoztató 2 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 13.797,460 kor. Nyereség 365,130 kor.

Nyitra r. t. városnak van 2,128 kereső iparosa, 789 kereskedője, két irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 20 segéd munkásnál többet foglalkoztató 5 gyár-

és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 15.726,392 kor. Nyereség 249,780 kor.

Ólubló r. t. városnak van 236 kereső iparos, 54 kereskedője és 5 közlekedési személyzete. Van bőrgyára, timárműhelye, 3 kékfestő-gyára és gőzfűrésze.

Pancsova th. városnak van 7,212 kereső iparos, 867 kereskedője, 282 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husz segéd munkásnál többet foglalkoztató 3 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 4.061,416 kor. Nyereség 168,169 kor.

Pápa r. t. városnak van 3,182 kereső iparos, 745 kereskedője, 150 közlekedési személyzete, 4 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van dohánygyára, szövőgyára, papirgyára, több műmalma. Pénzintézeteiben a betét 9.874,413 kor. Nyereség 92,867 kor.

Pécs th. városnak van 6,206 kereső iparos, 1,433 kereskedője, 753 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van majolikagyára (Zsolnay-féle), pezsgőgyára, bőrgyára, 3 sörgyára, keztyűgyára, 4 gépgyára, czukorgyára, 2 eczetgyára, 2 szappangyára, rézműgyára, kaptafagyára, butorgyára, 3 gőzmalma, sertéshizlalótelepe és szénbányái, illetőleg több oly gyára, mely husz segéd munkásnál többet foglalkoztat. Pénzintézeteiben a betét 23.167,143 kor. Nyereség 352,646 kor.

Pozsony th. városnak van 12,931 kereső iparos, 2,889 kereskedője, 1,686 közlekedési személyzete, 6 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyái. Van 50 gyára és 20 ipartelepe. Gyárai közül 27 husznál több segéd munkást foglalkoztat. Pénzintézeteiben a betét 53.150,165 kor. Nyereség 653,017 kor.

Poprád r. t. városnak van 320 kereső iparos, 64 kereskedője, 5 közlekedési személyzete és 3 irányban elágazó vasutvonala. Van mezőgazdasági gépgyára, papirgyára, keményítő és szörpgyára, 5 sör és malátagyára, gőztéglagyára és gőzfűrésze. Pénzintézeteinél a betét 2.029,742 kor. Nyereség 30.872 kor.

Rimaszombat r. t. városnak van 951 kereső iparosa, 210 kereskedője, 52 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van konzervgyára és agyaggyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 8.642,700 kor. Nyereség 172,032 kor.

Rozsnyó r. t. városnak van 880 kereső iparosa, 131 kereskedője, 63 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája, valamint husznál több segéd-munkást foglalkoztató gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 4.814,674 kor. Nyereség 53,588 kor.

Ruszt r. t. városnak van 79 kereső iparosa, 15 kereskedője és 5 közlekedési személyzete. Pénzintézete, vasutja és gyára nincs.

Sátoraljaújhely r. t. városnak van 2,429 kereső iparosa, 678 kereskedője, 467 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husz segéd-munkásnál többet foglalkoztató 2 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 6.287,487 kor. Nyereség 169,243 kor.

Szokolcza r. t. városnak van 327 kereső iparosa, 50 kereskedője, 23 közlekedési személyzete és két irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 1.472,333 kor. Nyereség 17,623 kor.

Sepsiszentgyörgy r. t. városnak van 1,206 kereső iparosa, 164 kereskedője, 108 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husznál több segéd-munkást foglalkoztató gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 3.265,468 kor. Nyereség 82,334 kor.

Selmecz és Bélabánya th. városnak van 2,000 kereső iparosa, 214 kereskedője, 106 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Van dohánygyára, papirgyára, kötő-szövőgyára, cipőgyára, arany és ezüstműháza és kohója, oltárépítője és egyéb gyára, melyek husz segéd-munkásnál többet foglalkoztatnak. Pénzintézeteiben a betét 6.205,479 kor. Nyereség 110,144 kor.

Szatmárnémeti th. városnak van 3,553 kereső iparosa, 1,114 kereskedője, 461 közlekedési személyzete, 4 irányban

elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van 20 segéd munkásnál többet foglalkoztató szeszyára, téglagyára és gőzmalma. Pénzintézeteiben a betét 11.387,478 kor. Nyereség 267,678 kor.

Szepesváralja r. t. városnak van 556 kereső iparosa, 87 kereskedője, 18 közlekedési személyzete és 1 vasutvonala. Van villamos forrasztások gyára, gőzfürésze, 2 gőzmalma, körkemenczéje és téglagyára. Pénzintézeteiben a betét 3.929,736 kor. Nyereség 20,695 kor.

Székesfehérvár th. városnak van 4,067 kereső iparosa, 912 kereskedője, 700 közlekedési személyzete, 7 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 20 segéd munkásnál többet foglalkoztató déli vasuti kocsijavitó műhelye, kékfestő gyára és szappangyára. Pénzintézeteiben a betét 21.675,249 kor. Nyereség 292,816 kor.

Segesvár r. t. városnak van 1,607 kereső iparosa, 250 kereskedője, 188 közlekedési személyzete és 3 irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 107,481 kor. Nyereség 8,062 kor.

Szentes r. t. városnak van 2,636 kereső iparosa, 538 kereskedője, 207 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Van 2 téglagyára és 5 gőzmalma. Pénzintézeteiben a betét 7.009,993 kor. Nyereség 134,185 kor.

Szepesolaszi r. t. városnak van 405 kereső iparosa, 39 kereskedője, 24 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és lengyára. Pénzintézeteiben a betét 1.331,316 kor. Nyereség 8,198 kor.

Szilágyssomlyó r. t. városnak van 765 kereső iparosa, 179 kereskedője, 52 közlekedési személyzete, 1 irányban elágazó vasutvonala, 2 szeszyára és 1 cser- és tölgyfa ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 1.984,640 kor. Nyereség 91,097 kor.

Szászrégen r. t. városnak van 1,554 kereső iparosa, 262 kereskedője, 73 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és 20 segéd munkásnál többet foglalkoztató 1 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 1.083,493 kor. Nyereség 49,558 kor.

Szászsebes r. t. városnak van 755 kereső iparosa, 119 kereskedője, 23 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és 1 husz segéd munkásnál többet foglalkoztató gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 1.253,057 kor. Nyereség 42,132 kor.

Székelyudvarhely r. t. városnak van 1,329 kereső iparosa, 195 kereskedője, 62 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala, 1 husz munkásnál többet foglalkoztató gyártelepe, valamint katonai laktanyája. Pénzintézeteiben a betét 3.167,806 kor. Nyereség 56,102 kor.

Szeged th. városnak 9,279 kereső iparosa, 2,117 kereskedője, 1,999 közlekedési személyzete, 5 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van kenderkikészítője, kenderszővője, kötél- és hordógyára, 6 fűrészgára, gyufagyára, 4 gőzmalma, több paprikamalma és örlőtelepe, vasöntő és gépgyára, m. á. v. javító műhelye, dohánygyára, kotró-telepei, javító műhelyei, légszeszgyára, kefe- és számtalan seprőgyára, szalámigyára és több kisebb ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 25.148,637 kor. Nyereség 452,442 kor.

Szepesbela r. t. városnak van 531 kereső iparosa, 38 kereskedője, 28 közlekedési személyzete és husz segéd munkásnál többet foglalkoztató 4 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 659,547 kor. Nyereség 9,867 kor.

Szolnok r. t. városnak van 2,854 kereső iparosa, 534 kereskedője, 1,068 közlekedési személyzete, 5 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Pénzintézeteiben a betét 13.161,224 kor. Nyereség 221,521 kor.

Szombathely r. t. városnak van 4,090 kereső iparosa, 852 kereskedője, 884 közlekedési személyzete, 8 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van 4 téglagyára, 2 gazdasági gépgyára, 2 bőrgyára, 2 ecetgyára, vasúti gépgyára, árpakása gyára, huszfüstölő gyára, légszeszgyára, villamos telepe, szövőgyára, czukorkagyára, gyufagyára, szappangyára, 2 gőzmalma és 4 tűzifatelepe. Pénzintézeteiben a betét 17.988,835 kor. Nyereség 232,593 kor.

Sopron th. városnak van 3,831 kereső iparosa, 1,060

kereskedője, 614 közlekedési személyzete; 4 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van husznál több segéd munkást foglalkoztató, 11 gyára és ipartelepe. Takarékpénztáiraiban a betét 10.736,462 kor. — Nyeresége 115,915 kor.

Szentendre r. t. városnak van 589 kereső iparosa, 195 kereskedője, 62 közlekedési személyzete és 1 vasutvonala. Van 1 szerszám-, 1 lószerszám-, vezetékgyára és 2 ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 672,038 kor. Nyereség 14,985 kor.

Szentgyörgy r. t. városna 233 kereső iparosa, 59 kereskedője, 37 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala. Van paszománygyára. Pénzintézete nincs.

Szabadka th. városnak van 5,060 kereső iparosa, 1,741 kereskedője, 1,106 közlekedési személyzete, 6 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van husz segéd munkásnál többet foglalkoztató 9 gyára és ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 19.545,980 kor. Nyereség 440,324 kor.

Szamosujvár r. t. városnak van 700 kereső iparosa, 234 kereskedője, 45 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 1 szeszgyára. Pénzintézete nincs.

Szászváros r. t. város 1,015 kereső iparosa, 184 kereskedője, 38 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 2 téglagyára, szeszgyára, gipszgyára és műmalma. Pénzintézeteiben a betét 4.299,181 kor. Nyereség 144,285 kor.

Temesvár th. városnak van 9,110 kereső iparosa, 2,350 kereskedője, 1,388 közlekedési személyzete, 7 irányban elágazó vasutvonala, közuti vaspályája és katonai laktanyája. Van husznál több segéd munkást foglalkoztató 26 gyára és 29 ipartelepe. Pénzintézeteiben a betét 35.505,343 kor. — Nyereség 707,808 kor.

Torda r. t. városnak van 1,745 kereső iparosa, 333 kereskedője, 138 közlekedési személyzete és 1 vasutvonala. Van

celulózegyára, gipszgyára, sörfőzője és sóbányája. Pénzintézeteiben a betét 4.870,325 kor. Nyereség 115,172 kor.

Trencsén r. t. városnak van 873 kereső iparosa, 199 kereskedője, 62 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husznál több segédmunkást foglalkoztató 1 gyártelepe. Pénzintézeteiben a betét 5.248,211 kor. Nyereség 71,595 kor.

Turkeve r. t. városnak van 550 kereső iparosa, 121 kereskedője, 28 közlekedési személyzete és 2 irányban elágazó vasutvonala. Pénzintézeteiben a betét 1,481,799 kor. Nyereség 71,595 kor.

Ujbánya r. t. városnak van 506 kereső iparosa, 46 kereskedője, 21 közlekedési személyzete, két irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van egy közös fazekas műhelye. Pénzintézeteiben a betét 275,849 korona. Nyereség 8,158 kor.

Ujvidék th. városnak van 3,823 kereső iparosa, 1,324 kereskedője, 474 közlekedési személyzete és katonai laktanyája. Van légszeszgyára, selyem-, pamut-, konyak-, sör-, eczet-, kötőpamut-, szappan-, gép- és kendergyára, gőzfűrészelője, gőzmalma és gőzszáritója. Pénzintézeteiben a betét 10.328,338 kor. Nyereség 207,035 kor.

Vác r. t. városnak van 2,268 kereső iparosa, 454 kereskedője, 222 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 2 téglagyára, horgony-, hengermalma, 1 mosószer-, 1 szövőkötő-, 1 kocsi- és 1 cipőgyára, 1 hengermalma, kőbányája, kőfaragótelepe és 1 gyümölcs hajtatója. Pénzintézeteiben a betét 6.977,976 korona. Nyereség 115,517 kor.

Vizakna r. t. városnak van 207 kereső iparosa, 11 kereskedője, 17 közlekedési személyzete, 5 irányban elágazó vasutvonala, 1 gőzmalma és 1 szikvizgyára. Pénzintézete nincs.

Veszprém r. t. városnak van 2,155 kereső iparosa, 483 kereskedője, 303 közlekedési személyzete, 5 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van posztógyára, vajgyára,

faipargyára, téglagyára és 3 faipartelepe. Pénzintézteiben a betét 11.682,511 kor. Nyereség 259,414 kor.

Versecz th. városnak van 2,940 kereső iparosa, 764 kereskedője, 380 közlekedési személyzete, 5 irányba elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van 1 szeszgyára, 1 keményítő gyára, 1 téglagyára, 2 gépgyára, sörgyára, villamos telepe, aszfaltgyára és butorgyára. Pénzintézteiben a betét 10.490,722 kor. Nyereség 259,414 kor.

Zalaegerszeg r. t. városnak van 1,395 kereső iparosa, 338 kereskedője, 133 közlekedési személyzete, 2 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husznál több segéd munkást foglalkoztató 1 gyártelepe. Pénzintézteiben a betét 5.034,122 kor. Nyereség 91,152 kor.

Zenta r. t. városnak van 1,736 kereső iparosa, 495 kereskedője, 114 közlekedési személyzete, két irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van husznál több segéd munkást foglalkoztató 2 gyártelepe. Pénzintézteiben a betét 3.805,746 kor. Nyereség 66,015 kor.

Zilah r. t. városnak van 1.036 kereső iparosa, 146 kereskedője, 101 közlekedési személyzete, 3 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van szeszgyára, gőztéglagyára, 2 gőzmalma és villanytelepe. Pénzintézteiben a betét 2.787,310 kor. Nyereség 29,252 kor.

Zombor th. városnak van 2.666 kereső iparosa, 680 kereskedője, 306 közlekedési személyzete, 4 irányban elágazó vasutvonala és katonai laktanyája. Van gőzmalma és jéggyára. Pénzintézteiben a betét 12.492,086 kor. Nyereség 197,988 kor.

Zólyom r. t. városnak van 1,269 kereső iparosa, 136 kereskedője, 506 közlekedési személyzete és 3 irányban elágazó vasutvonala. Van vas- és lemezgyára, butorgyára, papirgyára, téglagyára, fűrészmalma, 2 gőzfűrésze és több kisebb ipartelepe. Pénzintézteiben a betét 4.296,021 kor. Nyereség 103,173 kor.

VI.

VÁROSAINK FILANTROPIÁJA.

Az a mozaikszerű egybefoglalás, mely a városok társadalmának külső formájában elibénk tárul: a felületes szemlélet előtt befejezett és teljes konstrukciónak látszik. De a mélyebbre tekintő gondolkodás előtt feltárulnak azok a nagy differenciák és szakadékok, melyek a városi társadalom alanyait egymástól távol állítják és elválasztják.

A gazdag és szegény; a tőkepénzes és a proletár; a tudós és a tanulatlan; a kényelemben élő ur és a dolgozó munkás; ugyanazon elhatárolt területen, ugyanazon külső légkörben éli napjait. E helyi közelség eredményezi tehát, hogy a városi társadalom gyenge részében nap-nap után felujul a differenciáknak fájó érzése és az elégtelenségnek gondolatával tölti be lélekvilágát.

És ha objektív bírálattal kutatjuk az elégtelenségnek valódi okait, azoknak forrását egyedül és kizárólag közgazdasági életünk mostohaságában találjuk fel; nevezetesen pedig abban az elszomorító körülményben, hogy a tudásnak és a munkának nincs meg a kellő értéke, sőt hiányzik a kellő alkalom is, mely a munkára való készségnek és vállalkozásnak érvényesülését elősegitené.

Sőt, ha még tovább megyünk az objektív okok feltárásában, akkor látnunk kell, hogy a városok társadalmát szabályozó és jellemző két főmozzanatban, nevezetesen pedig a kulturális fejlődés méreteiben és a gazdasági helyzet mai állásában nincs meg a kellő összhang, aminek természetszerű következménye, hogy a kulturhaladással támasztott jogos igényeket közgazdasági állapotunk nem képes kielégíteni.

Közéletünknek ez az egyoldalúsága tehát, mely egyrészt a kulturális téren teremt, nevel és gyarapít, másrészt pedig nem gondoskodik arról, hogy az intellektuális erőiben és a munkakészségben felszaporodó alanyoknak megfelelő foglalkozás és kereset jusson, eredményezi, hogy most már a városokból is ezekben vándorolnak ki messze idegenbe a munkaerők csak azért, hogy a mindennapi lét legelemibb szükségleteit kielégíthessék.

Eminens kötelesség vár tehát az államra, hogy az ország közgazdasági életének új alapokon való felépítésével kapcsolatosan szanálja a városok társadalmának kirívó bajait, s hogy a fennálló differenciák lehető kiegyenlítésével közelebb hozza egymáshoz azon tagozatokat, melyek a tudás és a munka kultuszában egyesíthetők. Evégből tehát a törvényhozás bölcsességének is meg kell találnia a célravezető utat, melynek feladata, hogy elhárítsa az elavult közgazdasági rendszernek azon akadályait, melyek azután utat nyitnak a tudás és a munka érvényesüléséhez.

Ezen fõszempontok kidomborítása mellett még csak az a megjegyzésünk, hogy a városok autonóm jogának kitágításával maguknak a városoknak is nagyobb gondot és lelkiismeretesebb odaadást kell tanúsítaniuk a társadalmi élet követelményeinek kielégítése iránt, különösen pedig azon vonatkozásokban, hol a városok közegészségügye a szegényügy fontos érdekével elválaszthatatlan kapcsolatban áll.

Midõn tehát a városok elvont cizciális életérõl megemlékezünk: nem szabad szemet hunynunk a humanizmus és az emberbaráti szeretet hangos követeléseinek elõtt; nem szabad mellõznünk a köteles gondoskodásnak mindazon intézményeit és intézkedéseit, melyeket a kulturállam fogalma feltételez és magában egyesít.

Gyermekvédelem, betegápolás és szegényügy: ez az a hármas program, melynek a szociális élet organizmusának szivverése gyanánt el kell foglalnia helyét nem pusztán a nemesen gondolkodó elmékben, hanem ott kell találnunk azt törvényhozó testületekben, az országos-, vármegyei- és városi kormányzat közérzésében és közfelfogásában egyaránt.

Közgazdasági helyzetünk gyökeres átalakulásának hangsúlyozásával, fentebb röviden utaltunk már azon preventív feladatokra, melyeknek célja a munkakészség kielégítésével a munkásosztály tisztességességes keresetének és megélhetésének biztosítása. A kezdő és bevezető lépés tehát ez, mely egyben hathatós gátoló eszköze a pauperizmus terjedésének. De a köteles gondoskodásnak kiegészítő feladata, minden bizonynyal a filantropia és humanizmus követelményeinek oly méretekben való kielégítése, mely szociális vonatkozásaiban alkalmas arra, hogy szabályozott és szűkebb mederbe terelje a nyomornak és a szenvedéseknek a társadalom alsóbb rétegeiben való szerteáradását.

De lássuk csak érzében az ország városainak intézkedéseiben és intézményeiben megnyilatkozó gondoskodását.

Abrudbánya r. t. városnak szegényügyi kiadása 1,157 kor. 34 fillér.

Arad th. városnak van árvaháza, szegényháza és állami gyermekmenhelye. Szegényügyi évi kiadása 120,889 kor.

Baja th. városnak van 4 gyermek menedéke és 1 városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 23.098 kor. 44 fillér.

Besztercze r. t. városnak szegényügyi kiadása nincs.

Besztercebánya r. t. városnak szegényügyi kiadása évenként 3,234 kor. Van továbbá egész vármegyére kiterjedő árvaháza, 1 róm. kath., 1 ág. ev. és 1 városi szegényháza.

Breznóbánya r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi kiadása 4,996 kor.

Bártfa r. t. városnak van városi és alapítványi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 5,000 kor.

Beregszász r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 2,450 kor.

Brassó r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 51,952 kor. 38 fillér.

Czepléd r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 11,750 kor.

Csikszereda r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 426 kor. 36 fillér.

Debreczen th. városnak van városi szegényháza. Szegényügyi kiadása 76,770 kor.

Dés r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 5,849 kor. 78 fill.

Déva r. t. városnak van leányárvaháza. Szegényügyi évi kiadása 3,000 kor.

Dobsina r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 2,400 kor.

Eger r. t. városnak van gyermekmenhelye, 7 ovodája és 2 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 4,800 kor.

Érsekújvár r. t. városnak van 3 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 5,000 kor.

Eperjes r. t. városnak van a nőegylet által fentartott 30 gyermek elhelyezésére alkalmas árvaháza, polgári ápoló intézete, r. kath. szegényháza és ág. ev. hitközségi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 10,200 kor.

Esztergom r. t. városnak van árvaháza, aggok háza és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 30,358 kor.

Fehértemplom r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 6,563 kor. 90 fillér.

Felsőbánya r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 3,733 kor. 18 fillér.

Gyöngyös r. t. városnak szegényügyi kiadása nincs.

Győr th. városnak van 5 gyermekmenhelye, 1 városi és 2 káptalani szegénymenedéke. Szegényügyi évi kiadása 56,788 kor. 65 fillér.

Gyula r. t. városnak van városi szegényháza és állami gyermekmenhelye. Szegényügyi évi kiadása 33,606 kor. 05 fill.

Gyulafehérvár r. t. városnak van 1 városi és 1 r. kath. püspöki szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 1,465 kor.

Hajduböszörmény r. t. városnak van 2 ovodája, gyermekmenhelye és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 16,400 kor.

Hajdunánás r. t. városnak van községi gyermekmenhelye és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 5,770 kor.

Hódmezővásárhely th. városnak szegényügyi évi kiadása 42,091 kor. 72 fillér.

Igló r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 7,860 kor.

Jászberény r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 5,748 kor.

Jolsva r. t. városnak van 2 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 853 kor.

Karánsebes r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 693 kor.

Kaposvár r. t. városnak van városi gyermekmenhelye és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 9,300 kor.

Kassa th. városnak van állami gyermekmenhelye, városi árvaháza és szegényháza. Szegényügyi évi 31,854 kor.

Kismarton r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 6,000 kor.

Kisujszállás r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 5,680 kor.

Kolozs r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 60 kor.

Kolozsvár th. városnak van állami gyermekmenhelye és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 52,348 kor.

Késmárk r. t. városnak van városi árvaháza és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 4,000 kor.

Komárom th. városnak van városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 19,543 kor. 61 fillér.

Kisszeben r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 2,268 kor.

Kecskemét th. városnak van állami gyermekmenhelye és városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 37,923 kor. 36 fillér.

Kiskunfélegyháza r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 10,669 kor.

Korpona r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 388 kor. 99 fillér.

Körmöcbánya r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 12,496 kor. 82 fillér.

Kőszeg r. t. városnak van „Erzsébet gyámoldá“-ja, városi szegényháza és „Albrechtinum-féle“ gyámoldája. Szegényügyi évi kiadása 9,500 kor.

Léva r. t. városnak van „Stefánia árvaháza“ és városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 1,680 kor.

Leibicz r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 700 kor.

Losoncz r. t. városnak van 2 gyermekmenedéke és 1 városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 3491 kor. 71 fill.

Lőcse r. t. városnak szegényügyi kiadás 1,631 kor. 05 fillér.

Lugos r. t. városnak van 1 árvaháza. Szegényügyi évi kiadása 5,000 kor.

Marosvásárhely th. városnak van állami gyermekmenhelye. Szegényügyi évi kiadása 13,055 kor.

Máramarossziget r. t. városnak van 1 szegényháza és 1 aggok ápoló intézete. Szegényügyi évi kiadása 10,000 kor.

Makó r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 11,420 kor.

Mezőtur r. t. városnak van 6 gyermekmenhelye. Szegényügyi évi kiadása 14,668 kor.

Miskolcz r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 30,353 kor. 72 fillér.

Modor r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 3,300 kor.

Munkács r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 4,930 kor.

Nagybánya r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 5,850 kor. 46 fillér.

Nagyenyed r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 3,800 kor.

Nagykároly r. t. városnak van 10 személy befogadására alkalmas szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 11,500 kor.

Nagykörös r. t. városnak van 30 személy befogadására alkalmas szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 20,600 kor.

Nagyőröcze r. t. városnak szegényügyi kiadása 700 kor.

Nagyszeben r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 16,303 kor. 16 fillér.

Nagyszombat r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 9,794 kor..

Nagyvárad th. városnak van állami gyermekmenhelye és 1 alapítványi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 25,767 kor. 76 fillér.

Nagybecskerek r. t. városnak van 70 személy befogadására alkalmas szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 14,433 kor. 33 fillér.

Nagykanizsa r. t. városnak van városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 15,704 kor.

Nagykikinda r. t. városnak van 1 városi szegénymenháza. Szegényügyi évi kiadása 15,704 kor.

Nyiregyháza r. t. város szegényügyi évi kiadása 20,000 kor.

Nyitra r. t. város szegényügyi évi kiadása 7,400 kor.

Ólubló r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 2,332 kor.

Pancsova th. városnak szegényügyi évi kiadása 11,652 kor. 40 fillér.

Pápa r. t. városnak van felekezeti ápodája. Szegényügyi évi kiadása 14,145 kor. 23 fillér.

Pécs th. városnak van állami gyermekmenhelye és városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 30,000 kor.

Pozsony th. városnak van 4 városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 60,343 kor.

Poprád r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 800 kor.

Rimaszombat r. t. városnak van 1 gyermekmenhelye. Szegényügyi évi kiadása 5,271 kor.

Rozsnyó r. t. város szegényügyi évi kiadása 400 kor.

Ruszt r. t. városnak van 39 személy befogadására alkalmas szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 2,803 kor. 27 fill.

Sátoraljaújhely r. t. város szegényügyi évi kiadása 2,000 korona.

Szatmárnémeti th. városnak szegényügyi évi kiadása 24,800 korona.

Szepesváralja r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 329 kor. 72 fill.

Székesfehérvár th. városnak van árvaháza és polgárok szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 37,684 kor.

Szegesvár r. t. városnak van árvaháza és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 15,600 kor.

Szentes r. t. városnak van városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 18,038 kor.

Szepesolaszi r. t. városnak van 2 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 700 kor.

Szilágysomlyó r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 1,450 k.

Szombathely r. t. városnak van állami gyermekmenhelye, vármegyei árvaháza (városi most van létesülőben), polgári gyámoldája és szegénykonyhája. Szegényügyi kiadások évi összege 35,600 kor.

Sopron th. városnak van 10 gyermekmenhelye és 2 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 50,000 kor.

Szentendre r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 4,850 kor.

Szentgyörgy r. t. városnak van gyermekmenhelye és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 1,440 kor.

Szabadka th. városnak van állami gyermekmenhelye és városi szegényháza. Szegényügyi kiadásainak évi összege 28,240 kor.

Szamosújvár r. t. városnak van 1 „Karácsonyi-féle szegényintézet“-e. Szegényügyi évi kiadása 3,053 kor.

Szászváros r. t. város szegényügyi évi kiadása 2,805 kor. 28 fillér.

Sepsiszentgyörgy r. t. város szegényügyi évi kiadása nincs.

Szokolcza r. t. város szegényügyi évi kiadása 2,888 kor. 80 fill.

Szászrégen r. t. városnak szegényügyi évi kiadása 3,700 kor.

Szászsebes r. t. városnak szegényügyi kiadása nincs.

Szeged th. városnak van állami gyermekmenhelye és városi szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 48,057 kor.

Szolnok r. t. város szegényügyi évi kiadása 2,080 kor. 79 fillér.

Temesvár th. városnak van állami gyermekmenhelye. Szegényügyi évi kiadása 70,000 kor.

Torda r. t. városnak tervezés alatt áll a gyermekmenedéke és szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 3,351 kor.

Trencsén r. t. város szegényügyi évi kiadása 4,087 kor. 06 fillér.

Turkeve r. t. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 5,303 kor.

Ujbánya r. t. városnak van 2 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 600 kor.

Ujvidék th. városnak van 3 gyermekmenedéke és 2 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 64,365 kor.

Vác r. t. városnak van 1 gyermekmenhelye és püspöki szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 7,600 kor.

Veszprém r. t. városnak van 1 gyermekmenhelye. Szegényügyi évi kiadása 16,000 kor.

Versecz r. t. város szegényügyi évi kiadása 7,500 kor.

Zalaegerszeg r. t. város szegényügyi évi kiadása 5,711 kor. 56 fill.

Zenta r. t. város szegényügyi évi kiadása 12,795 kor.

Zilah r. t. városnak van 1 szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 3,277 kor.

Zombor th. városnak van szegényháza. Szegényügyi évi kiadása 36,153 kor. 87 fillér.

Zólyom r. t. városnak van városi szegényháza, Szegényügyi évi kiadása 880 kor. 56 fillér.

VII.

EREDMÉNYEK.

A városok *vagyonkezelésének* fentebb közölt adataiból kitűnik, hogy az ország 130 városának magántulajdonát képező földbirtoka megközelíti a 800,000 katasztralis holdat; mely kompleksum évenként megközelítőleg 8.000,000 koronát jövedelmez. Igazolják egyben az idézett adatok, hogy a városok magántulajdonát képező lakóházak és egyéb épületeik évenként 2.000,000 koronát túlhaladó bérjövedelmet hoznak.

Ezen jelentékeny jövedelmekkel szemben csak 18 város van, mely községi pótdót nem fizet. Ellenben 20%-ig terjedő pótdót fizet 33 város; 20—50%-ig terjedő pótdót fizet 43 város; 50—100%-ig terjedő pótdót fizet 35 város. Csupán 1 város van, melynek pótdója túlhaladja a 100%-ot.

Tekintettel azon vagyoni helyzetre, melynek a városok nagy átlaga örvend; tekintettel továbbá az állam magas adótételei mellett a kivetett községi pótdók magas fokozataira és tekintve végül a városok által létesített és fentartott köz-instituczióknak korlátolt számát, kénytelenek vagyunk abbeli meggyőződésünknek kifejezést adni, hogy a meglevő vagyon-ság jövedelmeztetése nem kielégítő; sőt a kényelemszeretet egyes városokban annyira lábrakapott, hogy egyes jól jövedelmező közintézményeket sem a város maga létesít, hanem átengedi azokat egyesek, vagy társulatok üzleti spekuláció-jának; ekként terhelvén meg a várost évenként egy-egy tetemes összeggel anélkül, hogy a város törzsvagyonában gyarapodást eredményezne.

Igy tapasztaljuk ezt a modern közvilágítási eszközök elő-

állításánál; a közuti vasutak létesítésénél és több helyütt a vízvezeték berendezésénél is.

A raczionabilis városi gazdálkodás rendszere azt parancsolja, hogy a produktív beruházásokkal létesítendő közintézményeket saját költségén teremtsen meg maga a város oly módon, hogy az azokból eredő jövedelmek szolgáljanak elsősorban a beruházások évi amortizációjára; a használati egységárból ekként nyerendő jövedelemtöbblet (nyereség) pedig fedezze részben, vagy egészben a város által igényelt közhasználat költségeit.

Ezen helyes gazdálkodási rendszer eredményezheti azután, hogy a vízvezeték és közvilágítás városi intézményéből támadó jövedelmek a beruházások költségeit teljesen letörlesztvén, az önmagukat kifizető közintitucziók elvégre a városnak állandó jövedelmi forrásaivá válnak.

Az okos és célszerű gazdálkodás e rendszerének megvalósítására a városok annyival is inkább utalvák, mert hiszen a hygienikus követelmények, a szociális élet és a kultura terén oly sok és nagy feladat vár a városokra, melyeknek megvalósítása és kielégítése amugy is tetemes anyagi áldozatot és beruházást követel.

Az az óriási földterület, mely a városok magántulajdona gyanánt jórészen a városokat övezi, a közgazdasági érdekek által követelt eksztenziv fejlődésnek oly bő lehetőségét és alkalmát szolgáltatja, mely különösen a belterjes mezei gazdálkodás és azzal kapcsolatban a gyáripár fejlesztésének hatalmas eszközét adja a városok kezébe.

De ezekre a lényeges momentumokra később ugyis visszatérünk.

Az egyes városok vagyoni helyzetének és gazdálkodásának összehasonlításából még csak az a megjegyzésünk, hogy feltűnő az a mozdulatlanság, mint éppen azon városok legnagyobb részénél tapasztalunk, melyek megfelelő vagyon és jövedelmek felett rendelkezve, elenyészőleg csekély gondot fordítanak és anyagi áldozatot hoznak a hygienikus érdekek szanálására és a humanizmus követelményeinek azon vonat-

kozásaira, melyek a városok szociális életével és érdekével egybekapcsolvák.

Holott a városoknak legeminensebb kötelessége, hogy lakosaik érdekében oly *közegészségi állapotot* teremtsenek, mely nem pusztán kényelmet és megelégedést biztosít, hanem egyuttal a népesedési mozgalom kedvező alakulásának is hatatos eszköze gyanánt bizonyul.

És ha körültekintünk az ország vidéki városaiban, e téren nem látjuk a gondoskodó és teremtő munkának azokat az arányait és jelenségeit, melyeket a városokhoz fűzött jogos igényeink alapján elvárhatnánk.

Lám az ország 130 vidéki városa közül csak 36 városnak van ivó és használati vizszerzésre alkalmas vízvezetéke. Van ezenkívül 28 városnak 208 ártézi kutja és 29 városnak 492 furt kutja. Csatornahálózata azonban csak 12 városnak van. Közkórháza pedig van 89 városnak.

A közvilágítás terén örvendetesen látjuk terjedni a légszesz- és villam-világításnak modern rendszerét. Ámde városaink legnagyobb részében még most is a petroleumlángok pislogó fénye hint világot az éj sötétébe.

Városokban törvény irván elő a közvágóhidak létesítését, mégis tapasztalnunk kell, hogy egy-két városnak még ezen intézménye is hiányzik. A létezőknek tulnyomó része pedig oly primitiv rendszerben épült, hogy hiányzik azokból a leg-szükségesebb kellék: a vízvezeték. A sertésszuró teleppel és hűtőkamarákkal kapcsolatos modern közvágóhid pedig a legnagyobb ritkaságok közé tartozik.

Az e téren mutatkozó mostoha állapotnak természetszerű következése tehát, hogy a város közéletmezési szükségletét kielégítő sertéseket, bárányokat, kecskéket; sok helyütt még a bornyukat is a legprimitívebb berendezésű házi metsző- és szurószékekben metszik és szurják le; minélfogva a mészárosok és hentesek házi telepein, a közegészségi követelmények teljes negligálásával összehalmozva, egybegyűlve rothad és ernyed a kieresztett vér és egyéb hulladék; így fertőzvéen meg talajt, vizet és levegőt egyaránt.

Fentebb már említettük, hogy 89 városnak van közkórháza; melyeknek jórésze nyilvánosság jellegével van felruházva. Tébodydaja, illetőleg elmeügyögyitö intézet csak kettö van, mely oly csekély szám, hogy Angliával szemben mélyen el kell pirulnia a magyar hygiénének! Kórházaink tulnyomó része is azonban kezdetleges. Nélkülözök a modern igények legelemibb követelményeit. Nagyrészenek megbocsáthatatlan organikus hibája pedig az, hogy a nap teljes 24 óráján át nem áll állandóan orvosi szakerö rendelkezésre; minek következtében a sürgös orvosi beavatkozást és segitést igénylő betegek szakértö orvos hiányában a kórházi betegápoló avatatlan kezei között lehelik ki végsö sóhajtásukat.

Az utczaburkolás rendszere városainkban szintén nagyon kezdetleges. De hát ez természetes is. Mert ahol nincs csatornázás és vízvezeték, ahol az utczatestek víztelenítésével és locsolásával a közegészségi követelményeknek megfelelő állapotot teremteni nem lehet, ott még a szilárd anyaggal való burkolás se lendit sokat a közegészségi viszonyok javulásán.

De a mely városokban szilárd anyaggal (aszfalt, keramit, kockkakö) való burkolást látunk is, azokkal legnagyobb részt, csak a parádés utczákban, a főközlekedési vonalakon találkozunk. A mellékutczák és utvonalak pedig maradnak a régi elhanyagolt, primitiv állapotban.

A városok gyalogjáróinak rendszerint aszfalttal való burkolása tekintetében, jelentékeny haladás mutatkozik; ami a városi jelleg fejlesztésén kívül a helyi gyalog közlekedés képszempontjából mindenestre figyelemreméltó jelenség.

A város szegényebb sorsu lakosságának egészségi érdekében nagy súlyt kell fektetnünk a közfürdök létesítésére; melyek ezidö szerint még kevés városban állanak a közönség rendelkezésére.

Városainknak intézményekben most vázolt közegészségi állapota teszi tehát érthetövé a halandóságnak azt az ijesztö mértékét, mely szerint a születések száma csak 20 és néhány %-kal haladja tul a halálozások számát. Ugyanis az ország

130 városában a legközelebb elmúlt évben élve született 71,569 személy; az elhalálozások száma pedig 57,144 volt.

E lesújtó arány méltán gondolkodóba ejtheti az illetékes tényezőket; és ezek között első sorban magukat a közvetetlen cselekvésre és gondoskodásra kötelezett városokat; de egyúttal az ország kormányát és törvényhozását is, melyeknek eminens feladata, hogy a létező bajok okainak felderítésével megtalálják az utat és módokat arra, hogy az ország kulturális és közgazdasági centrumaiban a közegészség ügyének szolgálatában álló modern institucziók mielőbb megteremtessenek.

A városok kulturális élete terén figyelmünk első sorban a népoktatás ügyére és állapotára irányul. Habár sok helyütt a tanítás sikere és az iskolai hygienia rovására az iskolai helyiségek tulsufolvák; a kötelező népoktatás követelményeinek megfelelően, kellő számú népiskolák állanak rendelkezésre. Erészben a városok is, mind iskolafentartók meghozzák a tőlük kitelhető anyagi áldozatot, amennyiben az ország 130 vidéki városa évenként 6.204,155 koronát szentel iskolai célokra.

Törvénybe iktatott népoktatási rendszerünknek nagy hézaga és fogyatkozása azonban az, hogy a kötelező oktatás parancsoló ereje mellett, nem mondja ki az ingyenes oktatást; vagyis, hogy az állam, amely kötelez, egyúttal a tandíjmentesítés és a tanítóerők javadalmazásainak viselése mellett, nem adja meg a kellő módot és alkalmat, hogy az oktatásra kötelezett gyermekek minden anyagi gondtól mentesen tehesse nek eleget törvényben megszabott kötelezettségüknek.

Az anyagi terheket áthárító ezen hibás rendszerből ered azután az államnak azon erőkorlátoló helyzete, mely szerint a népoktatás ügyének szabályozására teljes ingerenciát nem nyervén, a magyar nyelv kötelező oktatásának és így a magyar nemzeti nyelv szuverén joga érvényesülésének gyakorlati eredményt sem biztosíthat.

Ám a felekezeti érzékenység és a városi érdekek megóvása szempontjából viselje a népoktatás dologi terheit (épület, fűtés, világítás) maga a felekezet, vagy iskolafentartó vá-

ros ; ezzel biztosítván népiskolájának jellegét ; de az ingyenes népoktatás mellett, az általa kinevezett tanító erőket fizesse az állam ; mert csak ezen igazságos tehermegosztás biztosítja a magyar nemzetnek a magyar nemzeti nyelv szuverén joga érvényesülésére vonatkozó köteles gondoskodásának megvalósulását.

Az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének alapvető feltétele, a magyar nemzeti nyelvnek a népiskolákban való kötelező oktatása. És hogy ezen alapvető cél megvalósítható legyen, el kell takarítanunk az utból minden néven nevezendő akadályt, mely akár ethikai, akár materiális vonatkozásban mintegy jogosnak látszó gáncs értékében gátolhatja a jogos nemzeti törekvésnek érvényre jutását.

Az a feladat, mely a magyar nemzeti nyelv jogának érvényét az elemi oktatás területén keresi, megkezdett munkájában simán haladhat a maga útján ; de csak azon esetben, ha a törvénybe iktatott hatalmi szó mellett az állam és a törvényhozás nem nyul a városok és a felekezetek zsebébe ; hanem anyagi hozzájárulással kellőképpen ellensúlyozza és kiegyenlíti a jelzett jellegű népiskolákkal szemben szerzett ingerenciáját.

Nemcsak figyelemreméltó, de egyuttal megszivlelendő azon jelenség, melyet a fentebb közölt adatok tárnak elénk. Mig az idegen ajku lakossággal elegyes városokban nagy számban fordulnak elő a magyarul beszélni nem tudók ; addig a majdnem szinmagyar elem lakta városokban feltűnően nagy az analfabéták száma. Nemzeti kulturánkat jellemző eme szomorú jelenségek habár a legközelebbi múlt évtizedben a javulásnak szemellátható eredményeit mutatják is ; a népnevelés rendszerének fentebb jelzett radikális módja tekintendő az egyedül célravezető új rendnek, mely mindkét irányban hivatva lesz a meglevő bajokat gyökeresen orvosolni. Lehet, hogy egy emberöltőre lesz szükség, hogy a kitűzött nagy cél megvalósuljon, de elvégre az átalakulás munkáját meg kell kezdenünk ; még pedig inkább kissé elkéssetten most, mint soha !

A reális pályára készülő ifjúságnak megfelelő számú polgári fiúiskola áll ugyan rendelkezésére; nagy fogyatkozása azonban e tanszagnak, hogy gyakorlati iparoktatással nincsen egybekapcsolva, minél fogva szakképzett iparosokat nem nevel, hanem mintegy a felső kereskedelmi iskola elvégzésére való kényszerítéssel csak a vasuti, postás és kereskedői szakokra termel és képesít már-már felesleges méretekben a kelleténél több anyagot.

Polgári leányiskoláink száma kielégítő. De nagy hiány mutatkozik a felsőbb leányképzés terén; és nem kis hátrány az, hogy a meglevőknek is nagyrésze felekezeti jellegű.

Reáliskolánk kevés. A gimnáziumok jórésze szintén a felekezetek kezében van. Ez nem volna baj. De nagyobb baj az, hogy a meglevő gimnáziumok osztályai tulzsufolvák; minél fogva a rendkívüli nagy tanítási anyag mellett nincs elég idejük és alkalmuk a tanító erőknél arra, hogy minden egyes tanuló ifjunak képességét, jellemét és hajlamait kiismerve, a szakpályára való előkészítés feladatában teljes mértékben érvényesítsék irányító és utmutató feladatukat.

Egyetemünk a budapestin kívül csak Kolozsvárott van.

A tanítóképzés terén — mely részben szintén a felekezetek kezén van — éppen a magyar nemzeti nyelv oktatása érdekében a létező állapot nem kielégítő.

Kétségtelen, hogy az ország alkotmányának visszaállítása óta a színházak, mint kulturintézmények jórészen elveszítették a magyar nemzeti érzés ápolására és a magyar nemzeti nyelv terjesztésére kiható értéküket. De az ország határszéli városaiban a magyar színművészet még mindig teljesít oly méretű kulturmissziót, mely megérdemli, hogy a helyi érdeklődésen kívül az ország kormányzásának figyelmét is felhívja és annak tegye kötelességévé, hogy a határszéli városok a modern igényeknek megfelelő állandó színházakkal láttassanak el.

A színművészet kulturhivatására való tekintettel konstatálhatjuk, hogy a vidéki városok számának figyelembevételével aránylag nagyon csekély a modern színházak száma. Így

állandó téli színháza csak a következő városoknak van: Arad, Kolozsvár, Debreczen, Szeged, Pozsony, Sopron, Kassa, Pécs, Nagyvárad és Kecskemét. Másodrendű színházak: Szabadka, Ds, Győr, Nyitra, Miskolcz, Szatmárnémeti, Eperjes, Nagyszeben, Székesfehérvár, Sátoraljaújhely, Szombathely, Nagyszombat, Pápa, Nyiregyháza és Ujvidék. Nyári színházak, illetőleg szinkörök vannak a következő városokban: Hódmezővásárhely, Makó, Kaposvár, Máramarossziget, Arad és Pozsony.

Nyilvános könyvtára, illetőleg népkönyvtára majdnem minden városnak van. Muzeumok, képtárak és etnografiai gyűjtemények csak elszórtan találhatók.

Könyvnyomdája van majdnem minden városnak. Helyi hirlap pedig 83 városban jelenik meg.

Magyarországnak, mint par excellence agrikultur-államnak régi jellege, az idő és viszonyok változásai dacára, megmaradt a maga egyoldalúságában.

Mig a bennünket övező iparállamokban évtizedeken keresztül serényen folyt a *közgazdasági átalakítások* öntudatos munkája, addig mi maradtunk a régiekben; és nem vetünk tudomást a körülöttünk történő új berendezkedésekről, melyeknek célja és feladata nem egyéb, mint a közgazdaság két főágának: a mezőgazdasági és ipari érdekek harmonizálásának megteremtése és megszilárdítása.

Mig a hatalmas iparállamok, konszolidált közgazdasági érdekeik természetszerű kiegészítéseül, öntudatos számításon alapuló tevékenységüknek súlyát mezőgazdasági érdekeik fokozatos fejlesztésére fordították, — addig a mi országunk, bízakodva a föld termő erejében és nagy kiterjedésű földbirtokainak nyers produktumának kelendőségében: mozdulatlanul megmaradt közgazdasági rendszerének és berendezkedésének régi bázisán. Holott a szemeink előtt lefolyó eseményeknek és változásoknak tapasztalata és ezekkel kapcsolatosan annak tudata, hogy az ország közgazdasági strukturájának, a velünk szerződéses viszonyban álló külföldi államok fejlődő közgazdasági viszonyaihoz kell idomulnia és alkalmazkodnia, elégséges lett volna azon kötelesség teljesítésének felismerésére,

mely szerint a magunk részéről is elkövessünk minden telhetőt, hogy közgazdasági érdekeinknek egyensulya meg ne zavartasék.

Magyarország földterületéből a nagybirtokokra esik általában 32,29⁰/₀; sőt az ország némely részében annak négytizede. Így volt ez az 1890. évben, midőn a népszámlálás eredménye szerint az ország lakosainak száma 17.483,291 volt. De ezen változatlan állapotot találta az 1900. évi népszámlálás is, melynek eredménye szerint az ország lakosságának száma 19.259,559-re szaporodott; tehát 1.771,268 emelkedést mutatott.

A Hegedüs Loránt „Önálló vámterület és kötött birtok” című jeles dolgozatában közölt adatok szerint az *amerikai egyesült államok* 5.737,372 farmja közül kerek számmal négymillió van 20—175 acres (acre = egy magyar hold) farm — tulajdonosok kezén és 1,000 aceren felül mindössze csak 47,160 farm, tehát az összes farmoknak csak nyolcztized része található.

Franciaországban manapság a föld felosztása oly egyenletes, hogy a területnek 10⁰/₀-a van 2 hektárnál kisebb; 54⁰/₀-a 2—50 hektáros tulajdonos kezén s a 200 hektáron felüli földbirtok mindössze csak 16⁰/₀-át foglalja le Franciaországnak.

Németország egész földjének 30⁰/₀-át foglalta le a poroszbirtok, a husz hektártól száz hektárig való. Magyarországon erre a birtokképletre csak 10⁰/₀ jutott, sőt a Dunántul csak 6.19⁰/₀.

Meklenburgot és Anhaltot kivéve, a nem porosz-német államokban a nagybirtok a földterületből nem bir többet, mint 1⁰/₀-ot. Az iparnak nagy székhelyein, mint Szászországban, csak mintegy félszázalék a nagyuradalom; ellenben itt 30⁰/₀-kal van képviselve a parasztbirtok; másutt az arány 39—55⁰/₀-ig emelkedik. A porosz föld felosztása majdnem olyan arányu, mint a német birodalomé. De ott, hol a nagybirtok 10⁰/₀-nál nagyobb részt vett ki magának (a keleti tartományokban), ott legkisebb az ipar és legnagyobb a kívándorlás. Ellenben minél jobban nyugatfelé tartunk, annál rohamosabban nőnek a gyárkémények és annál kisebb aránya van a nagybirtoknak a föld tulajdonjogában. A Rajna vidékén és

a Ruhr vidék, a német-ipar nagyszerű központjain, a gyári termelés félelmetes számokban növekedik: ugyanakkor a föld-birtok elosztása éppen az ellenkezője annak, amit hazánkban tapasztalunk. Parasztbirtokokra háromszor, négyszer, hatszor annyi jut, mint nálunk; s a nagybirtokra itthon 30 és 40 százalék; ott 0:40, 0:36 százalék. És nevezetes, hogy a leg-újabb porosz statisztika, mely éppen most gyűjtötte össze a porosz föld eladósodásáról beszélő adatokat, szintén azt írja, hogy mennél jobban haladunk a keleti tartományokból az iparos nyugat felé, annál kevesebb teher nyomja a földet. Az eredmény tehát Somberek szerint ez: „Németország általában parasztorság, melynek egyes részeibe erősen belekeveredik a nagybirtok; de egészben véve a nagybirtok nem foglalja el a területnek egynegyedét, ha száz hektártól számítjuk; a kétszáz hektáron felüli birtokok éppen egyötödét teszik ki s csak egy tizede jut rájuk a területnek, ha az ötszáz hektártól feljebb vesszük az uradalmakat.“

Az ország lakosságának öröndetes arányu szaporodásával és a kulturfejlődés fokozatos fellendülésével szemben tehát történnie kellett volna valamely változásnak közgazdasági életünk területén. És e változás legelemibb és legtermészetesebb formájának első sorban a par excellence agrikultur területen kellett volna végbemennie azáltal, hogy a nagyarányu kötött birtokok egy része fetszabadíttatván, az ily módon felszaporodott kisebb gazdaságok tulajdonát a földéhes népszaporulat szerezhette volna meg és azokon talált volna elhelyezést. Ennek kiegészítéseül az egyoldalú magtermelés helyébe lépő intenzív mezőgazdálkodás rendszeréhez kellett volna csatlakoznia a gyári iparunk fokozatos fejlesztésének is. A föld tulajdonára és munkára egyaránt vágyó népszaporulatnak életérdekeiről törvényes eszközökkel ily módon gondoskodván, meg lett volna a mezei munkásnak is a kielégítő keresete és lett volna a gazdának is munkása.

Ámde az ország népének fentebb számszerint kifejezett szaporodása mellett mi törvényhozói intézkedés sem történvén közgazdaságunk elavult rendszerében; miután a régi keretek

nem voltak többé alkalmasak a másfélmillió lakos szaporulatot túlhaladó népesség befogadására: annak következménye lett az Amerikába való nagyarányú kivándorlás; mely a legközelebbi múlt évben azon elszomorító képet mutatja, hogy a kivándorlók száma közel 100,000-rel haladja túl hazánkban a születések számát; nem hagyván érintetlenül a városokat sem; amennyiben a városokból történt kivándorlás a hivatalos adatok tanúsítása szerint az itt felsorolt méreteket öltötte: Arad 56, Baja 10, Debreczen 147, Győr 10, Kassa 440, Kecskemét 3, Kolozsvár 30, Komárom 6, Marosvásárhely 14, Nagyvárad 97, Pancsova 97, Pécs 118, Pozsony 118, Selmecz- és Bélabánya 11, Sopron 44, Szabadka 8, Szatmárnémeti 88, Székesfehérvár 50, Temesvár 201, Ujvidék 100, Versecz 84, Zombor 3, Abrudbánya 4, Bártfa 130, Bazin 12, Beregszász 14, Besztercze 25, Besztercebánya 25, Breznóbánya 45, Csikszereda 3, Czepléd 2, Dés 37, Déva 32, Dobsina 78, Eger 31, Eperjes 95, Érsekújvár 9, Erzsébetváros 23, Esztergom 12, Fehértemplom 108, Gölniczbánya 49, Gyöngyös 19, Gyula 48, Gyulafehérvár 24, Hajduböszörmény 4, Hajdunánás 4, Hajduszoboszló 3, Hátszeg 27, Igló 146, Jászberény 4, Jolsva 21, Kaposvár 2, Karánsebes 75, Karczag 10, Késmárk 62, Kézdivásárhely 100, Kiskunfélegyháza 1, Kismarton 39, Kisszeben 89, Kolozs 1, Korpona 15, Körmöczbánya 14, Kőszeg 1, Leibicz 63, Léva 2, Losonc 34, Lőcse 142, Lugos 83, Makó 3, Máramaros-sziget 35, Medgyes 113, Mezőtúr 5, Miskolcz 67, Modor 76, Munkács 105, Nagybánya 5, Nagybecskerek 34, Nagyenyed 8, Nagykanizsa 16, Nagykároly 22, Nagykikinda 128, Nagykőrös 6, Nagyőrce 27, Nagyszeben 14, Nyíregyháza 154, Nyitra 16, Ólubló 24, Pápa 169, Poprád 11, Rimaszombat 28, Rozsnyó 52, Sátoraljaújhely 144, Segesvár 109, Sepsiszentgyörgy 31, Szakolcza 61, Szamosújvár 2, Szászsebes 167, Szászváros 80, Székelyudvarhely 9, Szentendre 13, Szentés 23, Szentgyörgy 13, Szepesbéla 49, Szepesolaszi 83, Szepesváralja 66, Szilágyssomlyó 4, Szolnok 6, Szombathely 1, Torda 16, Trencsén 7, Turkeve 2, Ujbánya 4, Ungvár 178, Vizakna 61, Zalaegerszeg 3, Zenta 10, Zilah 5,

Zólyom 12. A városokból kivándoroltak összes száma tehát: 6,690.

Valóban elszomorító kép, mely eredendő okát egyedül gazdasági viszonyaink mostohaságában találja!

Kereső iparosaink és kereskedőink kielégítő száma mellett a közlekedési személyzet száma jelentékeny, mely körülményt egybevetve a vasutvonalak nagy számával, a közlekedés fejlettségének kétségbevonhatatlan bizonyítéka.

Gyáriparunk azonban csak a kezdetlegesség stádiumát éli; valamint ipartelepeink száma is jelentéktelen.

Ennek természetszerű okát már fentebb kimutattuk. De ezen mostoha helyzetből következik annak tapasztalata is, hogy az ország 122 városában működő pénzintézetekben összesen 1079,798,705 korona betéti tőke van elhelyezve. Tehát oly óriási tőke hever improduktív módon, fontosabb közgazdasági rendeltetés nélkül, mely után a múlt 1905. évi nyereség 19,402,400 koronát tett ki.

Holott a gyáralapítási alkalom nagy közgazdasági előnye mellett bizonyára nagyobb osztalék is jutna a betéti tőke tulajdonosainak.

Az ország 130 városa közül 73 városnak van rendes katonai laktanyája. Melynek jelentőségét közgazdasági szempontból nemcsak azért tulajdonítunk, mert az ország lakosságának jórészét megszabadítja az egyéni beszállásolás súlyos terhétől; hanem azért is, mert a katonaság, mint nagyfogyasztó tömeg tetemesen növelvén a helyi közforgalmat, a városok közgazdasági érdekeinek jelentékeny előnyére válik.

Közüti vasútja 16 városnak van, melyek tulnyomó részben vállalatok kezelésében lévén, a helyi személy-forgalom könnyítésén kívül mi anyagi előnyt sem biztosítanak.

Az ország városainak szociális viszonyaira vonatkozólag konstatáljuk, hogy a 130 vidéki város közül 94-nek van szegényháza; és az összes városoknak évi szegényügyi kiadása teljes összegében 1,570.365 korona.

Eltekintve a városok komplikált szocialis életének, ennek

közintituczióival szerves kapcsolatban álló egyéb vonatkozásaitól, konstatáljuk, hogy a városoknak csak elenyészőleg csekély létszám befogadására berendezett, ugynevezett „szegény házai“, a humanizmusnak csak oly „tessék lássák“-féle intézményei, melyek tán elég jól hangzanak, de a szegényügy gyökeres szanálására egyáltalán nem alkalmasak. Ha tehát figyelembe vesszük azon körülményt, hogy a 94 város szegényházának fentartási költségei, az 1,570,365 korona szegényügyi évi kiadásban benfoglaltatnak, képzetet alkothatunk magunknak arról, hogy városaink szegényügye mily primitív, mily elhanyagolt állapotban leledzik.

Valljuk csak be őszintén, hogy érzésben a főhiba a törvény helytelen rendelkezésében keresendő. Mert mikor a törvény kifejezetten azt mondja, hogy minden város köteles saját szegényeinek eltartásáról gondoskodni és ezzel kapcsolatosan a szegények eltartásának gondját mégis a jótékony intézetek, tehát a társadalmi institucziók jóakarátára bizza, akkor az a törvény kötelezőleg nem gondoskodik, hanem csak ajánlólevelet küld és a társadalom jobb érzésére apellál.

A törvénynek e fonáságából ered tehát, hogy városaink tulnyomó részének nincs szegényügyi szabályrendelete; vagy ha van is ahhoz fogható erejű irott rendelkezése, az nem egyéb, mint a házról-házra való koldulás privilégiumának statuálása, mely nemcsak az urbanitás jellegét sértő, a csavargást elősegítő, valódi célját meg sem közelítő és közegészségi szempontból elítélendő rendszer, hanem egyuttal a városok külső tekintélyével sem összeegyeztethető jelenség.

Nem tartozik e szerény dolgozat keretébe megjelölni az utat és módokat, melyek segélyével a városok szegényügye szanálendő. Pusztán csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy a közsegélyre szoruló városi szegénynek első sorban a mindennapi élelemre, másodsorban lakóhelyre és harmadsorban ruházatra van szüksége. Alkosson tehát a most jelzett követelményekhez képest minden város szabályrendeletet oly rendelkezésekkel, melyek szegényeik legelemibb igényeit kielégítik; de a házankénti koldulás rendszerének fentartásával ne ápolja

a szegényekben a rendetlen életmód permanenciáját és az alkoholizmusnak átkos kultuszát!

Bármily szigorú kritikával mérjük is városainknak köz-állapotát, nem férhet kétség ahhoz, hogy kulturális és közgazdasági intézményeikben, valamint lakosságuk intellektuális színvonalában egyesítik magukban azokat az alapvető feltételeket, melyeknek öntudatos és fokozatos fejlesztésével az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének és megszilárdításának számottevő tényezői gyanánt valósíthatják meg hivatásukat.

És bár igaz, hogy némely városok jelentékeny anyagi erőik és eszközök felett rendelkezve, intézményeik megteremtése körül nem fejtették ki azt a tevékenységet és produktív alkotó munkát, melyet tőlük teljes joggal elvárni lehetett. És bár igaz az is, hogy a vagyonkezelés terén, az eredmények tekintetbevételével, nem látjuk megvalósítva azt a racionális rendszert, mely a célszerű és okos takarékoság elvén felépülve sokszor kicsiny eszközökkel nagy eredmények elérésére alkalmas. Mindazonáltal nagy általánosságban kénytelenek vagyunk konstatálni, hogy a városok fejlődésének lassu menete főleg a törvényalkotások azon mostoha elbánásából ered, mely szerint sem erkölcsi, sem anyagi téren nem gondoskodnak kellően a törvények a városok érdekeinek oly arányu felkarolásáról, mely őket nagy feladataik megvalósítására kellő erővel ruházná fel.

Eltekintve a városok, különösen pedig a rendezett tanácsú városok autonomiájának a szabad mozgást és buzgó tevékenységet megbénító korlátozásáról és a falusi községekkel ugyanazon színvonalra való degradálásától, számtalan oly terhet rónak törvényeink a városokra, melyek az állam céljaival és feladataival azonosulva, a városoknak költségvetését egyáltalán nem érinthetnék.

Holott, ha az állam fontos érdekeit szolgálni hivatott feladatokkal járó kiadásokat az állam a városok terhére át nem hárítaná: a városok költségvetése szükségleti részének számottevő hányada felszabadulna és a város rendelkezése alatt maradna oly rendeltetéssel, hogy abból minden város helyi szükségle-

teinek intézményes kielégítése céljából eleget tehet a közegészség, kulturhaladás, közgazdasági jólét és a szociális terén hiányzó alkotó munka és gondoskodás kötelezettségének.

Vegyük csak elsősorban a 6.204,155 korona kiadást, melyet a városok az iskolák fentartására kénytelenek évenként fordítani. Mily előny hárulna a városokra, ha azon pillanatban, midőn a magyar nemzeti szempontból is statuálandó ingyenes népoktatás és a tanító-erőknek az állam részére biztosított kinevezési joga rendszerének életbeléptetésével a városok iskolai kiadásainak terhe 50—60 százalékkal megkevesbedik ? !

De tovább menve, nem ismételtetjük eléggé a feladatoknak azon sokoldalúságát és sokaságát, melyeket a városok átruházott hatáskörben az állam helyett teljesítenek, melyek legszerényebb számítással is igénybe veszik az összes városok 17.000,000 koronát túlhaladó személyi kiadásainak legalább is 18—20°/_o-át.

Ha tehát megfelelő alapot keresünk arra, hogy a városok jelzett irányban teljesített funkciójukért kellőképpen rekompenzáltassanak, akkor csak reá kell mutatnunk az alább közölt kimutatásban foglalt városi huszfogyasztási adók teljes összegére, mely a 3.000,000 korona évi szolgáltatást megközelítvén, ez indirekt adónemnek átengedésével a városok jogos igényei teljes kielégítést nyerhetnek.

A városok huszfogyasztási és boritaladójának egy évi kimutatása itt következik :

Város neve	Husadó		Boritaladó	
	Korona	fillér	Korona	fillér
Arad	80000	—	130000	—
Baja	20000	—	55000	—
Debreczen	132000	—	168000	—
Győr	86000	—	156000	—
Hódmezővásárhely	20240	—	41760	—
Kassa	16000	—	115800	—
Kecskemét	55000	—	105000	—
Kolozsvár	106000	—	100000	—
Komárom	24876	—	65125	—
Marosvásárhely	36274	—	44623	—
Nagyvárad	113000	—	94000	—
Pancsova	22000	—	44000	—
Pécs	80000	—	150000	—
Pozsony	164000	—	205500	—
Selmeczbánya	6211	—	15468	—
Sopron	58000	—	138000	—
Szabadka	70242	—	191230	—
Szatmárnémeti	42000	—	56000	—
Szeged	154000	—	387073	—
Székesfehérvár	50000	—	11000	—
Temesvár	125000	—	170000	—
Ujvidék	48088	—	66311	—
Versecz	40550	—	53450	—
Zombor	33470	—	59529	—
Abrudbánya	4260	—	5814	—
Bártfa	4504	—	6602	—
Bazin	2880	—	11390	—

Város neve	Husadó		Boritaladó	
	korona	fillér	korona	fillér
Beregszász	6885	—	9016	—
Besztercze	22457	—	22342	—
Brassó	106913	—	81056	—
Breznóbánya	3200	—	4000	—
Czepléd	20500	—	42500	—
Csikszereda	3500	—	6500	—
Dés	13752	—	8023	—
Déva	6269	—	11438	—
Dobsina	3407	—	5464	—
Eger	38100	—	46900	—
Eperjes	30000	—	30617	—
Érsekújvár	10000	—	27000	—
Esztergom	20000	—	55000	—
Fehértemplom	21000	—	36000	—
Gölniczbánya	4392	—	2637	—
Gyöngyös	15667	—	30998	—
Gyulafehérvár	15689	—	21310	—
Gyula	18000	—	22000	—
Hajduböszörmény	16939	—	40753	—
Hajdunánás	10012	—	8088	—
Hajduszoboszló	7310	—	10690	—
Igló	8505	—	10583	—
Jászberény	17660	—	42339	—
Jolsva	1800	—	6000	—
Kaposvár	16180	—	56320	—
Karczag	8260	—	27740	—
Karánsebes	5900	—	8100	—

Város neve	Husadó		Boritaladó	
	Korona	fillér	Korona	fillér
Késmárk	5000	—	5000	—
Kiskunfélegyháza	18000	—	58000	—
Kézdivásárhely	10640	—	17360	—
Kiskunhalas	9000	—	34000	—
Kisszeben	3000	—	4136	—
Kismarton	3900	—	15600	—
Kisujszállítás	5580	—	14020	—
Kolozs	660	—	1040	—
Körmöcbánya	3000	—	4400	—
Korpona	1377	—	4668	—
Kőszeg	8200	—	21400	—
Leibicz	700	—	1500	—
Léva	7000	—	21500	—
Lőcse	8319	—	10930	—
Losoncz	13522	36	22477	64
Lugos	17000	—	25000	—
Makó	21500	—	40500	—
Máramarossziget	17000	—	25000	—
Medgyes	11144	—	10930	—
Miskolcz	77425	—	91575	—
Mezőtúr	9000	—	22000	—
Modor	1601	—	10899	—
Munkács	18000	—	17000	—
Nagybánya	24000	—	67600	—
Nagybecskerek	33000	—	43000	—
Nagyenyed	7769	—	11658	—
Nagykanizsa	24400	—	67700	—

Város neve	Husadó		Boritaladó	
	korona	fillér	korona	fillér
Nagykároly	15980	—	27382	—
Nagykikinda	20000	—	43000	—
Nagykőrös	18000	—	45000	—
Nagyőrce	1600	—	3400	—
Nagyszeben	102000	—	50000	—
Nagyszombat	19000	—	46000	—
Nyíregyháza	37318	—	41050	—
Nyirra	20000	—	26000	—
Ólubló	1723	—	2400	—
Pápa	16442	—	28700	—
Poprád	2910	—	3889	—
Rimaszombat	7243	—	13770	—
Rozsnyó	2450	—	9550	—
Ruszt	667	—	3133	—
Sátoraljaujhely	21000	—	19000	—
Sepsiszentgyörgy	6300	—	7300	—
Segesvár	13069	—	20260	—
Szakolcza	1900	—	5100	—
Szamosújvár	7830	—	9170	—
Szászrégen	10700	—	13000	—
Szászsebes	15112	—	4347	—
Szászváros	8557	—	15146	—
Székelyudvarhely	12850	—	16750	—
Szentendre	3900	—	14100	—
Szentgyörgy	1300	—	12700	—
Szepesbéla	2450	—	2800	—
Szentes	21461	—	54762	—

Város neve	Husadó		Boritaladó	
	korona	fillér	korona	fillér
Szepesolaszi	1300	—	2200	—
Szepesváralja	3200	—	5400	—
Szolnok	32378	—	72592	—
Szilágysomlyó	2600	—	8400	—
Szombathely	33500	—	44500	—
Torda	16000	—	12000	—
Trencsén	7000	—	11000	—
Turkeve	4080	—	12159	—
Ujbánya	460	—	2540	—
Vác	18000	—	66000	—
Veszprém	18000	—	42000	—
Vizakna	1600	—	3500	—
Zalaegerszeg	7000	—	23800	—
Zenta	17901	—	45350	—
Zilah	6000	—	12000	—

Menjünk azonban még tovább a városok részére nyitandó jövedelmi források kijelölésében. Ugyanis oly városok, melyek területén az utcatestek víztelenítésére is szolgáló csatornahálózat létesült és az uttestek szilárd anyaggal burkolvák, — mentessenek fel a vármegye részére fizetendő utadó fizetésének kötelezettsége alól.

Hasonlóképpen felmentendők az oly városok a katonabeszállásolási pótdó fizetésének terhe alól, melyeg nagy anyagi áldozattal katonai laktanyákat építettek és ezzel a vármegye területén levő lakosságot az egyéni beszállásolás terhétől megszabadították.

Végezetül reá kell mutatnunk azon bő jövedelmi forrásra, mely a községi takarékpénztárak intézményének létesítése által

a városok javára megnyitván ; különösen pedig, ha törvényalkotás útján statuáltatnának a községi takarékpénztárak.

Fentebb már kimutattuk, hogy az ország 122 városának pénzügyintézeteiben összesen 1070,789,705 kor. betéti tőke van elhelyezve, melynek jórésze a városoknak alapjai és alapítványai. Kimutattuk, hogy az elmúlt üzleti évben ezen takarékpénztárak összes nyeresége 19,412,400 koronát tett ki. Ha tehát számításba vesszük, hogy a községi takarékpénztárak intézményének létesítése által, mily szép nyereség jutna a városoknak osztályrészül : akkor lehetetlen, hogy Németország és Ausztria városainak mintájára mi is fel ne buzduljunk a községi takarékpénztárak eszméjének gyakorlati megvalósítása és életbeléptetése mellett.

Kétséget sem szenved, hogy a legszámottevőbb helyi érdekelttség szorosan kötve van a városok pénzügyintézeteinek, mint részvénytársaságoknak létehez és fennállásához. Éppen azért szükséges a törvényhozás közbelépése, hogy ily módon felszabadíttatván a helyi érdekek, mi akadály se legyen a községi takarékpénztárak alapításának és felvirágozásának.

Amit eddigelé e téren látunk és tapasztalunk, mindaz csak gyenge kísérlet, melyet számításba venni alig lehet ; ámde buzdító példa gyanánt elég jó és üdvös. Ilyen kísérlet történt Hajduböszörményben, hol 1,946,118 korona betét mellett 45,176 korona nyereséggel ; Karczagon, hol 347,667 kor. betét mellett 7,811 kor. nyereséggel ; Kisujszálláson, hol 1,721,695 kor. betét mellett 32,987 korona nyereséggel ; Nagybányán, hol 2,929,505 korona betét mellett 26,815 korona nyereséggel ; és végül Nagykőrösön, hol 4,112,708 kor. betét mellett 72,677 korona nyereséggel zárult az 1905-iki üzleti év. Ezen elenyészőleg csekély számú és szórványos jelenségek eredményeit tekintve, a városok közjavát megfigyelő és megfontoló elméknek mindenestre tág tér nyílik annak apodiktikus megállapodására, hogy mily óriási jövedelmet hoznának a községi takarékpénztárak ; amelyek helyén a most fennálló részvénytársaságok részvényesei, jó ég tudja a világnak mely részében költik el azon évi osztalékokat, melyeknek

a szigorú igazság szabályai szerint azon közgazdasági fókusz közintézményeinek gyarapítására kellene felhasználtatnia, amely középpont a jövedelmek bőséges forrását megnyitotta és táplálta.

A városok jövedelmeit szaporítani hivatott új források megnyitásáról és a meglevők bővítéséről levén szó, nem hallgathatjuk el azon szembeszökő aránytalanságot, mely a városok tisztviselőinek és alkalmazottainak javadalmazása tekintetében mutatkozik. Holott ugyanazon munka- és tevékenységi körben dolgozván, mi jogosultsága sincs annak, hogy oly aránytalanul nagy megkülönböztetések tétessenek tisztviselő és tisztviselő között. Súlyosbitja e helyzetet némely városban még annak hiánya is, hogy az alkalmazottak közül számtalan állások tekintetében nincs sem természetbeni lakásról, sem pedig lakáspénzről gondoskodás. Kiegészíti ezen igazságtalanul teremtetett helyzetet számos oly városnak az a mulasztása is, hogy nem gondoskodott mind e mai napig alkalmazottainak nyugdíjigényéről. Reá kellett mutatnunk e szomorú állapotra, csak azért, hogy a megalkotandó külön városi törvény kötelezőleg gondoskodjék a városok tisztviselőinek és alkalmazottainak kellő javadalmazásáról és azok nyugdíjigényéről.

Ujból is visszatérve a városoknak, mint közgazdasági tényezőknél e részbeni hivatására, nem élünk ugyan azon fényes ábrándokban, hogy azok periferiáján — angol mintára — az ugynevezett „*Kert városok*“-nak azt az eszményi alakulatát teremthessük meg, mely teméntelen pénzázdozatot követel, s mely fejlett nagyipar létezését feltételezván, fejlődésének végső stádiumához közelítve, eszményi érdeket szolgál és ilyen célokat kíván megvalósítani; mert sikerre csak akkor számíthatunk, ha vágyainknak és törekvéseinknek mértékét meglevő erőink és viszonyaink arányaihoz szabjuk.

Nézetünk tehát az, hogy a városok középpontjától kimért 5 kilométer körzetbe eső minden darab földnek és minden épületnek a város komplexumához tartozónak kell kijelentetnie. A városok e külső gyűrűzetében fekvő nagyobb birtoktestek azután a mutatkozó kereslethez képest felaprázandók

oly célból, hogy a tagozott kisebb területeken a föld tulajdona és munka után sovárgó egyének és családok elhelyezést nyerjenek. A városnak szerves alkotó részét képező ezen gyűrűzetben fejlődnek ki a legintenzívebb gazdasági rendszer: a kertészet, gyümölcsstermelés, a tejgazdaság és a baromfitenyésztés; mely forrásokból meritheti azután fedezetét a város közéletelési szükséglete is. Itt épülnének a gyárak, az egészséges és olcsó lakást biztosító munkáslakások, hol azután az intenzív gazdálkodással foglalkozó családok nélkülözhető munkaerői a közel fekvő gyárakban találnának megfelelő munkát és keresetet.

Sőt ha figyelembe vesszük, hogy a városok birtokhatárának területe megközelíti a 800.000 katasztrális holdat, a jelentkező válalkozási hajlamokhoz képest, komoly szó eshetik még arról is, hogy a városok a külső birtokhatár területén eszközlendő parcellázás útján gondoskodjanak „*gazdasági telep*“-ek létesítéséről; ekként járván elől a városok a kötött birtok felszabadítására vezető azon gyakorlati utmutatás megvalósításában, melynek célja és feladata, hogy közgazdasági életünk strukturáját gyökeresen átalakítsa és hogy ezáltal megakadályozza az Amerikába való kivándorlásnak végzetszerű veszedelmét!
